

PODSUMOWANIE EFEKTÓW PROJEKTU

POLSKOŚĆ W XXI WIEKU

**RODZAJE IDENTYFIKACJI NARODOWEJ,
ICH PODŁOŻE I KONSEKWENCJE**

LABORATORIUM POZNANIA POLITYCZNEGO

INSTYTUT PSYCHOLOGII PAN

Instytut Psychologii
Polska Akademia Nauk

LABORATORIUM POZNANIA POLITYCZNEGO

INSTYTUT PSYCHOLOGII PAN

© Copyright by Laboratorium Poznania Politycznego IP PAN, Warszawa 2024

Opracowanie merytoryczne:

Laboratorium Poznania Politycznego
Instytut Psychologii PAN
ul. Jaracza 1 00-378 Warszawa

Zespół autorski:

Marta Rogoza, Marta Marchlewska, Zuzanna Molenda, Dominika Adamczyk,
Dagmara Szczepańska, Radosław Rogoza, Michalina Szczęsa,
Aleksandra Furman, Oliwia Maciantowicz, Dominika Maison

Skład i opracowanie graficzne:

Marta Rogoza

Publikacja dostępna na stronie:

psychpol.psych.pan.pl
(zakładka: Raporty)

Publikacja jest udostępniona na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0
Treść licencji jest dostępna na stronie: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Okładka oraz grafiki na str. 49-53 zostały przygotowane przy użyciu
ChatGPT 4 i modelu DALL·E, opracowanych przez OpenAI.
Zdjęcia na str. 12, 17, 29, 43 i 73 pochodzą z serwisu Canva (canva.com)

NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA

**RAPORT ZOSTAŁ DOFINANSOWANY
ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA
W RAMACH PROGRAMU MINISTRA EDUKACJI I NAUKI
POD NAZWĄ „NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA”
NR PROJEKTU NDS/529303/2021/2022;**

**kwota dofinansowania 1 714 305,00 PLN
całkowita wartość projektu 1 714 305,00 PLN**

O AUTORKACH I AUTORACH

Zespół Laboratorium Poznania Politycznego Instytutu Psychologii PAN i współpracownicy

dr hab. Marta Marchlewska, prof. IP PAN

Kierowniczka Laboratorium Poznania Politycznego (Instytut Psychologii PAN), współpracowniczka Political Psychology Lab na University of Kent (Wielka Brytania). W swoich projektach koncentruje się na funkcjach, jakie różne formy psychologicznego zagrożenia pełnią w sposobie postrzegania świata politycznego.

dr Marta Rogoza

Adiunktka w Pracowni Psychologii Osobowości Instytutu Psychologii PAN. Jej zainteresowania badawcze dotyczą głównie struktury cechowej osobowości, „ciemnych” aspektów osobowości oraz pomiaru w psychologii.

mgr Zuzanna Molenda

Doktorantka w Instytucie Psychologii Polskiej Akademii Nauk w ramach Graduate School for Social Research. Jej zainteresowania badawcze obejmują takie tematy jak regulacja emocji, identyfikacja z grupą własną oraz wiara w teorie spiskowe.

mgr Dominika Adamczyk

Doktorantka psychologii na Uniwersytecie Warszawskim. Swoje zainteresowania badawcze skupia wokół takich tematów jak relacje międzygrupowe, identyfikacja z grupą i stereotypy płci. Szczególnie bliska jest jej tematyka relacji człowiek-zwierzę, w tym aktywizmu prozwierzęcego i weganizmu.

dr Dagmara Szczepańska

Socjolożka i latynoamerykanistka, wykładowczyni w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Jej zainteresowania badawcze obejmują partycypację obywatelską, ruchy społeczne kobiet oraz socjologię i psychologię płci, w tym seksizm wobec kobiet i mężczyzn.

dr hab. Radosław Rogoza, prof. AEH

Profesor nadzwyczajny w Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie. Specjalizuje się w badaniach nad osobowością, ze szczególnym uwzględnieniem narcyzmu. Interesuje się również psychologią pozytywną oraz badaniami nad zaburzeniami odżywiania. Ponadto zajmuje się pomiarem w psychologii.

mgr Michalina Szczęsna

Absolwentka psychologii na Uniwersytecie SWPS. Interesuje się psychologią społeczną, zwłaszcza psychologią polityczną i międzykulturową. Szczególnie bliskie są jej tematy związane z przemocą kolektywną, polaryzacją polityczną, ciemną triadą osobowości oraz źródłami uprzedzeń i stereotypów.

dr Aleksandra Furman

Psycholog, badaczka rynku i opinii, absolwentka Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Naukowo interesuje się osobowościowymi uwarunkowaniami zachowań prospołecznych i partycypacyjnych.

dr Oliwia Maciantowicz

Pracowniczka Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Doświadczenie naukowe zdobywała w Intelligence - Cognition - Emotion Lab, z którym jest związana do dzisiaj. Jej zainteresowania badawcze obejmują narcyzm, emocje i zachowania, głównie agresywne.

prof. dr hab. Dominika Maison

Profesor psychologii na Uniwersytecie Warszawskim. Ekspertka w zakresie psychologii konsumenta i badań marketingowych. Specjalizuje się w metodologii badań jakościowych i segmentacyjnych. Naukowo zajmuje się nieświadomymi procesami zmiany postaw i zachowań oraz psychologicznymi uwarunkowaniami zachowań prospołecznych.

WPROWADZENIE 11

GŁÓWNE WNIOSKI Z REALIZACJI PROJEKTU 12

**IDENTYFIKACJA Z NARODEM:
TYPY IDENTYFIKACJI, KORELATY I POMIAR** 13

Czym jest identyfikacja z narodem?	14
Bezpieczna identyfikacja narodowa	15
Pozabezpieczna identyfikacja narodowa	16

**ROZDZIAŁ 1.
PATRIOTYZM I POLSKOŚĆ W OPINII POLEK I POLAKÓW** 17

Cel badania	18
Główne wnioski z badania	19
Metodologia badania	20
Czym jest patriotyzm?	21
Czym jest polskość?	22
Zainteresowanie historią	23
Rola Polek i Polaków w historii	25
Polacy wobec historii: postrzegane cierpienie	26
Wiara w teorie spiskowe: dodatkowa zmienne	27
Czy więcej nas łączy czy dzieli?	28

**ROZDZIAŁ 2.
POLSKOŚĆ W DOBIE WYBORÓW PARLAMENTARNYCH 2023** 29

Cel badania	30
Główne wnioski z badania	30
Metodologia badania	31
Poparcie dla systemu dekokratycznego	32
Identyfikacja z narodem polskim	33
Postawy wobec Polek i Polaków	34
Dehumanizacja: grupa własna, czyli Polki i Polacy	36
Dehumanizacja: uchodźcy	37
Dehumanizacja: zwolennicy opozycji i zwolennicy partii rządzącej	38
Dehumanizacja: konserwatyści i liberałowie	39
Myślenie spiskowe na temat wyborów	40
Ogólne myślenie spiskowe	42

ROZDZIAŁ 3. KIM JESTEŚMY? TYPOLOGIA POLEK I POLAKÓW POD WZGLĘDEM IDENTYFIKACJI NARODOWEJ

Cel badania	44
Główne wnioski z badania	44
Metodologia badań. Plan badawczy	45
Metodologia badań. Badanie ilościowe	46
Metodologia badań. Badanie jakościowe	47
Wyodrębnione segmenty	48
Spełnieni Demokraci	49
Otwarci Tradycjoniści	50
Zaangażowani Konserwatyści	51
Zawstydzeni Polską	52
Wycofani Pesymiści	53
Jak identyfikują się z Polską?	54
Jak definiują polskość? Kryteria polskości	57
Jakimi są patriotami? Poczucie patriotyzmu	60
Czy są lokalnymi patriotami?	63
Jaki mają stosunek do polityki?	64
Jak postrzegają innych? Dehumanizacja	66
Jak myślą, że są postrzegani? Metadehumanizacja	68
Jaki mają stosunek do Unii Europejskiej?	69
Polskość a europejskość	70
Polacy wobec polaryzacji	71
Portret psychologiczny segmentów	72

ROZDZIAŁ 4. JAK WZMACNIAĆ BEZPIECZNĄ IDENTYFIKACJĘ Z NARODEM?

Testowanie interwencji: badanie eksperymentalne	74
Główne wnioski i podsumowanie wyników	75
Metodologia badania: próba	76
Metodologia badania: procedura badania	77
Metodologia badania: zmienne zależne	78
Wyniki badania eksperymentalnego	79
Wnioski praktyczne	81

ROZDZIAŁ 5.

JAK WZMACNIAĆ BEZPIECZNĄ IDENTYFIKACJĘ Z NARODEM? FILM DOKUMENTALNY *POLSKOŚĆ*

83

Film dokumentalny jako forma interwencji

84

Bohaterowie filmu

85

Gdzie można obejrzeć nasz film?

86

BIBLIOGRAFIA

87

WYKORZYSTANE NARZĘDZIA POMIAROWE

88

WPROWADZENIE

Ostatnie lata pokazały, że my – Polki i Polacy, chętnie jednoczymy się w walce o różne, ważne dla nas tematy, biorąc udział w marszach, protestach i innych działaniach zbiorowych. Ochoczo zaangażowaliśmy się w pomoc udzielaną uchodźcom z Ukrainy. Chętnie braliśmy udział w wyborach parlamentarnych, chcąc wywrzeć wpływ na to, co dzieje się obecnie w Polsce. Jaka część tych zachowań wiąże się z silną identyfikacją narodową? Jak łączy się z różnymi jej formami? W jaki sposób rozumiemy dziś polskość? Co sprawia, że widzimy ją w sobie, a także, że dostrzegamy ją w innych?

Niniejszy raport ma na celu przybliżyć Czytelnikom i Czytelniczkom zagadnienie identyfikacji narodowej w Polsce, podsumowując nasze dwuletnie działania, realizowane w ramach projektu *Polskość w XXI wieku. Rodzaje identyfikacji narodowej, ich podłoże i konsekwencje*. W raporcie pokazujemy, że identyfikacja narodowa może mieć różne wymiary, od konstruktywnego, który wzmacnia chęć angażowania się w budowanie kapitału swojej grupy, bez godzenia w interesy grup obcych, po wymiar niekonstruktywny, który wzmacnia agresję i wrogość do innych, a często także do *swoich*. Rozróżniamy także inne rodzaje relacji z grupą własną – wśród których znajdziemy ojkofobię, objawiającą się jawną i zdecydowaną niechęcią wobec własnego narodu. Odnajdziemy również zupełną obojętność wobec zagadnienia narodowej identyfikacji i, co za tym idzie, pewne znieczulenie na to, co dzieje się w naszym kraju. Czym charakteryzują się osoby, odznaczające się każdą ze wspomnianych postaw? Jak wzmacniać te typy identyfikacji, które są autentyczne, nie są na pokaz i pomagają dbać o silną pozycję Polski, nie godząc w dobro innych?

Odpowiadamy na te i inne pytania, prezentując Czytelniczkom i Czytelnikom współczesną wizję Polaków na polskość i patriotyzm. Zaprezentowane rezultaty wskazują, że spora część Polek i Polaków ze swoją polskością ma pewien problem. Jako badaczki i badacze społeczni proponujemy jego rozwiązanie – tworząc interwencję w postaci filmu dokumentalnego *Polskość*. Film powstał na kanwie naszych badań i ma na celu wzmacniać te typy identyfikacji narodowej, które budują chęć działania na rzecz *swoich*, przy jednoczesnej otwartości na inne grupy. W *Polskości* pokazujemy, że bez względu na wiek, płeć, pochodzenie, zawód czy zainteresowania, jesteśmy w stanie odnaleźć w sobie konstruktywne przywiązanie do Polski. Pokazujemy, że warto o Polsce mówić w sposób otwarty, szczerzy i także krytyczny – po to, by wspólnymi siłami modyfikować Polskę tak, by stworzyć jej najlepszą możliwą wersję.

Zachęcamy do lektury naszego raportu, a także do obejrzenia naszego filmu: polskosc.psych.pan.pl

LABORATORIUM POZNANIA POLITYCZNEGO

INSTYTUT PSYCHOLOGII PAN

Laboratorium Poznania Politycznego
Instytutu Psychologii Polskiej Akademii Nauk

GŁÓWNE WNIOSKI Z REALIZACJI PROJEKTU

Nasz raport składa się pięciu rozdziałów. Preludium do raportu stanowi krótkie przedstawienie kluczowych pojęć oraz sposobów, w jakie definiujemy pojęcie identyfikacji z grupą własną.

Rozdział pierwszy jest zwieńczeniem badania pilotażowego, które pozwoliło nam na wstępną diagnozę sposobu postrzegania polskości przez współczesne Polki i współczesnych Polaków. Wyniki badania wykazały, że choć dbałość o język ojczysty czy okazywanie szacunku polskim symbolom są jednoznacznie łączone z polskością, to najważniejszym kryterium *przynależności do narodu polskiego* jest – zdaniem respondentów – subiektywne poczucie bycia Polką/Polakiem. W rozdziale pierwszym przyglądamy się także zjawisku polaryzacji społecznej i analizujemy percepcję historycznych czynów własnej grupy narodowej. Wreszcie, odkrywamy ciekawe prawidłowości – dowodzące, na przykład, że rola kościoła katolickiego w budowaniu polskości słabnie.

Rozdział drugi analizuje tematykę polskości oraz relacji wewnątrz- i międzygrupowych w jednym z ważniejszych dla Polek i Polaków momencie – którym są wybory parlamentarne 2023 r. Przedstawione w rozdziale drugim dwufalowe badanie pokazuje, że stosunek Polaków do demokracji nie ma charakteru stabilnego. Demokracja cieszy się większym poparciem, gdy wygrywają *nas*; mniejszym, gdy zwyciężają *ci drudzy*. Przegrana w wyborach generuje także szereg mechanizmów obronnych, mających na celu poradzenie sobie z przegraną: wśród nich znajdziemy wiarę w teorie spiskowe dot. wyników wyborów.

Rozdział trzeci to wnikliwa analiza stosunku Polek i Polaków do własnej polskości. Pokazuje, że prawie 60% badanych ma z Polską pewnego rodzaju problem. Są tacy, którzy Polskę się wstydzą; tacy, którzy miłują ją w sposób dość powierzchowny; a także tacy, którym jest ona całkiem obojętna. Wśród pozostałych 40% znajdziemy osoby bezpiecznie przywiązane do własnego kraju, które ochoczo angażują się w jego los, czyniąc to zarówno w sposób bardziej, jak i mniej tradycyjny. Te 40% stanowi dla nas inspirację dotyczącą tego, jak powinna dziś wyglądać polskość.

Rozdział czwarty poświęcamy najważniejszemu z przeprowadzonych w naszym projekcie badań eksperymentalnych. Wskazuje ono potencjalną drogę do budowania bezpiecznej, włączającej, identyfikacji z narodem polskim. Jest początkiem naszej filmowej interwencji i wytycza nam dalszą ścieżkę działania.

Rozdział piąty to krótkie podsumowanie filmu *Polskość*, który powstał na kanwie naszych badań i którego premiera odbyła się 23 maja w warszawskiej Kinotece. Nasz film jest próbą nakłonienia wspomnianych 60%, by przeszli do 40% bezpiecznie zidentyfikowanych lub stworzyli nową/nowe grupę/grupy, którym zależy na zgodnej Polsce i jej dobrych relacjach z innymi.

IDENTYFIKACJA Z NARODEM: TYPY IDENTYFIKACJI, KORELATY I POMIAR

CZYM JEST IDENTYFIKACJA Z NARODEM?

Ludzie identyfikują się z różnymi grupami społecznymi, takimi jak przedstawiciele danej płci, narodowości, orientacji seksualnej czy tej samej uczelni. Dotychczas przeprowadzono wiele badań, aby lepiej zrozumieć tożsamość społeczną i co ważne, może ona być budowana w oparciu o identyfikację z wieloma grupami na raz. Jednym ze sposobów pomiaru tożsamości społecznej w psychologii jest model i kwestionariusz stworzony przez Camerona w 2004 roku. Według tego badacza, tożsamość społeczna składa się z trzech różnych komponentów: centralności, afektu i więzi.

CENTRALNOŚĆ

Często myślę o tym, że jestem Polakiem/Polką.
dotyczy przynależności do grupy i przypisywanego jej znaczenia w procesie samookreślenia

AFEKT

Ogólnie jestem zadowolony/a z bycia Polakiem/ Polką.
odnosi się do emocjonalnej oceny własnej wartości w roli członka grupy, zadowolenia z tego, że jest się jej częścią

WIĘZI

Mam wiele wspólnego z innymi Polakami.
dotyczą relacji, jakie łączą jednostkę z grupą i postrzeganego podobieństwa jednostki z innymi członkami grupy

Ludzie mogą identyfikować się w sposób bezpieczny lub pozabezpieczny (w literaturze nazywany również defensywnym lub narcystycznym). Każdy z tych sposobów niesie za sobą odmienne skutki zarówno dla osoby identyfikującej się w ten sposób, członków i członkiń grupy własnej oraz tych, którzy do niej nie należą.

IDENTYFIKACJA BEZPIECZNA

ADAPTACYJNA
STABILNY I POZYTYWNY
OBRAZ WŁASNEJ GRUPY NARODOWEJ
BRAK POTRZEBY ZEWNĘTRZNEJ WALIDACJI
TOLERANCJA WOBEC GRUP OBCYCH

IDENTYFIKACJA POZABEZPIECZNA

NIEADAPTACYJNA
NIESTABILNA OCENA, UZALEŻNIONA
OD WIZERUNKU GRUPY I JEJ SUKCESÓW
SILNA POTRZEBA UZNANIA
DYSKRYMINACJA GRUP OBCYCH

BEZPIECZNA IDENTYFIKACJA NARODOWA

Identyfikacja bezpieczna charakteryzuje się szeregiem pozytywnych korelatów - indywidualnych oraz wewnątrz- i międzygrupowych. Nie wiąże się z negatywnymi konsekwencjami, lecz przeciwnie, przewiduje bardziej otwarty i pokojowy stosunek do innych. Takie podejście sprzyja większej empatii i gotowości do wsparcia emocjonalnego członków i członkiń własnej grupy, co przekłada się na większy altruizm w relacjach wewnątrzgrupowych. Identyfikacja bezpieczna ma potencjał do wzmacniania chęci podejmowania różnorodnych działań na rzecz grupy i jej członków, a nie przeciwko nim. Dzięki temu możliwe jest tworzenie bardziej zintegrowanych i wspierających się społeczności, gdzie jednostki czują się bezpiecznie i są bardziej skłonne do współpracy - także z osobami pochodzącymi z innych grup niż własna .

W ramach projektu bezpieczną identyfikację z narodem polskim mierzono za pomocą dwóch narzędzi, którymi są:

- **Kwestionariusz do pomiaru Identyfikacji Grupowej** (Cameron, 2004). W skład pełnej skali wchodzi 12 pytań (skala od odpowiedzi od 1 do 5).

1. Mam wiele wspólnego z innymi Polakami.
2. Czuję silną więź z innymi Polakami.
3. Trudno mi wytworzyć silną więź z innymi Polakami. (pozycja odwrócona)
4. Nie czuję się związany/a z innymi Polakami. (pozycja odwrócona)
5. Często myślę o tym, że jestem Polakiem/Polką.
6. W sumie bycie Polakiem/Polką nie ma wiele wspólnego z tym, kim się czuję. (pozycja odwrócona)
7. Ogólnie bycie Polakiem/Polką to ważna część tego, kim jestem.
8. Tak naprawdę to fakt bycia Polakiem/Polką rzadko zaprzęta moje myśli. (pozycja odwrócona)
9. Ogólnie jestem zadowolony/a z bycia Polakiem/Polką.
10. Często żałuję, że jestem Polakiem/Polką. (pozycja odwrócona)
11. Nie czuję się dobrze z tym, że jestem Polakiem/Polką. (pozycja odwrócona)
12. Ogólnie czuję się dobrze, gdy myślę o sobie jako o Polaku/Polce.

- Skonstruowany w ramach niniejszego projektu **nowy kwestionariusz do pomiaru bezpiecznej identyfikacji z narodem** (Rogoza i in., 2024). W skład tej skali wchodzi 15 pytań (skala od odpowiedzi od 1 do 5).

CENTRALNOŚĆ

1. Niezależnie od sytuacji w kraju, bycie Polakiem/Polką to nieodłączna część tego, kim jestem.
2. Niezależnie od wszystkiego, Polska zawsze była i będzie dla mnie ważna.
3. Nawet gdy nie zgadzam się z dominującą linią polityki w kraju, nadal czuję się Polakiem/Polką.
4. Nawet gdy w Polsce nie dzieje się dobrze, mój kraj jest dla mnie ważny.
5. Polska nie musi być szczególnie doceniana przez innych, żebym w pełni czuł/a się Polakiem/Polką.

AFEKT

1. Jestem zadowolony/a z bycia Polakiem/Polką bez względu na to, czy mój naród komuś imponuje czy nie.
2. Czuję radość z bycia Polakiem/Polką, niezależnie od tego, czy Polska jest docenianym krajem na świecie czy nie.
3. Cieszę się z bycia Polakiem/Polką, nawet gdy Polska nie pełni wiodącej roli na arenie międzynarodowej.
4. Jestem zadowolony/a z bycia Polakiem/Polką, nawet gdy nie wszystko w kraju dzieje się po mojej myśli.
5. Cieszę się z bycia Polakiem/Polką, kiedy dostrzegam różnorodność Polski.

WIĘZI

1. Chętnie współdziałam z innymi Polakami dla dobra mojego kraju.
2. Sądzę, że nawet jeśli są między nami różnice, to wszyscy Polacy tworzą jedność.
3. Czuję więź z innymi Polakami niezależnie od tego, co nas dzieli.
4. Odczuwam więź ze wszystkimi Polakami bez względu na ich poglądy, preferencje czy cechy.
5. Kiedy dostrzegam różnorodność Polski, odczuwam jeszcze silniejszą więź z Polakami.

POZABEZPIECZNA IDENTYFIKACJA NARODOWA

Identyfikacja pozabezpieczna, klasycznie opisywana jako narcyzm narodowy, wiąże się z szeregiem negatywnych skutków i cech. Narcyzm narodowy to nadmierne skupienie się na własnym kraju, przekonanie o jego wyższości nad innymi krajami i ciągłe domaganie się uznania ze strony innych. Może przejawiać się na różne sposoby, takie jak obsesyjne skupienie na symbolach narodowych, poczucie wyjątkowości oraz skłonność do postrzegania konstruktywnej krytyki własnego narodu jako osobistego ataku.

Takie podejście prowadzi do braku empatii dla innych narodów i grup, a czasem może skutkować skrajnym nacjonalizmem lub ksenofobią. Narcyzm narodowy może również wytworzyć tendencję do przedkładania interesów własnego narodu ponad wszystko, nawet kosztem innych. Utrudnia to docenianie i szanowanie innych kultur i narodów, co prowadzi do konfliktów i nieporozumień. Ponadto może ograniczać zdolność do współpracy i wzajemnego uczenia się, a także utrudniać wysiłki zmierzające do rozwiązania rzeczywistych problemów lub zniwelowania negatywnych aspektów własnego kraju.

W ramach projektu pozabezpieczną identyfikację z narodem polskim mierzono za pomocą dwóch narzędzi, którymi są:

- **Skala Kolektywnego Narcyzmu** (Golec de Zavala i in., 2009; Golec de Zavala i in., 2013), używając grupy narodowej jako grupy odniesienia. W skład tej skali wchodzi 5 pytań (skala odpowiedzi od 1 do 5).
  1. Polacy zasługują na specjalne traktowanie.
  2. Niewielu ludzi rozumie w pełni, jak ważna jest Polska.
  3. Naprawdę złości mnie, gdy inni krytykują Polaków.
  4. Gdyby Polacy mieli więcej do powiedzenia w świecie, świat byłby o wiele lepszym miejscem.
  5. Nie spoczne, dopóki Polacy nie spotkają się z uznaniem, na jakie zasługują.
- Skonstruowany w ramach niniejszego projektu **nowy kwestionariusz do pomiaru pozabezpiecznej identyfikacji z narodem** (Rogoza i in., 2024). W skład tej skali wchodzi 15 pytań (skala od odpowiedzi od 1 do 5).
  - CENTRALNOŚĆ**
    1. Tylko wtedy, gdy inni doceniają mój kraj, czuję się w pełni Polakiem/Polką.
    2. Inni muszą doceniać Polskę, abym faktycznie czuł/a się Polakiem/Polką.
    3. Dopiero kiedy inni podziwiają mój kraj, czuję się w pełni Polakiem/Polką.
    4. Dopiero gdy sukcesy Polski zostają docenione na arenie międzynarodowej, to bycie Polakiem/Polką staje się dla mnie naprawdę ważne.
    5. Jedynie silna pozycja Polski sprawia, że w pełni czuję się Polakiem/Polką.
  - AFEKT**
    1. Czuję zadowolenie z bycia Polakiem/Polką tylko wtedy, gdy w Polsce wszystko dzieje się po mojej myśli.
    2. Czuję prawdziwe szczęście z bycia Polakiem/Polką tylko wtedy, gdy Polska jest należycie doceniana przez innych.
    3. Naprawdę cieszę się z bycia Polakiem/Polką dopiero wtedy, gdy wszyscy zwracają uwagę na mój kraj.
    4. Jestem zadowolony/a z bycia Polakiem/Polką dopiero wtedy, gdy Polska otrzymuje należyty jej szacunek.
    5. Odczuwałbym/Odczuwałabym prawdziwą radość z bycia Polakiem/Polką tylko wtedy, gdyby Polska była krajem jednorodnym.
  - WIEŻY**
    1. Chętnie współdziałałam z innymi Polakami tylko wtedy, gdy wiem, że zapewni to Polsce uznanie w oczach świata.
    2. Mam wiele wspólnego tylko z tymi Polakami, którzy dzielają moją wizję kraju.
    3. Mogę współdziałać tylko z tymi Polakami, którzy są tacy jak ja.
    4. Prawdziwą więź czuję tylko z tymi Polakami, którym zależy na zbudowaniu silnej pozycji Polski.
    5. Gdyby te wszystkie mniejszości (np. etniczne, seksualne, religijne) nie dochodziły do głosu, to odczuwałbym/odczuwałabym większą jedność z moim narodem.

ROZDZIAŁ 1

PATRIOTYZM I POLSKOŚĆ W OPINII POLEK I POLAKÓW

CEL BADANIA

W dzisiejszym dynamicznie zmieniającym się społeczeństwie, pojęcie patriotyzmu nieustannie ewoluuje, wywołując dyskusje na temat jego współczesnego znaczenia i zasięgu. Ta część projektu skupia się na tym, jak obecnie rozumiane i definiowane są takie pojęcia, jak polskość i patriotyzm, zwłaszcza w kontekście znaczeń pierwotnie im przypisywanych. Zmieniające się pod wpływem globalizacji, migracji i nowoczesnych narzędzi komunikacji społeczeństwo, wpływa też na kształtowanie się nowych perspektyw i interpretacji tego, co oznacza bycie patriotą oraz czym jest polskość.

Tradycyjnie patriotyzm był utożsamiany z silnym przywiązaniem do własnego kraju, gotowością do poświęceń dla dobra narodu oraz oddaniem dla wspólnoty i jej wartości. Jednak w erze globalnej wymiany kulturowej i wzrastającej świadomości międzynarodowej, wzorce patriotyzmu mogą ulegać zmianie. Nasze badanie ma na celu odkrycie, jak te zmiany wpływają na sposób, w jaki ludzie postrzegają i praktykują patriotyzm w dzisiejszym świecie. Jest ono też próbą poznania tego, co Polki i Polacy myślą o współczesnych obliczach patriotyzmu.

Zamierzaliśmy także przyjrzeć się temu, jakie znaczenie osoby badane przypisują znajomości historii w kontekście postaw patriotycznych i sposobów rozumienia polskości. Czy Polki i Polacy interesują się historią swojego kraju? Czy uważają, że wiedza na temat przeszłości może im przydać się w życiu codziennym? Co więcej, jak oceniane są działania narodu polskiego podczas znaczących wydarzeń historycznych, takich jak II wojna światowa?

Biorąc pod uwagę rosnącą polaryzację społeczną na całym świecie, chcieliśmy też sprawdzić, czy Polki i Polacy postrzegają się jako naród, którego członkowie, mają wiele wspólnych cech, czy jednak jako naród skrajnie różniących się od siebie jednostek.

Niniejsze badanie miało na celu rozpoznanie znaczeń przypisywanych pojęciom dla projektu kluczowym, jak polskość i patriotyzm, z którymi łączy się sposób tworzenia więzi z grupą społeczną, jaką jest naród.

GŁÓWNE WNIOSKI Z BADANIA

Znajomość języka polskiego jest uznawana za najważniejsze kryterium polskości

Współcześnie to znajomość języka polskiego jest najważniejszym wyznacznikiem tego, czy dana osoba będzie przez innych postrzegana jako Polak czy Polka. Co ważne, wysoki wynik osiągnęło kryterium mówiące o tym, że poczucie własnej tożsamości narodowej także powinno być uznawane przy ocenie polskości. Może to oznaczać, że coraz częściej przywiązujemy wagę nie tylko do takich oznak przynależności narodowej, jak posiadanie obywatelstwa danego kraju czy zakorzenienie w nim poprzez naszych przodków, ale także do subiektywnych odczuć. Interesujące wydaje się uznanie wiary katolickiej za mało istotne kryterium przez prawie połowę respondentów. Może to świadczyć to o rosnącej potrzebie sekularyzacji państwa.

Okazywanie szacunku symbolom narodowym oraz dbałość o język ojczysty są uznawane za postawy najbardziej charakterystyczne dla patriotyzmu

Wyniki niniejszego badania pokazują, że patriotyzm jest współcześnie postrzegany nie tylko przez pryzmat przywiązania do tradycji, poszanowania symboli narodowych czy gotowości do obrony kraju w przypadku wojny. Równie ważnymi cechami patriotyzmu są dla respondentów takie kwestie, jak pielęgnowanie rodzimego języka, przestrzeganie prawa czy oddanie głosu w wyborach powszechnych. Między poszczególnymi kryteriami odnotowano raczej subtelne różnice.

45% dorosłych Polek i Polaków deklaruje duże zainteresowanie historią

Mimo, że zdecydowana większość badanych postrzega posiadanie wysokiej wiedzy historycznej za umiejętność bardzo potrzebną we współczesnym świecie, tylko niespełna połowa z nich deklaruje duże zainteresowanie historią. Należy jednak pamiętać, że omawiane w niniejszym badaniu wyniki opierają się jedynie na wskazaniach deklaracyjnych. Celem kolejnych badań będzie zatem sprawdzenie, czy zainteresowanie historią faktycznie łączy się z posiadaniem większej wiedzy na jej temat.

Jesteśmy różni, ale jednocześnie do siebie podobni

Wyniki pokazują, że zdecydowana większość badanych zauważa różnice, dzielące ich od innych Polek i Polaków, deklarując jednocześnie, że tyle samo łączy ich z innymi współobywatelami. To zróżnicowanie świadczy o niejednorodności społeczeństwa, pokazując, że pomimo wspólnej historii i kultury, istnieje wiele obszarów, w których obywatele mają odmienne doświadczenia, a co za tym idzie - różne potrzeby. Taka sytuacja podkreśla konieczność dialogu i zrozumienia tej różnorodności, aby budować społeczeństwo żyjące w harmonii i poszanowaniu dla innych.

Polacy wierzą w teorie spiskowe

Wyniki naszego badania pokazują, że Polki i Polacy wierzą w teorie spiskowe. Ponad połowa respondentów uważa, że nowe technologie są blokowane przez koncerny, a prawie połowa wierzy, że rząd wykorzystuje obywateli, aby ukryć swoje przestępcze działania. Dodatkowo spory odsetek badanych sądzi, że wirusy i choroby są celowo rozprzestrzeniane. Wyniki wskazują na dużą nieufność Polek i Polaków wobec władz i instytucji, co może wpływać na społeczne postrzeganie działań rządowych i innowacji technologicznych.

METODOLOGIA BADANIA

Badanie ilościowe przeprowadzone zostało w formie ankiety internetowej na ogólnopolskiej, kwotowej próbie Polek i Polaków, reprezentatywnej pod względem płci, wieku oraz wielkości miejsca zamieszkania, N = 633.

PŁEĆ

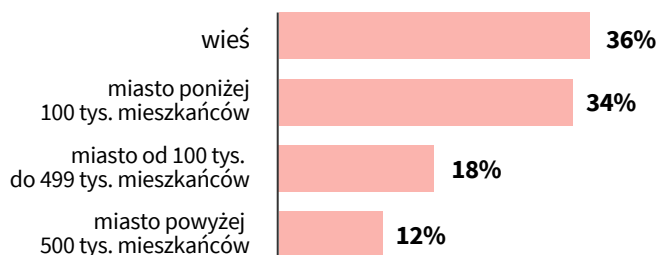

53% kobiet

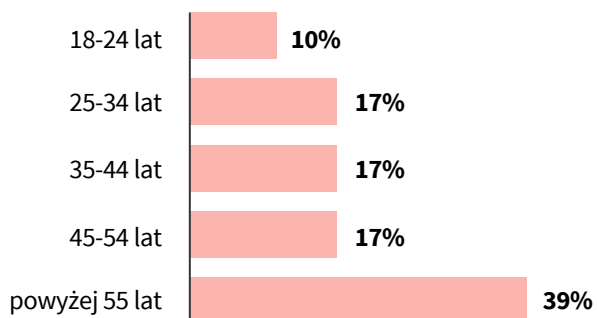

47% mężczyzn

WIELKOŚĆ MIEJSCA ZAMIESZKANIA

WIEK

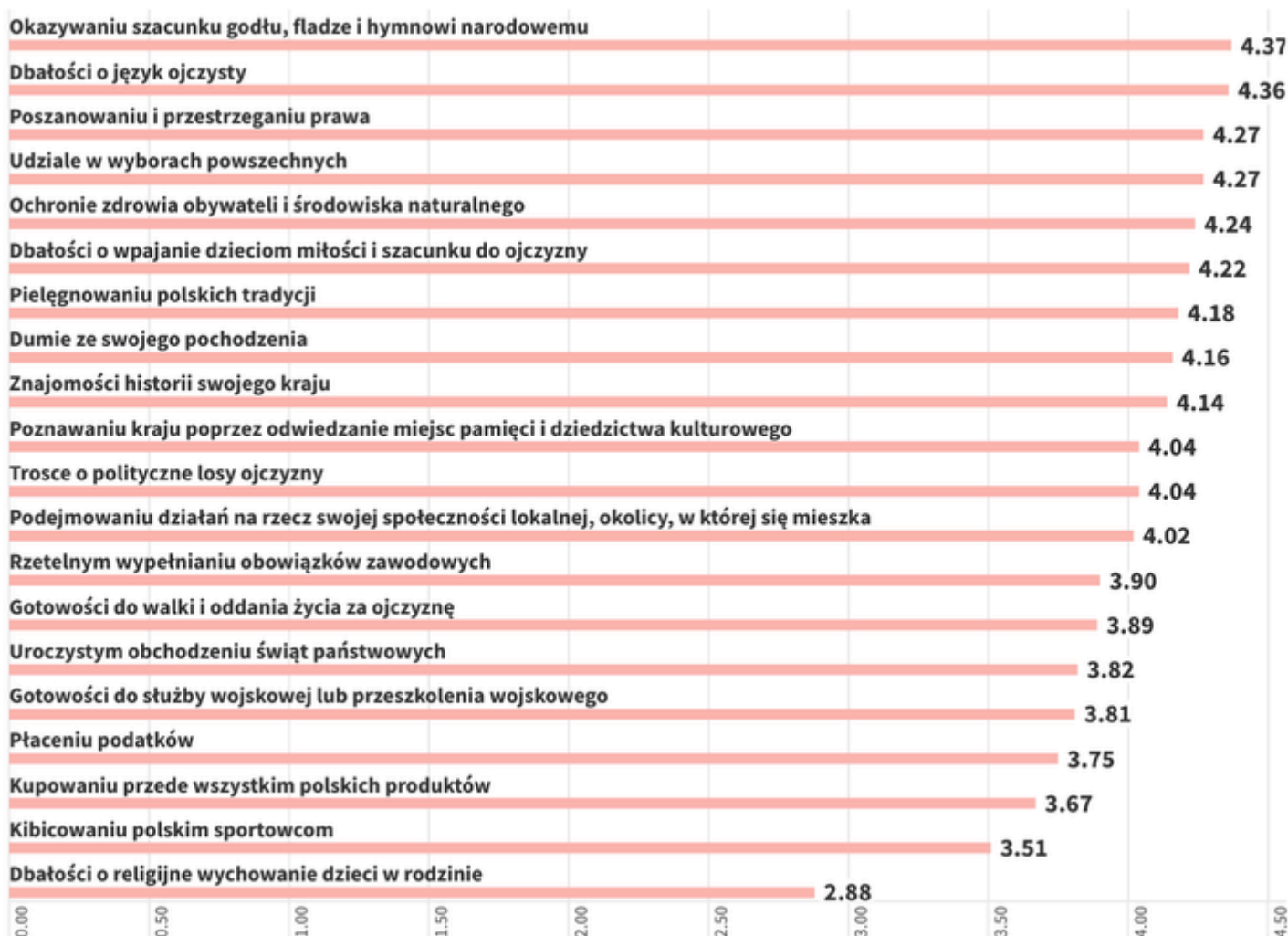

N = 633

Badanie zostało przeprowadzone we wrześniu 2022 roku na panelu Pollster. Kwestionariusz badania składał się między innymi z pytań inspirowanych przeszłymi raportami CBOS i TNS Polska na temat tego, co łączy Polaków.

Chcąc sprawdzić, jak obecnie rozumiany jest patriotyzm, poprosiliśmy respondentów o ustosunkowanie się do poniższych stwierdzeń i określenie, na skali od 1 - zdecydowanie się nie zgadzam do 5 - zdecydowanie się zgadzam, w jakim stopniu patriotyzm polega na konkretnych działaniach i zachowaniach. Poniżej prezentujemy średnie dla każdego z przejawów patriotyzmu.

W jakim stopniu według Pani/Pana patriotyzm polega na....

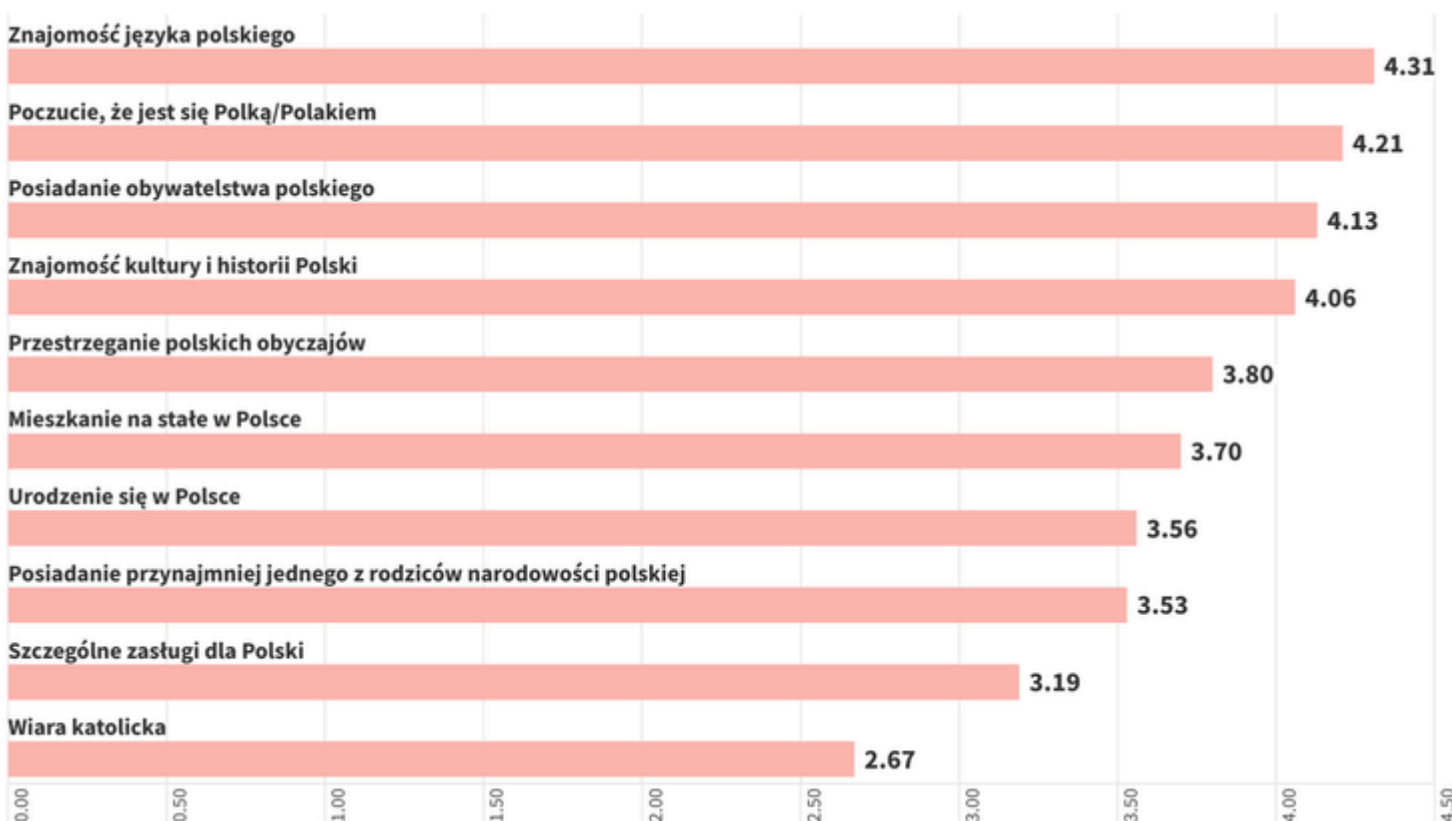

Co ciekawe, najczęściej wskazywane przejawy patriotyzmu to okazywanie szacunku godłu, fladze i hymnowi narodowemu, dbałość o język ojczysty, poszanowanie i przestrzeganie prawa oraz udział w wyborach powszechnych. Te elementy są postrzegane jako kluczowe dla patriotyzmu. Z kolei najmniej istotna, według respondentów, jest dbałość o religijne wychowanie dzieci w rodzinie, co sugeruje, że te aspekty są mniej kojarzone z patriotyzmem w porównaniu do bardziej formalnych i obywatelskich obowiązków.

Jakie wymagania musimy spełnić, żeby inni postrzegali nas jako Polki i Polaków? Ważniejsze jest miejsce, w którym się urodziliśmy czy to, w którym mieszkamy na stałe? A może to pochodzenie naszych przodków decyduje o tym, czy inni uznają nas za swoich pobratymców? W dzisiejszym zglobalizowanym świecie, w którym istnieje ogromna swoboda przemieszczania się między krajami, kwestia określenia swojej tożsamości narodowej bywa coraz bardziej skomplikowana. Badacze i badaczki zwracają natomiast uwagę na to, że znajdujemy się na skrzyżowaniu wielu dróg, które wpływają na nasze poczucie tego, kim jesteśmy. Jednak czy nasze samookreślenie się jako Polak lub Polka wystarcza, by inni również uznali nas za przedstawicieli narodu polskiego? **Aby to sprawdzić, poprosiliśmy badanych o ocenę szeregu twierdzeń, dotyczących cech mogących stanowić wyznaczniki polskości.**

Jak ważne są Pana/i zdaniem poniższe kryteria polskości? Jakie kryteria powinna spełnić osoba, aby mogła zostać uznana za Polkę/Polaka?

Zaprezentowane poniżej stwierdzenia zostały uszeregowane w kolejności od tych, które uzyskały najwyższą średnią na skali od 1 - w ogóle nieważne do 5 - bardzo ważne.

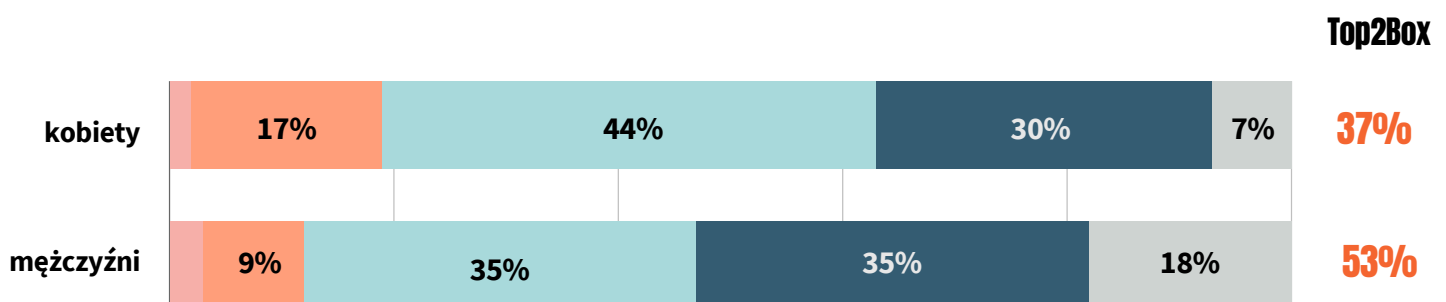
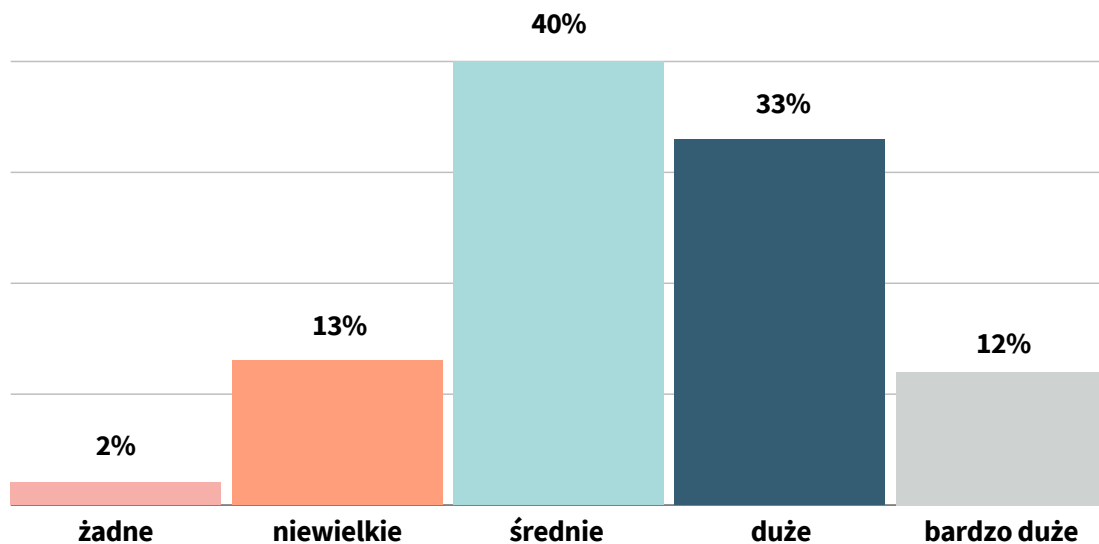

Według respondentów, najważniejsze kryteria polskości to znajomość języka polskiego, poczucie, że jest się Polką/Polakiem, posiadanie obywatelstwa polskiego oraz znajomość kultury i historii Polski. Na przeciwnym biegunie znajdują się szczególne zasługi dla Polski oraz wiara katolicka, które uzyskały najniższe oceny.

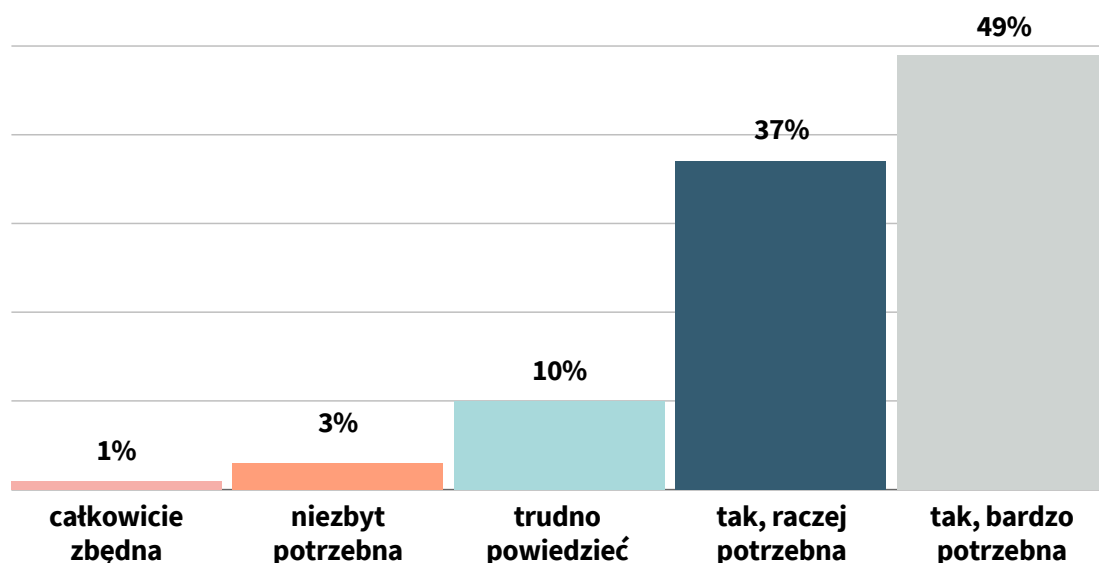
Już od najwcześniejszych lat edukacji wymaga się od uczniów i uczennic znajomości przebiegu kluczowych dla polskiej historii bitew, powstań czy wojen, życiorysów zasłużonych królów czy przywódców politycznych. Zwykle się myśli, że znajomość historii może nas ocalić od popełniania tych samych błędów w przyszłości. Jednak czy Polacy interesują się historią swojego kraju? Czy ta wiedza jest przez nich uważana za użyteczną we współczesnym życiu? Jak porównują historię Polski do doświadczeń innych narodów?

Jak określił(a)by Pani/Pan swoje zainteresowanie historią?

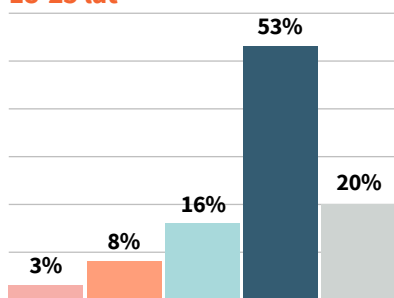
Większość respondentów określiła swoje zainteresowanie historią jako duże albo bardzo duże (45%). Zaledwie 15% badanych deklarowało brak zainteresowania przeszłością kraju. Istotne okazały się różnice międzypłciowe: to mężczyźni częściej interesują się historią. Wyjaśnienia tego zjawiska można doszukiwać się w samej specyfice historii naszego kraju: najważniejsze wydarzenia dotyczą zwykle wielkich bitew, powstań czy podbojów, w których udział brali głównie mężczyźni. Dodatkowo zdecydowana większość postaci, które zapisały się na kartach polskiej historii, to figury męskie: przywódcy, królowie, czy nawet artyści i uczeni.

Czy, Pani/Pana zdaniem, wiedza na temat przeszłości jest potrzebna współczesnemu człowiekowi?

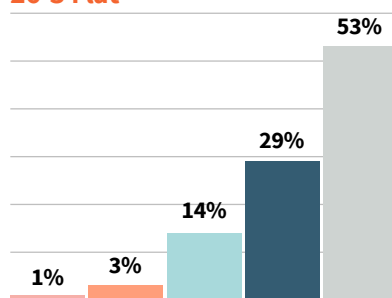

Zdecydowana większość ankietowanych stwierdziła natomiast, że historia jest współcześnie potrzebna lub bardzo potrzebna (86%), a zaledwie 5% określiło ją jako niepotrzebną. O ile nie odnotowano różnic, jeżeli chodzi o płeć badanych, o tyle wiek istotnie ich różnicuje. Osoby najmłodsze (18-25) zdecydowanie częściej niż pozostałe grupy uważały, że znajomość historii nie jest nam dziś potrzebna. Różnice okazały się istotne w przypadku porównania osób z tej grupy ze wszystkimi pozostałymi grupami wiekowymi.

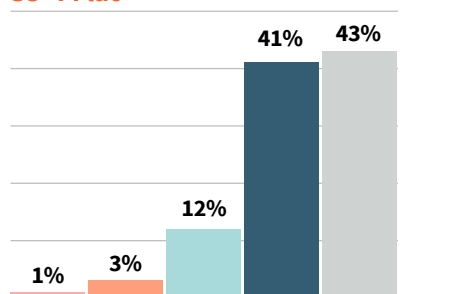
18-25 lat

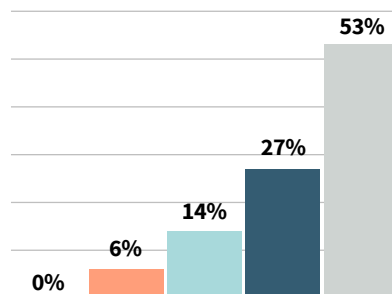
26-34 lat

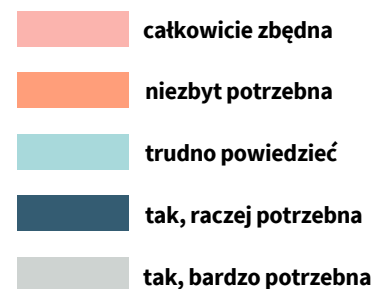
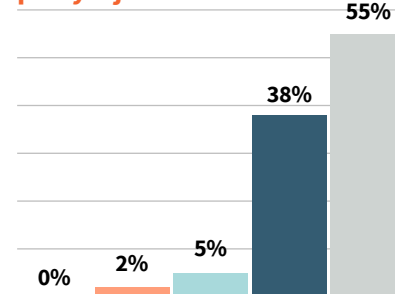
35-44 lat

44-55 lat

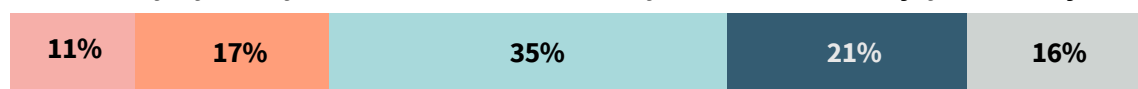
powyżej 55 lat

W tej części badania chcieliśmy sprawdzić, jak osoby badane postrzegają rolę odegraną przez Polki i Polaków w trakcie ważnych wydarzeń historycznych, które istotnie wpłynęły na dzisiejszy kształt polskiego społeczeństwa. W tym celu zapytaliśmy między innymi o to, czy zdaniem badanych Polki i Polacy mogą być uznawani za współwinnych zbrodni Holocaustu. Choć wyniki badania pokazują, że tylko niewielki procent badanych uważa, że Polacy są za ludobójstwo Żydów odpowiedzialni, zdania na temat tego, czy Polacy w ogóle nie brali w nim udziału, za to bezinteresownie pomagali, są podzielone. Dominuje tutaj przewaga odpowiedzi na środku skali, która może sugerować o niejednoznacznej percepcji roli odegranej w tym czasie przez naród polski.

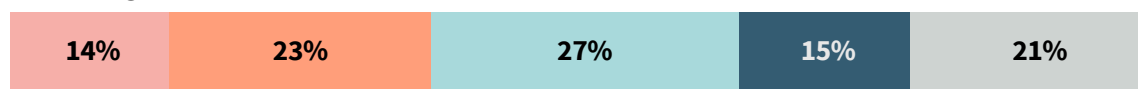
Prawie wszyscy Polacy bezinteresownie ratowali Żydów w trakcie II wojny światowej.

Top2Box

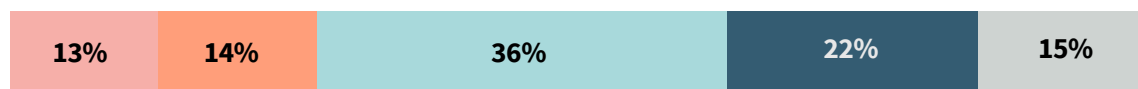
37%

Polacy nigdy nie brali udziału w zbrodniach ludobójstwa w trakcie II wojny światowej.

37%

W czasie II wojny światowej wszyscy Polacy wykazywali się niezwykłym altruizmem i moralnością.

37%

1 - zdecydowanie się nie zgadzam   2   3   4   5 - zdecydowanie się zgadzam

To przede wszystkim Polacy ponoszą odpowiedzialność za Holocaust.

Top2Box

2%

Tak naprawdę obozy śmierci w Polsce (np. Auschwitz, Treblinka) były prowadzone przez Polaków.

2%

W czasie II wojny światowej większość Polaków kolaborowała z nazistami.

5%

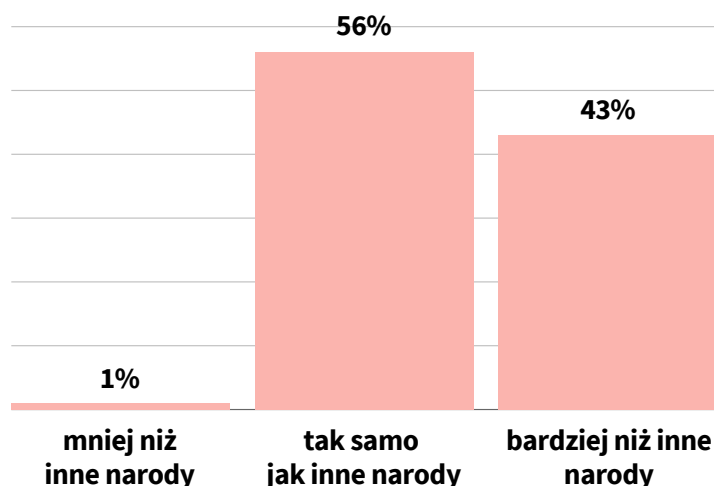
1 - zdecydowanie się nie zgadzam   2   3   4   5 - zdecydowanie się zgadzam

Wyniki badania pokazują, że wśród Polaków istnieje zróżnicowana percepcja historycznego cierpienia narodu. Większość Polaków uważa, że Polska nie cierpiała ani więcej, ani mniej w porównaniu do innych krajów. Jest to interesujące, ponieważ sugeruje, że wiele osób postrzega doświadczenia historyczne Polski jako porównywalne do doświadczeń innych narodów, mimo trudnej historii kraju.

Jednakże, znaczna część społeczeństwa (43%) jest przekonana, że Polacy doświadczyli więcej cierpienia niż inne narody. Taki wynik może odzwierciedlać silne poczucie historycznej krzywdy, które jest często podkreślane w polskiej edukacji i kulturze. Polska, mająca za sobą doświadczenia zaborów, dwóch wojen światowych oraz okresu komunizmu, może być postrzegana jako kraj szczególnie dotknięty przez tragiczne wydarzenia historyczne.

Co więcej, jedynie 1% ankietowanych uznało, że Polacy cierpieli mniej niż inne narody. Ten wynik może wskazywać na silne przekonanie o wyjątkowości polskich cierpień, co może być częściowo związane z narodową narracją i pamięcią historyczną, które kładą duży nacisk na okresy wielkich trudności i strat.

Czy Pana/i zdaniem naród polski cierpiał w historii bardziej czy mniej niż inne narody?

Te różnice w postrzeganiu historycznego cierpienia mogą mieć wpływ na współczesne społeczeństwo polskie. Przekonanie o wyjątkowym cierpieniu może wpływać na poczucie tożsamości narodowej i postawy społeczne, w tym także na podatność na teorie spiskowe. Osoby wierzące, że ich naród był wyjątkowo poszkodowany, mogą być bardziej skłonne do poszukiwania ukrytych wrogów lub złożonych wyjaśnień zarówno dla wydarzeń historycznych i współczesnych. W związku z powyższymi obserwacjami, w niniejszym badaniu podjęliśmy się również zbadania wiary w różnego rodzaju teorie spiskowe.

Sprawdziliśmy, jak powszechna jest wśród polskiego społeczeństwa wiara w różne teorie spiskowe, czyli przekonania zakładające istnienie złowieszczego działania pewnej grupy osób, mającego na celu sekretną kontrolę i manipulację pewnych wydarzeń, instytucji lub społeczeństwa jako całości. Oparty na domniemych ukrytych motywacjach i działaniach, ten rodzaj teorii często ma niewiele wspólnego z rzeczywistością i opiera się na spekulacjach, podejrzaniach lub mylnych interpretacjach przypadkowych wydarzeń.

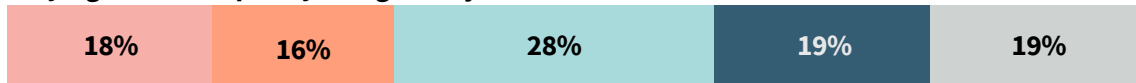
Wiara w teorie spiskowe może prowadzić do polaryzacji społeczeństwa, wzrostu nieufności wobec różnego rodzaju instytucji oraz podważania autorytetów. Wzrost nieufności może prowadzić do osłabienia społecznego zaufania i solidarności, co z kolei utrudnia realizację wspólnych celów. W rezultacie społeczeństwo może być mniej skłonne do wspólnego działania na rzecz rozwiązywania istotnych kwestii, co może pogłębiać istniejące problemy i prowadzić do dalszych podziałów.

OGÓLNE MYŚLENIE SPISKOWE

Badani w znaczącym stopniu wierzą, że na ich niekorzyść działają takie jednostki jak rząd, wielkie koncerny, organizacje czy konkretne osoby. Nawet w przypadku, gdy grupy spiskujące nie są konkretnie określone, wiara w ich złe intencje jest równie wysoka (od 38% do 57%).

Rozprzestrzenianie się pewnych wirusów i chorób zakaźnych to efekt rozmyślnego, skrytego działania pewnych organizacji.

Top2Box

38%

Wprowadzanie nowych, ekologicznych technologii jest blokowane, by nie zaszkodzić interesom właścicieli wielkich koncernów.

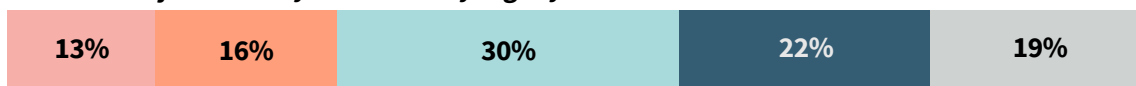
51%

Rząd robi ze zwykłych ludzi koszty ofiarne, żeby ukryć swoją przestępczą aktywność.

44%

Powszechnie przeprowadza się eksperymenty z wykorzystaniem nowych technologii lub substancji chemicznych bez wiedzy i zgody ludzi.

41%

Pewne osoby celowo ukrywają przed społeczeństwem wiele znaczących informacji, by odnieść osobiste korzyści.

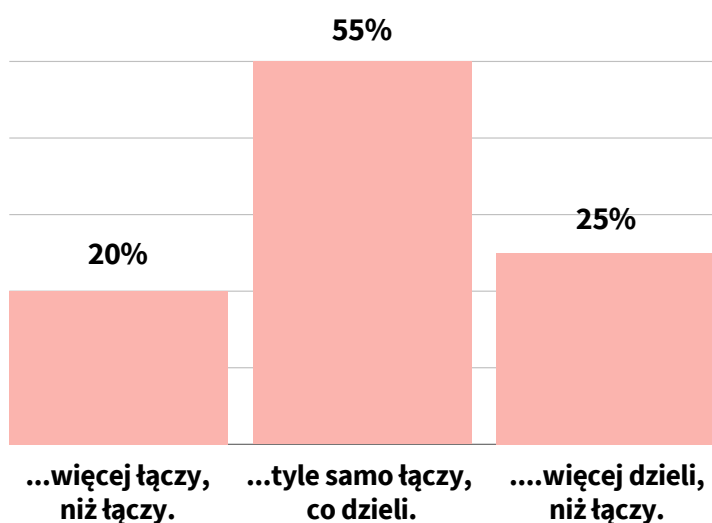

57%

1 - zdecydowanie się nie zgadzam   2   3   4   5 - zdecydowanie się zgadzam

Na tym etapie projektu chcieliśmy również sprawdzić, czy badani postrzegają Polaków jako naród zgodny, czy raczej taki, którego członków i członkinie więcej dzieli niż łączy. W tym celu poprosiliśmy, aby wskazali oni jedną z trzech możliwych odpowiedzi. Wyniki zaprezentowane są na poniższym wykresie.

Pana/Pani zdaniem Polaków....

Polki i Polacy nie postrzegają siebie jako grupy jednorodnej - jedynie 20% respondentów wskazało, że z innymi Polakami więcej ich łączy niż dzieli. Z kolei 25% respondentów zauważa różnice, które dzielą ich od innych Polaków i uważa, że jest ich więcej niż podobieństw. Może to świadczyć o niskim poczuciu wspólnoty i wysokiej polaryzacji społeczeństwa polskiego.

Jednym z najbardziej widocznych obszarów, w którym te różnice się manifestują, są wybory parlamentarne. Proces wyborczy często wydobywa na powierzchnię różnice w wartościach, przekonaniach politycznych i priorytetach społecznych. Polacy mogą różnić się w poglądach na takie kwestie, jak polityka społeczna, gospodarcza, edukacyjna czy zagraniczna, co prowadzi do intensywnych debat i sporów.

W okresie wyborczym, kiedy partie polityczne przedstawiają swoje programy i wizje dla kraju, różnice te stają się szczególnie wyraźne. Wyborcy często identyfikują się z określonymi partiami, które reprezentują ich poglądy i wartości, co może prowadzić do jeszcze większej polaryzacji społeczeństwa. Na przykład, różnice w podejściu do kwestii takich, jak prawa mniejszości, polityka migracyjna, relacje z Unią Europejską czy polityka zdrowotna mogą być źródłem głębokich podziałów.

ROZDZIAŁ 2

POLSKOŚĆ W DOBIE WYBORÓW PARLAMENTARNYCH 2023

CEL BADANIA

Wybory parlamentarne, które odbyły się w październiku 2023 roku, bez wątpienia były wydarzeniem, które wzbudziło silne emocje w społeczeństwie polskim. W obliczu tak przełomowego wydarzenia w historii państwa polskiego postanowiliśmy sprawdzić, jak kształtowały się opinie Polek i Polaków na różnych etapach kampanii wyborczej oraz już po ogłoszeniu wyników. W związku z tym zdecydowaliśmy się na przeprowadzenie dwuetapowego badania ($N = 681$), które uwzględniało poglądy badanych zebrane tuż przed i tuż po wyborach parlamentarnych. Szczególnie interesowała nas zmiana postaw w stosunku do własnego państwa, współobywateli oraz politycznych oponentów. Chcieliśmy sprawdzić, czy emocje związane z kampanią polityczną opadły po zmianie władzy, oraz jak zmiana ta wpłynęła na postrzeganie wyborców innych partii.

Pogodzenie się z tym, że popierana przez nas partia przegrała wybory może okazać się nietatwe. Dlatego w drugiej fali badania, odbywającej się zaraz po wyborach, postanowiliśmy sprawdzić rozpowszechnienie teorii spiskowych na temat legalności samych wyborów i prawdziwości ich wyników. Naszym celem było sprawdzenie, jak wyborcy poszczególnych partii – zarówno tych, które wygrały, jak i przegrały wybory – podchodzą do ich wyników.

GŁÓWNE WNIOSKI Z BADANIA

Wyniki naszego badania wskazują na dość niestabilny obraz Polski i Polaków, szczególnie w oczach osób deklarujących przywiązanie do wartości takich jak naród, a więc wyborców PiS. Osoby te zarówno przed, jak i po wyborach charakteryzowały się najniższym ze wszystkich grup poziomem dehumanizacji Polaków, poziom ten jednak istotnie wzrósł po wyborach. **Wśród wyborców PiS zmniejszyło się natomiast poparcie dla demokracji i przeświadczenie o prawidłowym funkcjonowaniu obecnego systemu politycznego.** Zaobserwowane zmiany wskazują, że **Polacy nie są w pełni gotowi na akceptację systemu, w którym wybory wygrywają nieprzychylnie im partie.**

Dehumanizacja, a więc postrzeganie pewnych grup jako mniej ludzkich, może prowadzić do zwiększenia agresji wobec grupy obcej, której członkowie traktowani są jako niezastługujący na ludzkie traktowanie. W naszym badaniu zaobserwowaliśmy szczególnie wysoki poziom dehumanizacji osób o przeciwnych poglądach politycznych – wyborcy KO, Trzeciej Drogi i Lewicy dehumanizowali wyborców PiS i odwrotnie, wyborcy PiS także postrzegali wyborców opozycji jako mniej ludzkich. Po wyborach poziom dehumanizacji przeciwników spadł wśród wyborców obecnie rządzących partii, utrzymując się jednak nadal na wysokim poziomie, wyższym niż poziom dehumanizacji pozornie bardziej odmiennych od przeciętnych Polek i Polaków grup obcych, takich jak uchodźcy z Afryki i Azji.

Nasze badanie pokazało, że **osoby głoszące na partie, które po ostatnich wyborach parlamentarnych znalazły się w opozycji (PiS i Konfederacja) wykazują istotnie wyższy poziom myślenia spiskowego na temat minionych wyborów.** Możemy wnioskować, że są to osoby, które nie mogą pogodzić się z przegraną, jest im ciężko zrozumieć, że dotychczasowa władza ulega zmianie i są niepewnie nastawione wobec sprawowania władzy przez inną partię polityczną. Taka postawa może prowadzić do pokładania wiary w teorie spiskowe, które głoszą, że minione wybory polityczne mogły zostać sfalszowane i nigdy tak naprawdę nie poznamy ich prawdziwych wyników. Mechanizm ten wydaje się sposobem radzenia sobie z porażką grupy/grup własnej/własnych.

METODOLOGIA BADANIA

Badanie zostało przeprowadzone na ogólnokrajowej, zróżnicowanej demograficznie, kwotowej próbie dorosłych Polek i Polaków. Badanie zostało przeprowadzone w dwóch pomiarach. Pierwszy z nich odbył się przed wyborami parlamentarnymi, we wrześniu 2023 roku, drugi - w październiku 2023, zaraz po wyborach. W pierwszym pomiarze wzięło udział 1143 osób, w drugim 799 osób. W badaniu posłużono się metodą CAWI (Computer Assisted Web Interview). Celem badania było poznanie współcześnie występujących postaw związanych z przynależnością do narodu polskiego, a także stosunku Polek i Polaków względem osób o różnych światopoglądach oraz obywateli i obywaterek deklarujących poparcie dla poszczególnych partii politycznych. **W niniejszym rozdziale prezentujemy odpowiedzi tylko tych osób badanych, które wzięły udział w obu pomiarach, deklarujących udział w wyborach i oddanie głosu na konkretną partię (N = 681).**

PŁEĆ

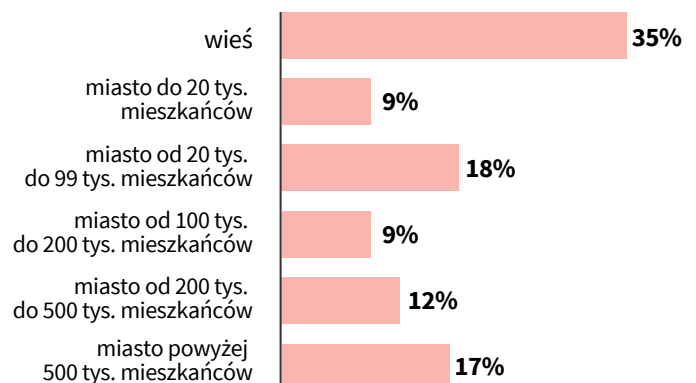

52% kobiet

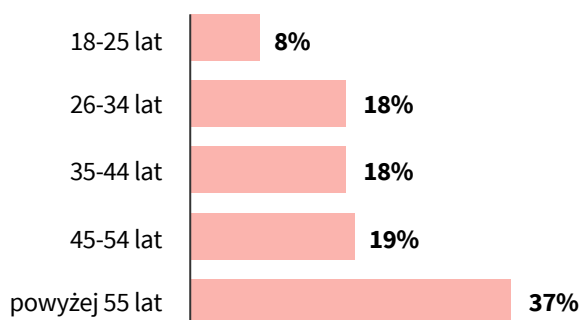

48% mężczyzn

WIELKOŚĆ MIEJSCA ZAMIESZKANIA

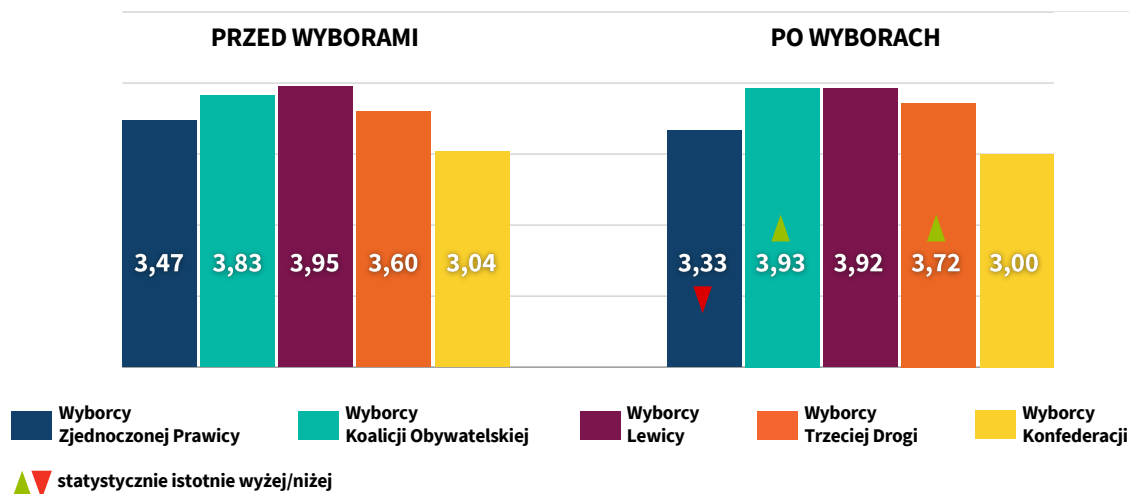

WIEK

N = 681

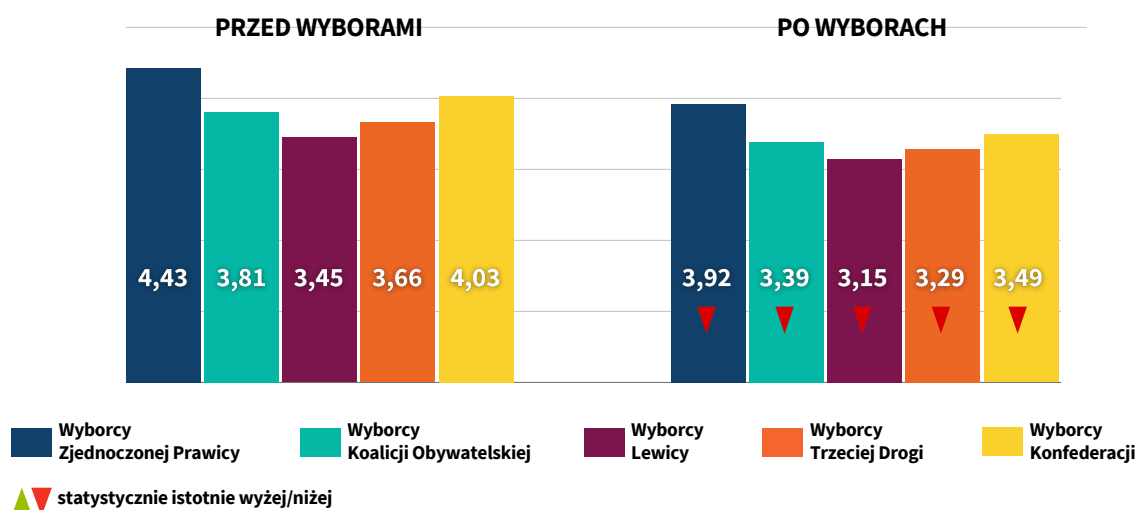
Jako forma rządzenia państwem demokracja zakłada, że wybrana przez obywateli władza jest sprawowana przez przedstawicieli politycznych, którzy mają dbać o to, by prawa wszystkich grup społecznych były reprezentowane i respektowane. Poparcie dla systemu demokratycznego zmierzono za pomocą 7 pytań (WVS Democratic Support Scale; Inglehart i in., 2018; Magalhães, 2014; Marchlewska i in., 2019). Poniżej prezentujemy wskaźniki (średnie z 7 pytań na skali 1-5) dla każdej z wyróżnionych grup.

Najniższy poziom poparcia dla państwa opartego na demokracji możemy zaobserwować u wyborców Konfederacji, a najwyższy u wyborców Lewicy. W drugiej fali badania poziom poparcia dla państwa demokratycznego zmalał u wyborców Zjednoczonej Prawicy, a istotnie zwiększył się wśród wyborców Koalicji Obywatelskiej i Trzeciej Drogi. Widać zatem, że pozytywne postawy wobec demokracji rosną wtedy, gdy wynik wyborów jest po naszej myśli. Analogicznie, gdy wygrywają ci, na których głosy raczej byśmy nie oddali, jesteśmy coraz bardziej sceptyczni wobec systemu demokratycznego.

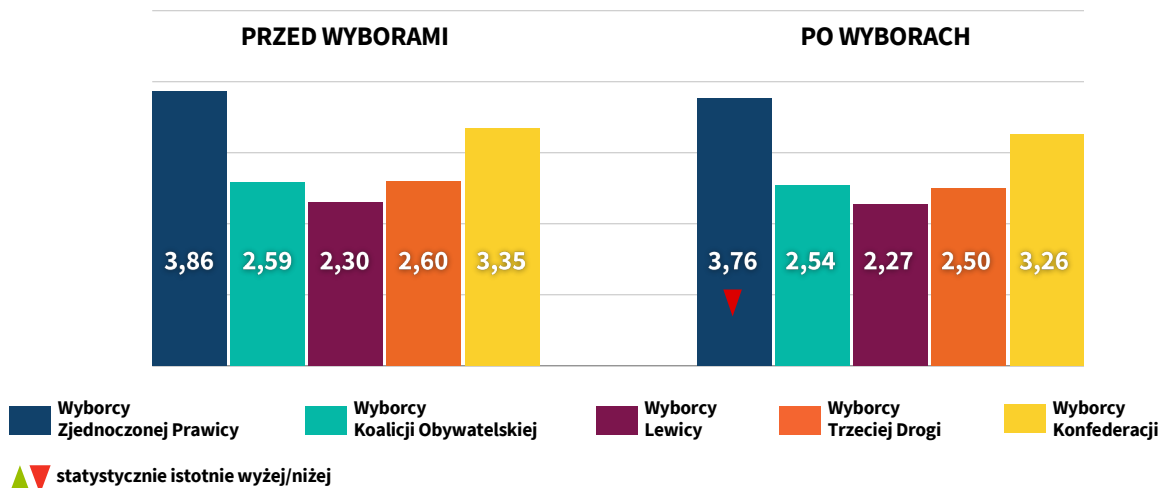
IDENTYFIKACJA NARODOWA

W pierwszej fali badania najwyższy poziom identyfikacji z narodem Polskim można zaobserwować u wyborców Zjednoczonej Prawicy, a najniższy u wyborców Lewicy. W drugiej fali badania poziom identyfikacji z narodem istotnie zmniejszył się u wyborców wszystkich partii, co wynikało - prawdopodobnie - z tego, że w wyniku większej ekspozycji na treści o charakterze politycznym przed wyborami, identyfikacja z narodem wzrosła wtedy u sporej części Polaków i Polek i zmalała w momencie, kiedy te tematy nie były już tak powszechnie poruszane.

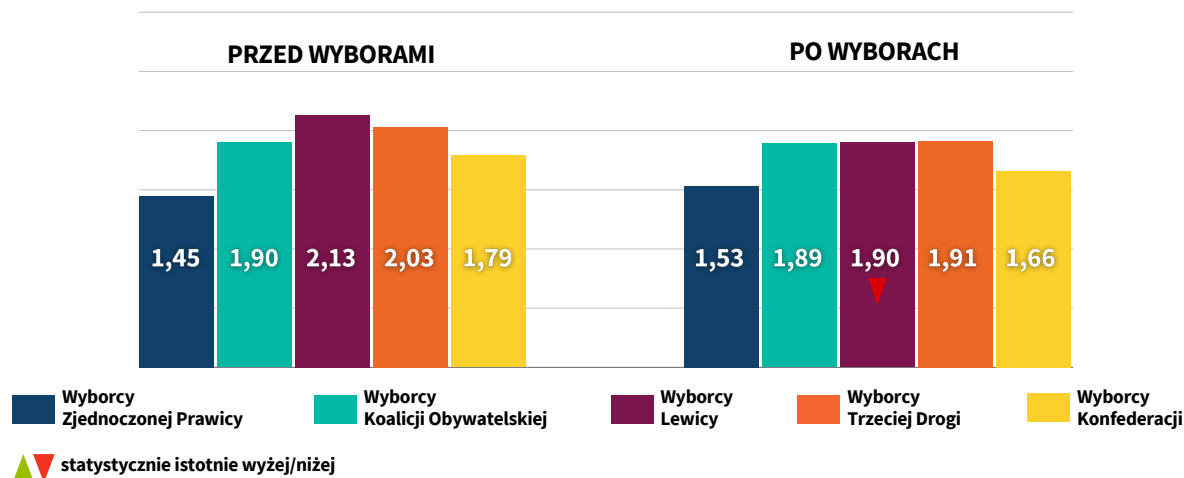
NARODOWY NARCYZM KOLEKTYWNY

W pierwszej fali badania najwyższy poziom narcyzmu kolektywnego można zaobserwować u wyborców Zjednoczonej Prawicy i Konfederacji. Co ciekawe, w drugiej fali badania poziom narcyzmu kolektywnego wśród wyborców Zjednoczonej Prawicy istotnie się zmniejszył. Może to oznaczać, że po wyborach zmniejszyła się ich potrzeba podkreślania wyższości swojej grupy narodowej, a zakończenie wyborów wpłynęło na zmniejszenie poczucia zagrożenia lub niepewności, które wcześniej mogły zwiększać narodowy narcyzm.

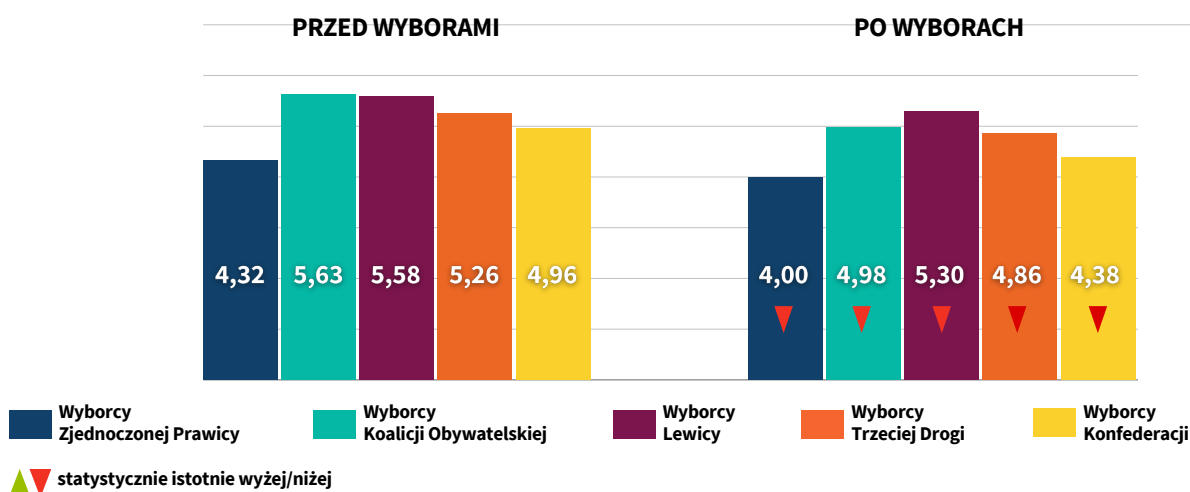
WROGA POSTAWA WOBEC POLEK I POLAKÓW - OJKOFOBIA

Ojkofobia to zjawisko, w którym osoby wyrażają negatywne emocje, odrzucenie lub wrogość, wobec własnego kraju, kultury, tradycji oraz pozostałych współobywateli. Wrogość tę zmierzono za pomocą czterech pytań, opracowanych przez Marchlewską i współpracowników w 2023 roku (skala odpowiedzi od 1 do 5). W pierwszej fali badania, najniższy poziom wrogości wobec innych Polaków (ojkofobii) można zaobserwować u wyborców Zjednoczonej Prawicy, a najwyższy u wyborców Lewicy. W drugiej fali badania poziom ojkofobii wśród wyborców Lewicy istotnie się zmniejszył.

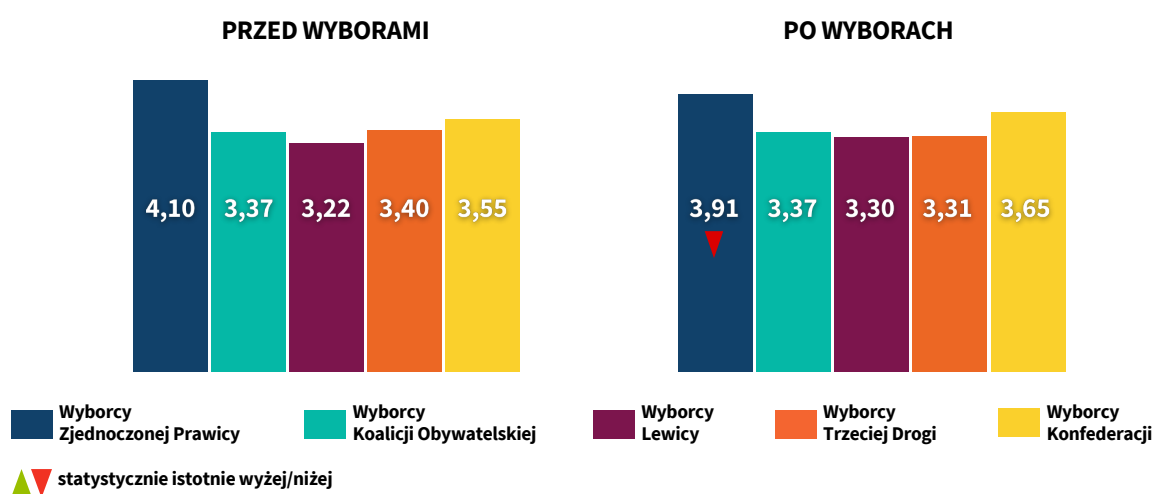
AMBIWALENTNA POSTAWA WOBEC POLEK I POLAKÓW

Ambiwalencję wobec członków swojego narodu zmierzono za pomocą pięciu pytań opracowanych przez Koftę i współpracowników w 2023 roku (skala odpowiedzi od 1 do 7). W pierwszej fali badania, najniższy poziom ambiwalentnych postaw wobec innych Polaków można zaobserwować u wyborców Zjednoczonej Prawicy, a najwyższy u wyborców Lewicy i Koalicji Obywatelskiej. W drugiej fali badania poziom ambiwalentnych postaw wobec członków swojego narodu istotnie zmniejszył się u wyborców wszystkich partii.

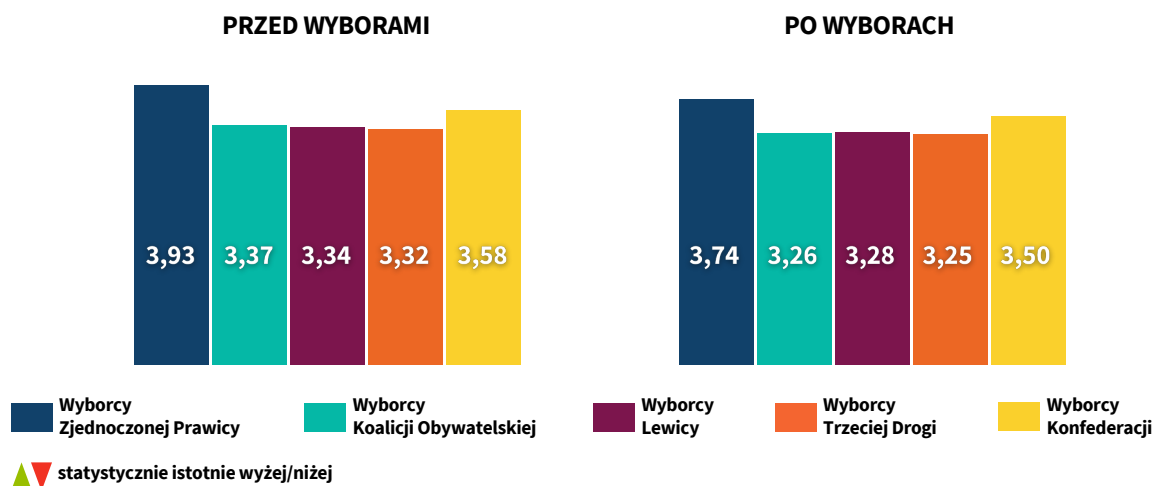
WYMIAR CIEPŁA

Ciepło i kompetencja to dwa wymiary treści stereotypów, które zgodnie z Modelem Treści Stereotypu (Fiske i in., 2002) leżą u podstaw wszelkich stereotypów grupowych. Przed wyborami, wyborcy Zjednoczonej Prawicy postrzegali Polki i Polaków jako posiadających najwięcej charakterystyk wchodzących w wymiar ciepła (moralny, ciepły). Po wyborach, poziom postrzegania ciepła Polek i Polaków wśród wyborców Zjednoczonej Prawicy istotnie się zmniejszył.

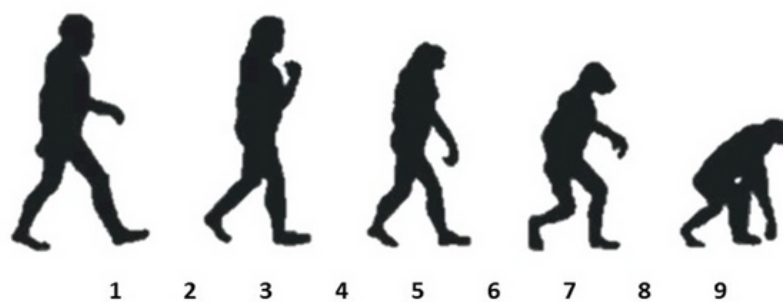
WYMIAR KOMPETENCJI

Przed wyborami, wyborcy Zjednoczonej Prawicy przypisywali Polkom i Polakom najwięcej cech wchodzących w wymiar kompetencji (asertywny, kompetentny). Po wyborach, ta tendencja nie uległa istotnej zmianie - Polki i Polacy są postrzegani jako najbardziej kompetentni przez wyborców Zjednoczonej Prawicy.

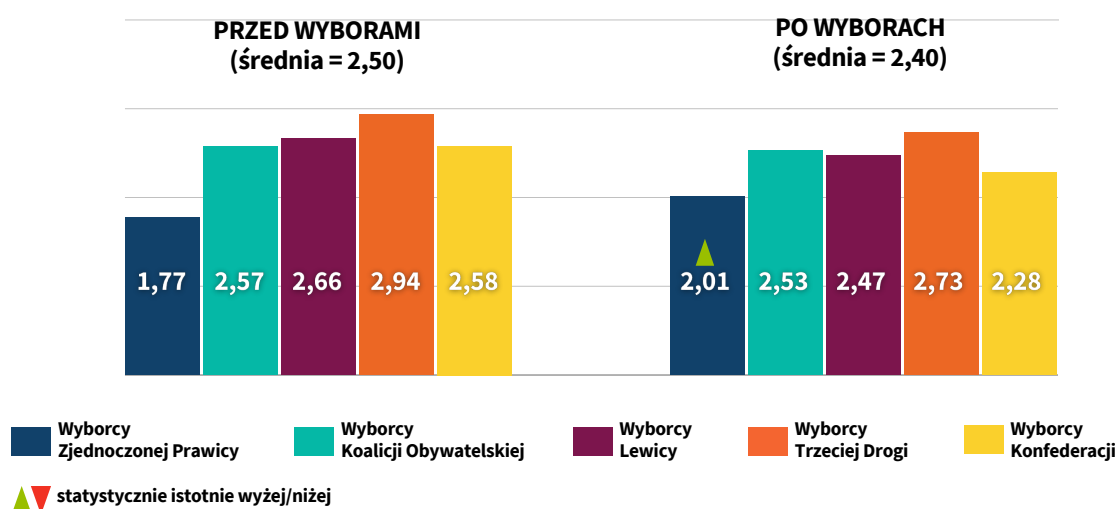
Poziom dehumanizacji określa, jak bardzo osoby pozbawiają cech ludzkich przedstawicieli różnych grup społecznych. Mierzono ją za pomocą narzędzia opracowanego przez Kteily'ego i in. (2015). Narzędzie to mierzy dehumanizację wybranej grupy za pomocą jednego pytania obrazkowego. Na potrzeby przeprowadzanego badania wybrano kilka grup społecznych, które bywają w społeczeństwie odczuwane.

Na kolejnych stronach prezentujemy wybrane grupy, które dehumanizowane są pod względem politycznym: ze względu na popieranie konkretnych partii politycznych lub poglądy na sferę obyczajową. W prezentowanych wykresach przedstawiamy średnie z odwróconej skali, skali gdzie **1 oznacza najniższy, a 9 najwyższy** poziom dehumanizacji. Jako punkt odniesienia przedstawiamy średnią dehumanizację grupy własnej, w tym przypadku Polaków.

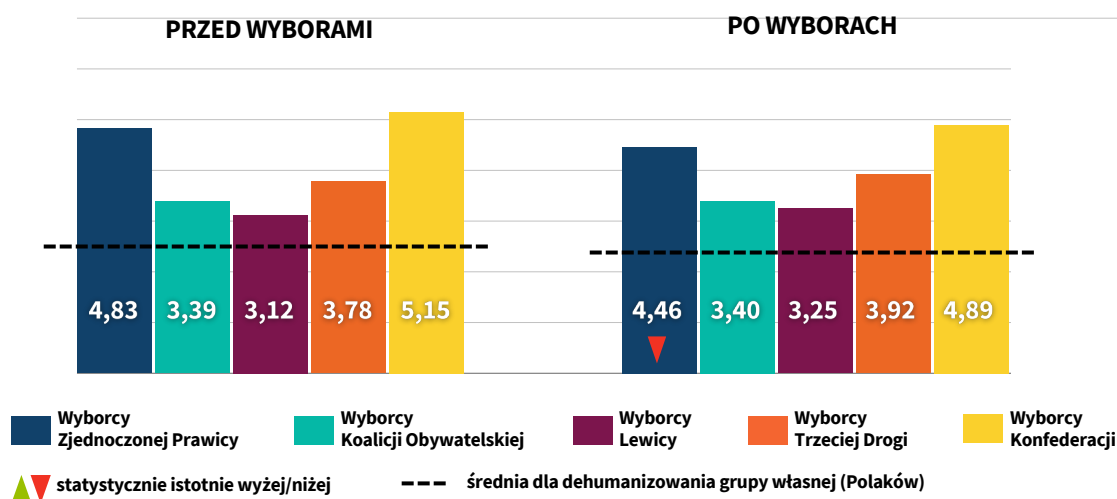
DEHUMANIZOWANIE POLAKÓW

W okresie przedwyborczym, najniższy poziom dehumanizowania Polek i Polaków widoczny był wśród wyborców PiS. Tuż po wyborach, poziom dehumanizowania Polaków przez wyborców PiS istotnie się zwiększył, wciąż jednak pozostając niższym niż u wyborców pozostałych partii.

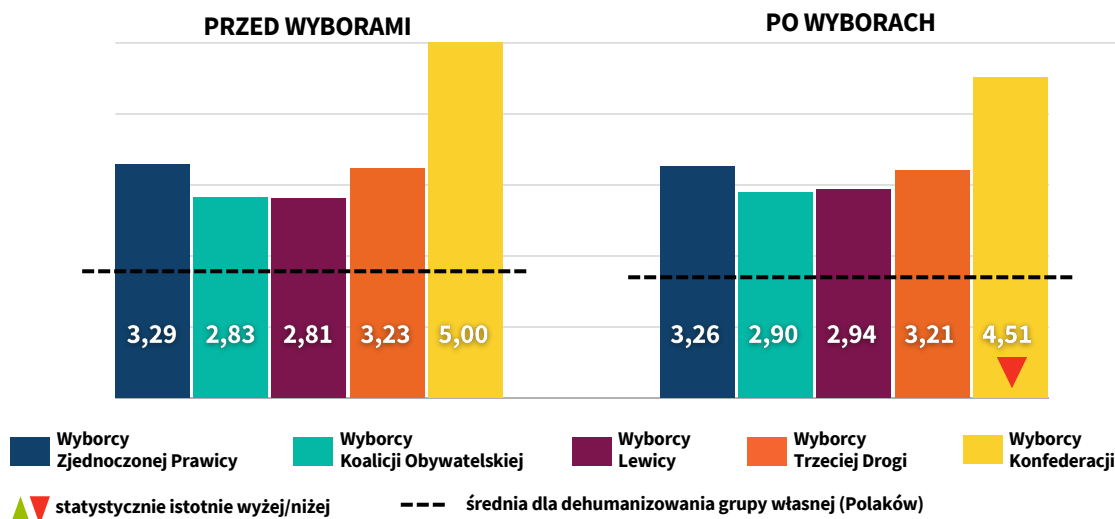
DEHUMANIZOWANIE UCHODźCÓW Z AFRYKI I AZJI

Najniższy poziom dehumanizowania uchodźców z Afryki i Azji widoczny był wśród wyborców Lewicy, a najwyższy wśród wyborców Konfederacji. Tuż po wyborach możemy obserwować istotny statystycznie spadek dyskryminowania uchodźców wśród wyborców PiS.

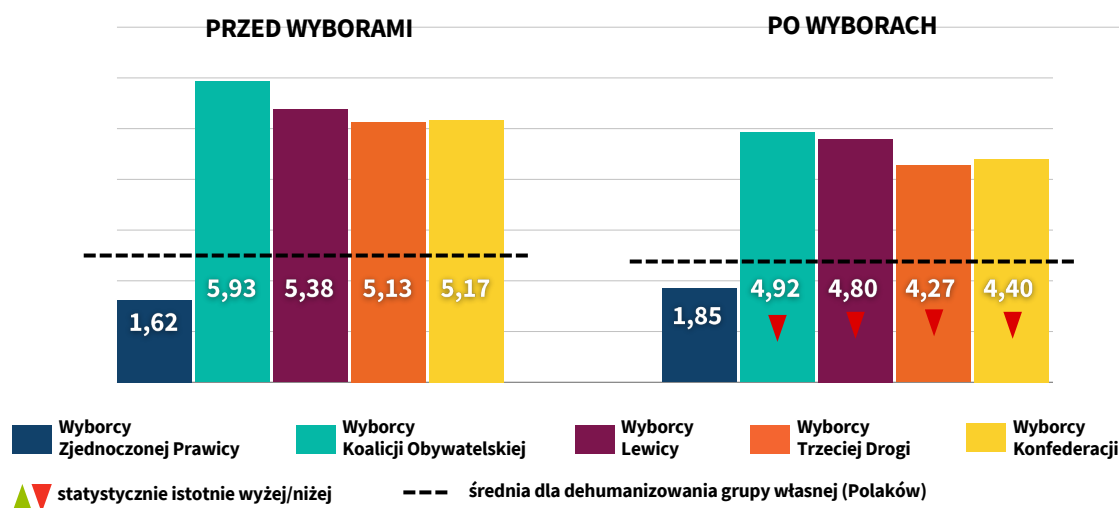
DEHUMANIZOWANIE UCHODźCÓW Z UKRAINY

Najwyższy poziom dehumanizowania uchodźców z Ukrainy obserwowany był wśród wyborców Konfederacji, a najniższy wśród wyborców Lewicy. Tuż po wyborach możemy obserwować istotny statystycznie spadek dyskryminowania uchodźców wśród wyborców Konfederacji.

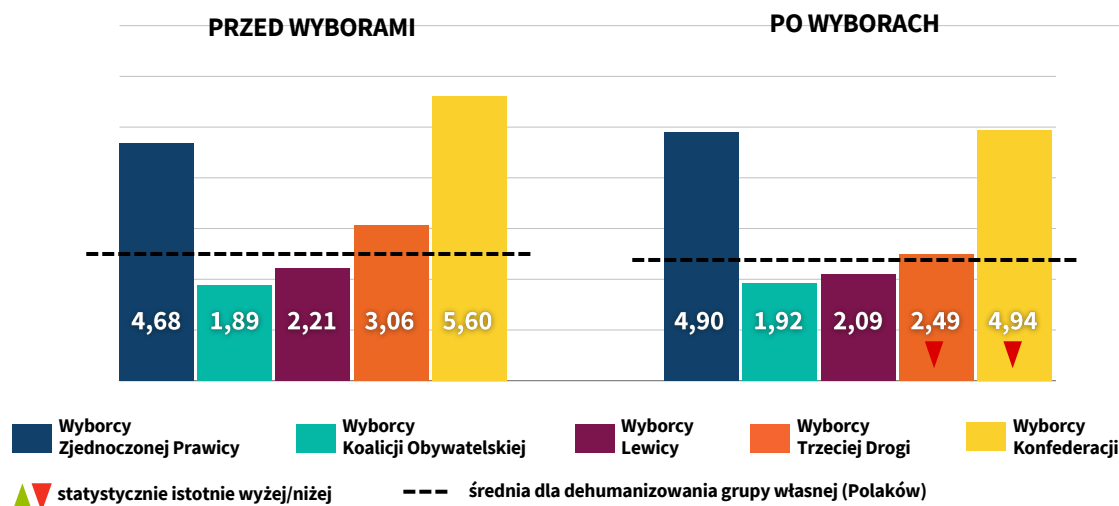
DEHUMANIZOWANIE ZWOLENNIKÓW ZJEDNOCZONEJ PRAWICY

Zwolennicy Zjednoczonej Prawicy są dehumanizowani przez wyborców wszystkich pozostałych partii. Jednak w drugiej fali badania dehumanizacja zwolenników Zjednoczonej Prawicy przez wyborców Koalicji Obywatelskiej, Lewicy, Trzeciej Drogi i Konfederacji istotnie się zmniejszyła.

DEHUMANIZOWANIE ZWOLENNIKÓW KOALICJI OBYWATELSKIEJ

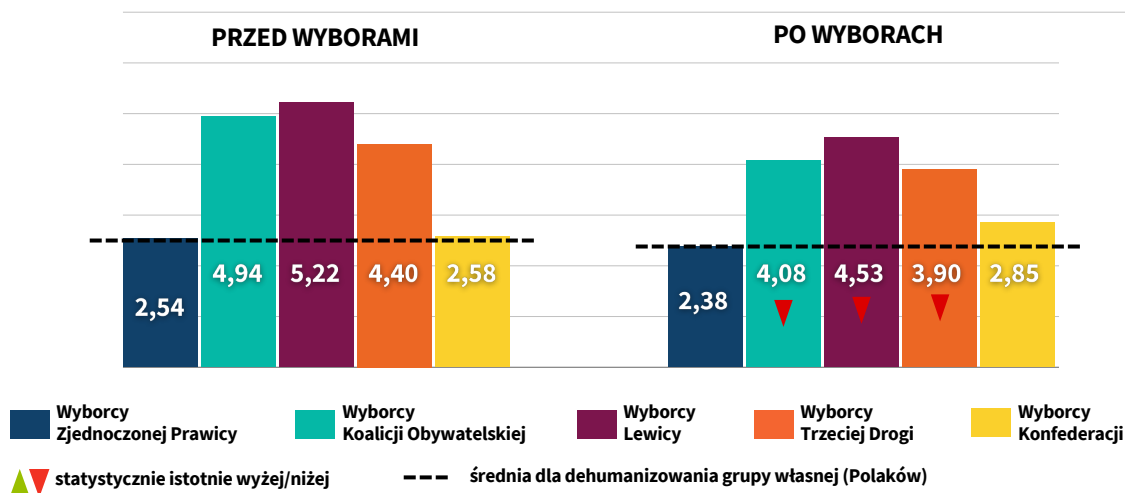
Zwolennicy Koalicji Obywatelskiej są najbardziej dehumanizowani przez wyborców Zjednoczonej Prawicy i wyborców Konfederacji, a najmniej przez wyborców Koalicji Obywatelskiej. W drugiej fali badania dehumanizacja zwolenników Koalicji Obywatelskiej istotnie się zmniejszyła wśród wyborców Konfederacji i Trzeciej Drogi, ale nie wśród wyborców Zjednoczonej Prawicy.

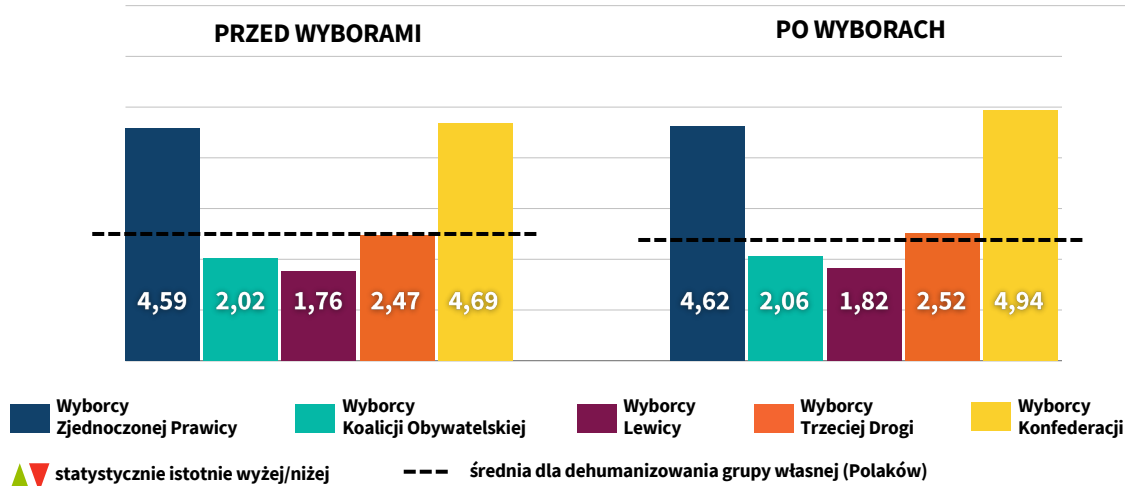
DEHUMANIZOWANIE OSÓB O POGLĄDACH KONSERWATYWNYCH

Osoby o poglądach konserwatywnych są najbardziej dehumanizowane przez wyborców Koalicji Obywatelskiej, Lewicy i Trzeciej Drogi, a najmniej przez wyborców Zjednoczonej Prawicy i wyborców Konfederacji. W drugiej fali badania dehumanizacja osób o poglądach konserwatywnych przez wyborców Koalicji Obywatelskiej, Lewicy i Trzeciej Drogi istotnie się zmniejszyła.

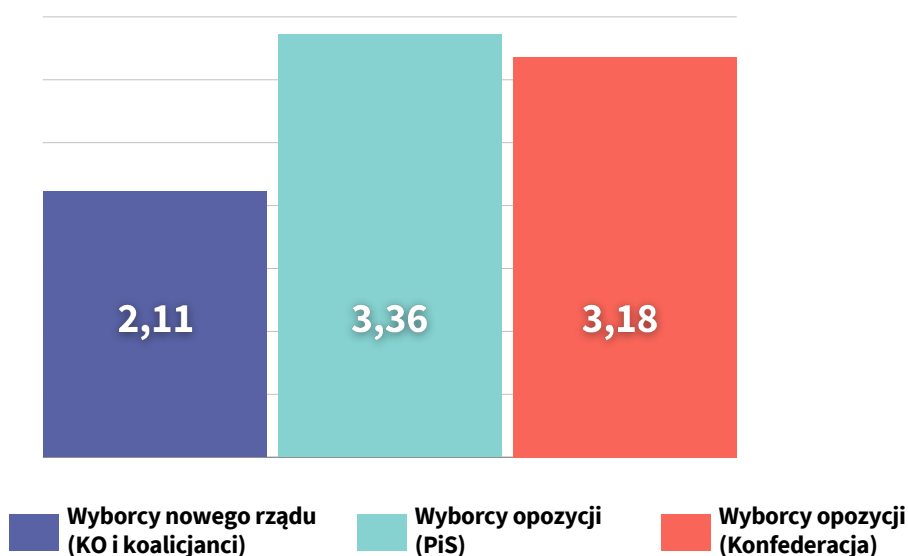
DEHUMANIZOWANIE OSÓB O POGLĄDACH LIBERALNYCH

Osoby o poglądach liberalnych są najbardziej dehumanizowane przez wyborców Zjednoczonej Prawicy i wyborców Konfederacji, a najmniej przez wyborców Koalicji Obywatelskiej, Lewicy i Trzeciej Drogi. Ta tendencja nie uległa istotnej zmianie między pierwszą a drugą falą badania.

Wybory parlamentarne są wydarzeniem, które znacząco wpływa na nastroje polityczne wśród wyborczyń i wyborców wszystkich partii politycznych. Jest to kluczowy moment w życiu politycznym kraju, który determinuje kierunek polityki na najbliższe lata. W okresie powyborczym, kiedy wyniki są analizowane i interpretowane przez różne grupy społeczne, możemy obserwować pojawienie się licznych teorii spiskowych, dotyczących legalności samych wyborów oraz prawdziwości oficjalnie podanych wyników.

Ogólny poziom myślenia spiskowego, dotyczącego niedawnych wyborów, był najwyższy wśród osób głoszących na partie, które jak się wydawało, nie utworzą przyszłego rządu – PiS i Konfederacji. Wyborcy tych partii wyrażali najwięcej wątpliwości co do prawidłowości przeprowadzenia wyborów i uczciwości ogłoszonych wyników. Często podejrzewali oni, że mogło dojść do fałszerstw wyborczych lub manipulacji na korzyść innych partii. Z kolei wyborcy partii, które miały większe szanse na utworzenie rządu, wykazywali niższy poziom myślenia spiskowego. Byli bardziej skłonni do zaakceptowania wyników wyborów jako uczciwych i zgodnych z prawem.

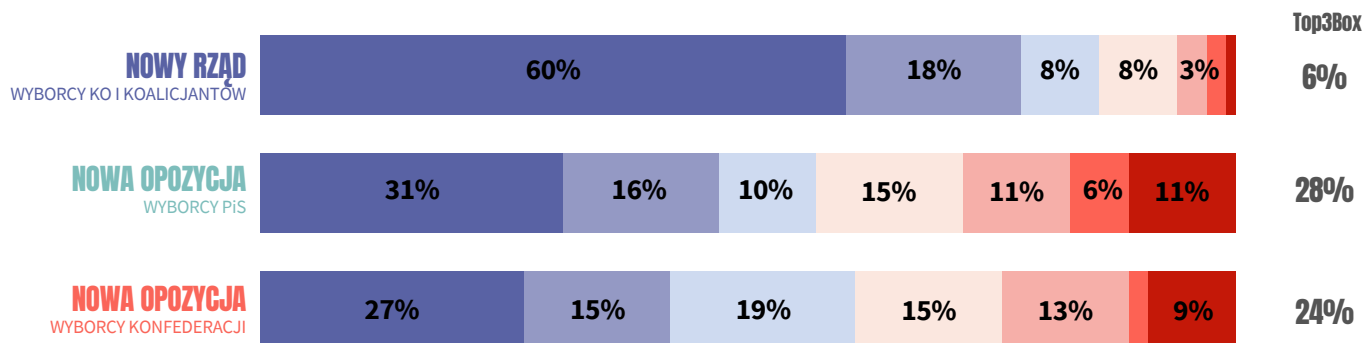
Myślenie spiskowe na temat wyborów zmierzono za pomocą trzech pytań, których odpowiedzi prezentujemy na kolejnej stronie. Pytania te dotyczyły wiarygodności wyników wyborczych, rzetelności procesu wyborczego oraz możliwości manipulacji wynikami przez różne podmioty.

Analiza odpowiedzi na zadane pytania pozwala zrozumieć, jak różne grupy wyborców postrzegają proces wyborczy oraz jakie czynniki mogą wpływać na ich postrzeganie legalności wyborów. Wyniki te mogą być użyteczne dla polityków, analityków oraz naukowców badających zjawisko myślenia spiskowego i jego wpływ na społeczeństwo.

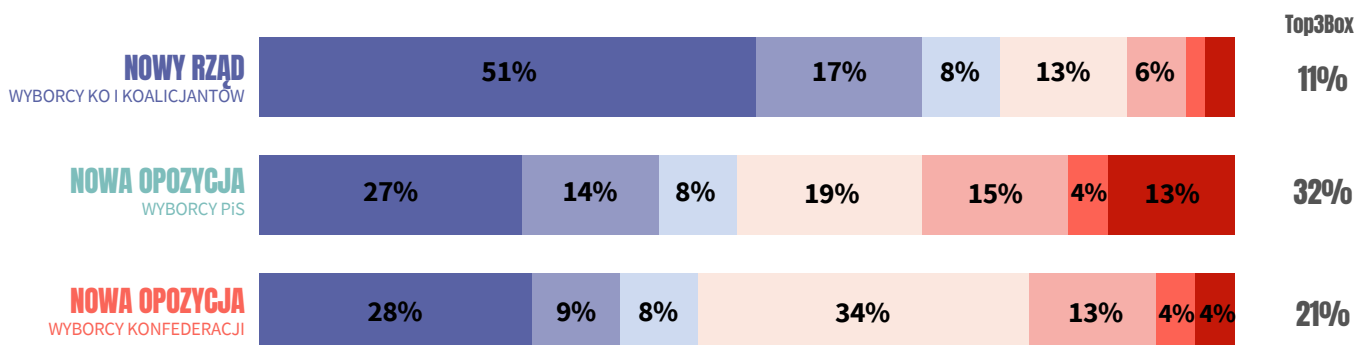
MYŚLENIE SPISKOWE NA TEMAT WYBORÓW

N = 681

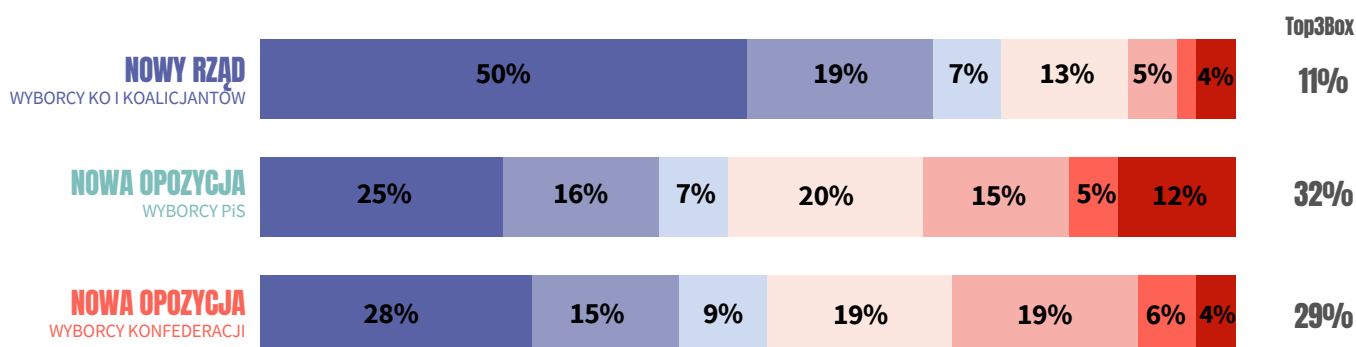
Tak naprawdę wyniki wyborów zostały zafałszowane przez pewną, działającą w sekrecie grupę ludzi.

Spółeczeństwo nigdy nie dowie się, kto naprawdę wygrał w wyborach.

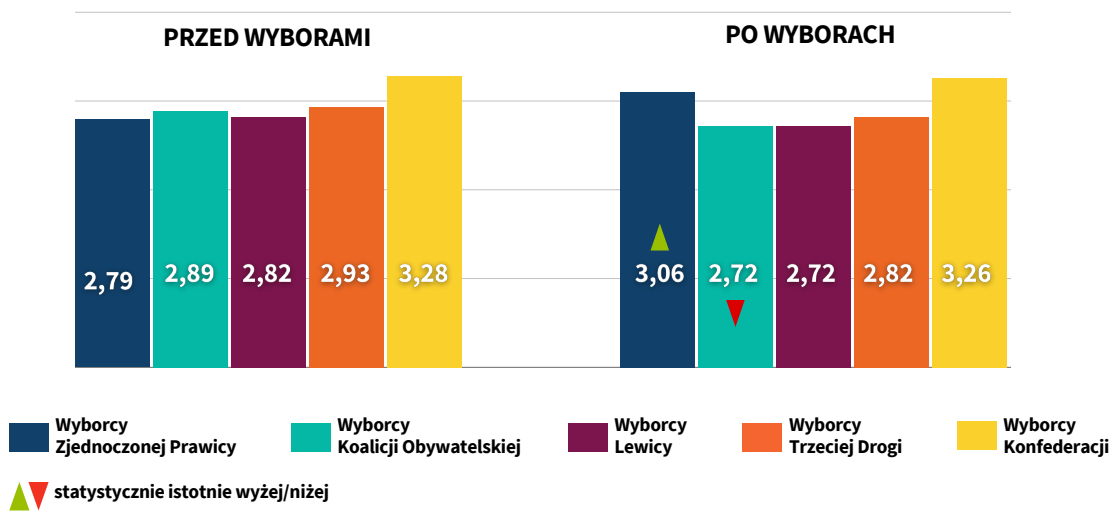

Prawdziwe wyniki wyborów nigdy nie zostaną ujawnione opinii publicznej.

1 - zdecydowanie się nie zgadzam 2 3 4 5 6 7 - zdecydowanie się zgadzam

Przed wyborami poziom wiary w to, że na ich niekorzyść działają takie jednostki jak rząd, wielkie koncerny, organizacje czy konkretne osoby był najwyższy u wyborców Konfederacji i podobny u wyborców pozostałych partii. Po wyborach poziom ogólnego myślenia spiskowego istotnie zwiększył się u wyborców Zjednoczonej Prawicy, natomiast istotnie zmniejszył się u wyborców Koalicji Obywatelskiej.

ROZDZIAŁ 3
KIM JESTEŚMY?
TYOLOGIA POLEK I POLAKÓW
POD WZGLĘDEM
IDENTYFIKACJI NARODOWEJ

CEL BADANIA

Celem opisywanej w tym rozdziale części projektu było sprawdzenie, jak typ identyfikacji z grupą narodową wiąże się z różnymi przekonaniami i postawami wobec członkiń i członków tej samej, jak i innych grup. To, w jaki sposób jednostka identyfikuje się z daną grupą, może mieć wpływ na różne sfery życia codziennego. Identyfikacja z grupą może być kluczowa dla poczucia przynależności społecznej oraz dla kształtowania tożsamości jednostki w kontekście społecznym.

W badaniu odwołujemy się do dwóch, wywodzących się z psychologii społecznej koncepcji określających sposób przywiązania do grupy społecznej, na przykład narodu:

- identyfikacji z narodem, określającej znaczenie przynależności do danego narodu oraz więzi tworzonych z innymi osobami go tworzącymi w oparciu o konstruktywny wizerunek tej grupy, mierzonej za pomocą kwestionariusza do pomiaru Identyfikacji Grupowej Camerona (2004);
- narcyzmu narodowego, wyrażającego przekonanie o wyższości własnej grupy narodowej przy jednoczesnym poczuciu braku jej docenienia przez innych, mierzonego za pomocą kwestionariusza do pomiaru Kolektywnego Narcyzmu (Golec de Zavalá i in., 2009; Golec de Zavalá i in., 2013).

GŁÓWNE WNIOSKI Z BADANIA

Na podstawie zgromadzonych danych wyodrębniliśmy pięć grup (segmentów), różniących się pod względem przede wszystkim przywiązania do narodu polskiego, ale także szeregu innych zmiennych psychologicznych, społecznych i politycznych. Te grupy to:

- **Spełnieni Demokraci**, osiągający jednocześnie wysokie wyniki na skali bezpiecznej identyfikacji z narodem i niskie na skali narodowego narcyzmu, charakteryzujący się otwartością na osoby o różnym pochodzeniu i różnych poglądach, posiadający wysokie kompetencje społeczne i satysfakcję z życia;
- **Otwarci Tradycjonalisci**, o wysokiej identyfikacji bezpiecznej i średnim poziomie narodowego narcyzmu, dla których polskość, rozumiana jako kultywowanie tradycji i pamięci o przodkach, jest ważną częścią ich tożsamości, którzy są dumni z Polski i jej obywateli, ale jednocześnie nie deprecjonują innych;
- **Zaangażowani Konserwatyści**, osiągający najwyższe wyniki zarówno na skali identyfikacji bezpiecznej, jak i narcystycznej, wyróżniający się wysokim poczuciem patriotyzmu zarówno obywatelskiego, jak i narodowego, lecz mający bardziej pozytywne postawy wobec osób pasujących do ich prototypu Polaka – wierzącego, kultywującego tradycję, kochającego Polskę;
- **Zawstydzeni Polską**, o niskim poczuciu więzi z innymi Polkami i Polakami, dla których tożsamość narodowa jest raczej powodem do wstydu, zniechęceni do polityki oraz przekonani o tym, że ich poglądy i ich interesy nie są w polityce reprezentowane, prezentujący natomiast pozytywne postawy względem grup obcych;
- **Wycofani Pesymiści**, o średnim poczuciu identyfikacji z polsnością, która jest jednocześnie dość labilna i zależna od czynników zewnętrznych, wpływających na ich jakość życia, którą jako osoby o niskiej samoocenie i wysokim poczuciu zagrożenia oceniają dość negatywnie.

Szczegóły dotyczące postaw i przekonań badanych znajdujących się w poszczególnych segmentach przedstawiamy poniżej.

METODOLOGIA BADAŃ

PLAN BADAWCZY

01

BADANIE ILOŚCIOWE

Pierwszym etapem było badanie ilościowe, przeprowadzone jesienią 2022 r. na reprezentatywnej próbie Polek i Polaków (18-96 lat), N=1504. W badaniu posłużono się metodą CAWI (Computer Assisted Web Interview). Celem tej części było rozpoznanie tendencji do bezpiecznej i pozabezpiecznej identyfikacji z narodem polskim. W badaniu uwzględniono również szereg zmiennych psychologicznych.

03

BADANIE JAKOŚCIOWE

Na trzecim etapie zrealizowane zostało badanie jakościowe (początek 2023 r.), w ramach którego przeprowadzono pogłębione wywiady indywidualne (IDs, N=40) z przedstawicielkami i przedstawicielami wcześniej wyodrębnionych segmentów. Celem badania było pogłębienie wiedzy o każdej z grup, aby lepiej zrozumieć procesy kształtujące konkretne konfiguracje identyfikacji bezpiecznej i pozabezpiecznej. Zebrane materiały były poddane analizie tematycznej, z wykorzystaniem programu MAXQDA. Zastosowano podejście mieszane, dedukcyjno-indukcyjne. Zebrany materiał uporządkowano używając założonych tematów głównych (np. identyfikacja z Polską, rozumienie patriotyzmu, poczucie patriotyzmu), jednocześnie odnotowując i analizując pojawiające się kody dodatkowe.

02

ANALIZA SEGMENTACJI

Zebrane w etapie pierwszym dane ilościowe poddano analizie segmentacji, wykorzystującej metodę analizy skupień (cluster analysis), w celu wyodrębnienia segmentów różniących się pod względem nasilenia dwóch form identyfikacji, ale także różnych przejawów zachowań patriotycznych, form partycypacji, nastawienia do grupy własnej i grup obcych, ogólnego zadowolenia z siebie i własnego życia i innych zmiennych. Na podstawie segmentacji wyróżniono pięć typów osób (segmentów).

METODOLOGIA BADAŃ

BADANIE ILOŚCIOWE

Pierwszym etapem było badanie ilościowe, przeprowadzone na reprezentatywnej próbie Polek i Polaków (18-96 lat), N = 1504. W badaniu posłużono się metodą CAWI (Computer Assisted Web Interview).

PŁEĆ

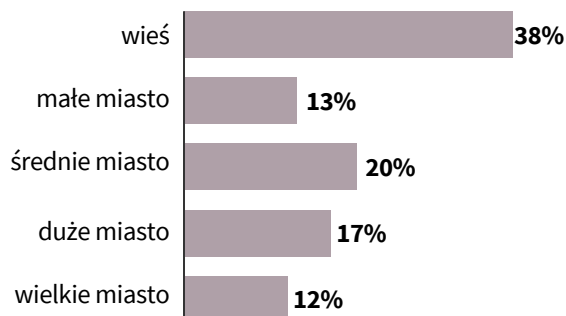

48% kobiet

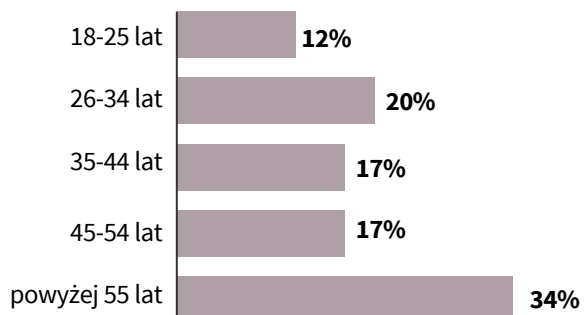

52% mężczyzn

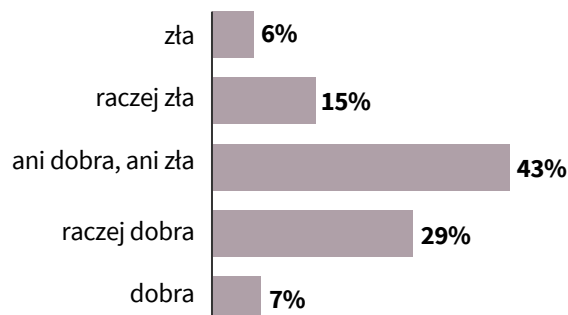
WIELKOŚĆ MIEJSCA ZAMIESZKANIA

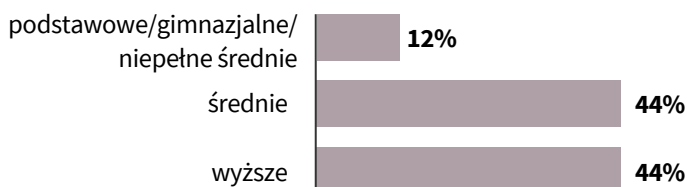
WIEK

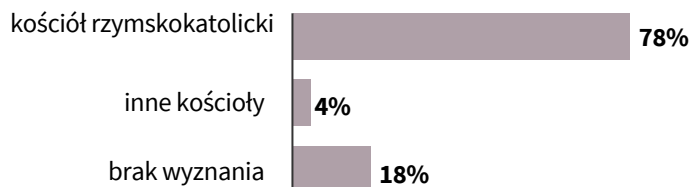
SYTUACJA MATERIALNA

WYKSZTAŁCENIE

WYZNANIE

Więcej szczegółowych informacji dotyczących badanej próby znajduje się w Raporcie segmentacyjnym pt. "Czy i jak identyfikujemy się dziś z Polską". Raport jest dostępny bezpłatnie na www.psychpollab.psych.pan.pl (zakładka: Raporty)

N = 1504

METODOLOGIA BADAŃ

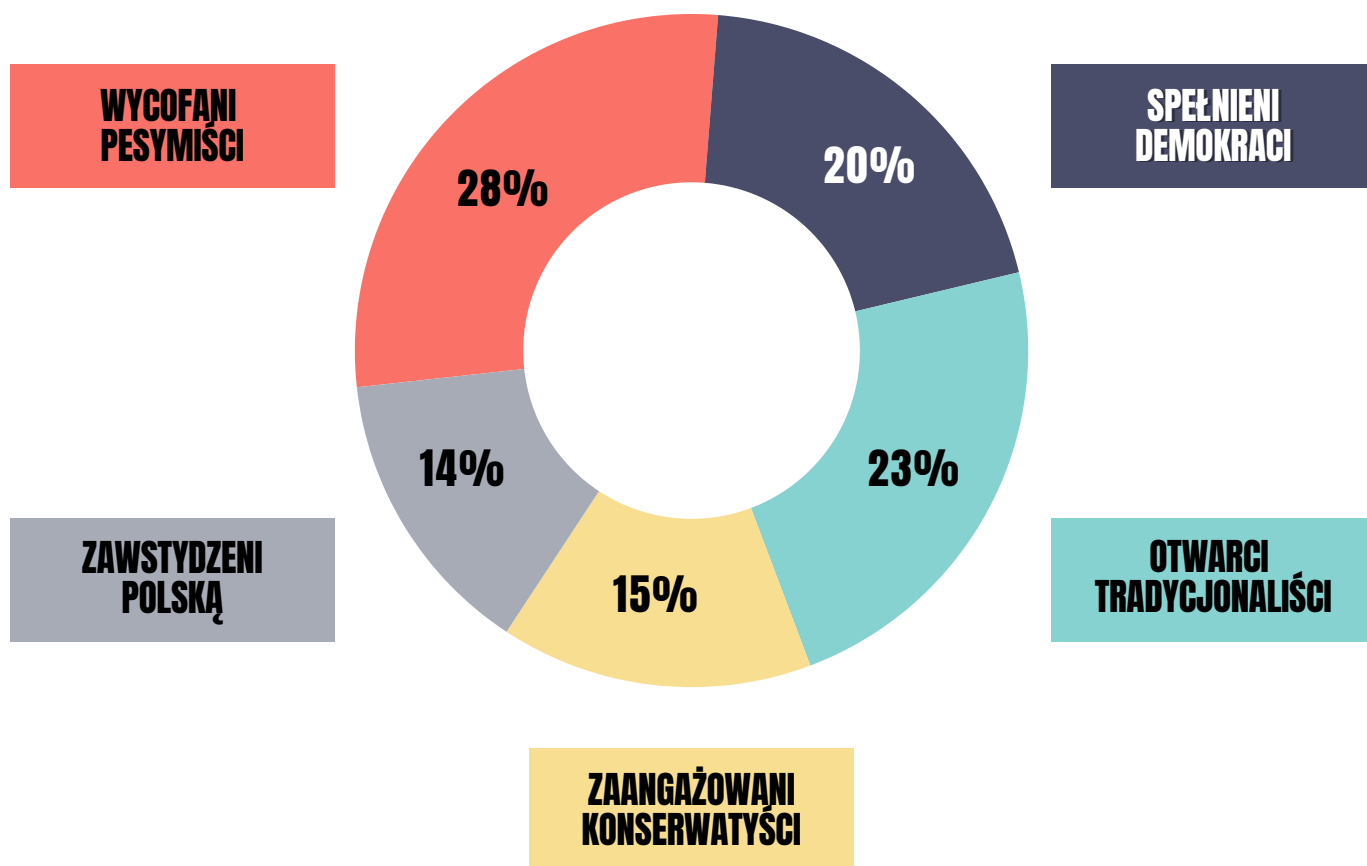
BADANIE JAKOŚCIOWE

Przeprowadzono 40 wywiadów indywidualnych w 4 lokalizacjach. Łącznie w badaniu wzięło udział 20 kobiet oraz 20 mężczyzn. Badani zostali zrekrutowani przez zewnętrzną firmę badawczą w sposób celowy, na podstawie wcześniej ustalonych kryteriów (płeć, wiek, miejsce zamieszkania, identyfikacja z narodem).

	Duże miasto	Małe miasto	Przedmieścia	Tereny wiejskie	RAZEM:
SPEŁNIENI DEMOKRACI	2	2	3	2	9
	K=1, M=1	K=1, M=1	K=1, M=2	K=1, M=1	K=4, M=4
OTWARCI TRADYCJONALIŚCI	2	2	2	2	8
	K=1, M=1	K=1, M=1	K=1, M=1	K=1, M=1	K=4, M=4
ZAANGAŻOWANI KONSERWATYŚCU	2	2	2	2	8
	K=1, M=1	K=1, M=1	K=1, M=1	K=1, M=1	K=4, M=4
ZAWSTYDZENI POLSKĄ	2	2	2	2	8
	K=1, M=1	K=1, M=1	K=1, M=1	K=1, M=1	K=4, M=4
WYCOFANI PESYMIŚCI	2	2	1	2	7
	K=1, M=1	K=1, M=1	K=1, M=0	K=1, M=1	K=4, M=4

WYODRĘBNIONE SEGMENTY

W dalszej części raportu zaprezentujemy wyniki analizy segmentacji, przeprowadzonej na ogólnopolskiej próbie Polek i Polaków, oraz pogłębiającego zrozumienie segmentów badania jakościowego. Na początku przedstawimy krótką charakterystykę każdego z wyodrębnionych segmentów. Następnie omówimy każdy z badanych obszarów z podziałem na poszczególne segmenty.

Aby ułatwić czytanie, strony zostały oznaczone symbolami wskazującymi na rodzaj analizowanych danych:

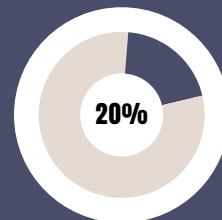
DANE ILOŚCIOWE

DANE JAKOŚCIOWE

SPEŁNIENI DEMOKRACJI

Ogólna charakterystyka segmentu

N = 308

identyfikacja z narodem

- Osoby osiągające wysokie wyniki w zakresie identyfikacji bezpiecznej, a niskie w identyfikacji pozabezpiecznej z narodem polskim.
- Polskość to dla nich dbanie o swój kraj, bycie dobrymi obywatelami, ale też szanowanie języka, znajomość kultury i tradycji. Granice grupy są otwarte dla wszystkich, którzy chcą być Polakami i troszczą się o ten kraj.
- Mają najsilniejsze obywatelskie postawy i patriotyzm obywatelski.
- Wyrażają największą chęć wzięcia udziału w wyborach.

polityka i religia

- Często osoby o poglądach liberalnych.
- Wysokie poparcie dla Unii Europejskiej.
- Po Zawstydzonych Polską drugi segment z najniższym odsetkiem osób identyfikujących się jako osoby wierzące.
- Wysoki poziom otwartości na innych, pozytywne postawy wobec innych (niski poziom dehumanizacji grup obcych i metadehumanizacji, niski poziom seksizmu).
- Niski poziom wiary w teorie spiskowe.

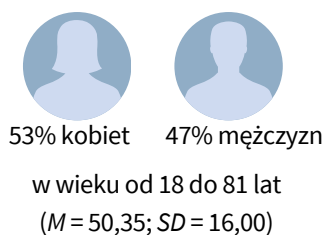
demografia

- Grupa o najwyższej średniej wieku.
- Najlepiej wykształceni, osiągają najwyższe dochody w swoich gospodarstwach domowych spośród wszystkich grup.
- Stosunkowo wysoki odsetek mieszkańców dużych i wielkich miast.
- Rzadko oglądają TVP, częściej TVN.

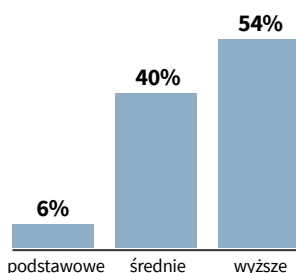
Wonderwoman

silna, zaangażowana,
nowoczesna,
identyfikująca się
z całą ludzkością

PŁEĆ I WIEK

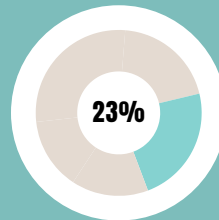

WYKSZTAŁCENIE

OTWARCI TRADYCJONALIŚCI

Ogólna charakterystyka segmentu

N = 343

identyfikacja z narodem

- Osoby osiągające wyniki wysokie w identyfikacji bezpiecznej oraz średnie w identyfikacji pozabezpiecznej z narodem polskim.
- Polskość jest istotnym elementem ich tożsamości. Rozumieją ją przede wszystkim jako kultywowanie tradycji. Osoby przywiązane do historii, języka i obyczajów, o dużej wiedzy historycznej.
- Wysoki poziom narodowego patriotyzmu, dość niski obywatelskiego. Patriotyzm to dla nich przede wszystkim dbanie o ciągłość tradycji, szacunek wobec przodków, ich osiągnięć i zwyczajów.
- Mało zaangażowani politycznie.

polityka i religia

- Osoby o poglądach raczej centrowych i prawicowych.
- Niskie poparcie dla Unii Europejskiej.
- Zazwyczaj praktykują wiarę rzymsko-katolicką, uznają ją za istotną wartość w swoim życiu, ale zarazem wykazują dużą otwartość na osoby o odmiennym podejściu.
- O umiarkowanie pozytywnych postawach wobec obcych grup; osoby raczej pozytywnie wyróżniające Polaków niż deprecjonujące innych.
- Wykazują pozytywny autostereotyp: najwyżej oceniają Polaków na wymiarach ciepła i kompetencji.

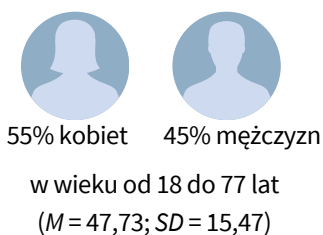
demografia

- Segment z lekką przewagą kobiet (55%), drugi najstarszy pod względem średniej wieku.
- Najbardziej zadowoleni ze swojej sytuacji materialnej.
- Oglądają TVP w podobnym stopniu jak TVN.

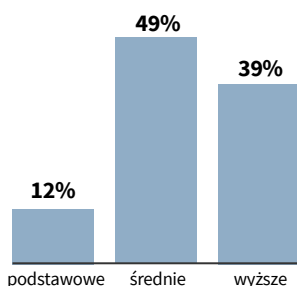
Kapitan Ameryka

osadzony w tradycyjnych wartościach patriota, jednocześnie nowoczesny, niezamykający się na innych

PŁEĆ I WIEK

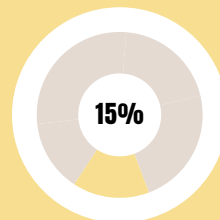

WYKSZTAŁCENIE

ZAANGAŻOWANI KONSERWATYŚCI

Ogólna charakterystyka segmentu

N = 223

identyfikacja z narodem

- Osoby osiągające najwyższe wyniki zarówno na skalach identyfikacji bezpiecznej oraz pozabezpiecznej z narodem polskim. Z jednej strony ich identyfikacja jest silna, z drugiej cechuje ją pewna labilność – nie dotyczy w równej mierze wszystkich Polaków, zależy też od tego, jak Polska jest postrzegana przez innych.
- Najwyższy poziom narcyzmu kolektywnego – wyolbrzymiają znaczenie swojej grupy, nie dostrzegają jej słabych stron.
- Polskość jest centralnym elementem ich tożsamości. Podają najwięcej warunków, jakie spełnić powinien Polak – ważne jest dla nich kultywowanie tradycji, osadzenie ich w wierze, jak również dbanie o kraj, zaangażowanie obywatelskie.
- Wysoki poziom zarówno narodowego, jak obywatelskiego patriotyzmu. Patriotyzm to dla nich z jednej strony dbanie o tradycję, szacunek do kraju, dbanie o jego dobry wizerunek, gotowość do walki, a z drugiej zainteresowanie polityką, udział w wyborach.

polityka i religia

- Osoby o poglądach raczej prawicowych.
- Niskie poparcie dla Unii Europejskiej.
- Największy odsetek aktywnych katolików.
- Najwyższy poziom orientacji na dominację społeczną, prawicowego autorytaryzmu, dehumanizacji grup obcych, seksizmu. Świadczy to o małej otwartości na innych i dość negatywnych postawach międzygrupowych.
- Na tle innych segmentów wysoka dehumanizacja grupy własnej, a z drugiej strony najbardziej pozytywny autostereotyp (na wymiarze ciepła i kompetencji). Pokazuje to pewną ambiwalencję postaw wobec własnej grupy.

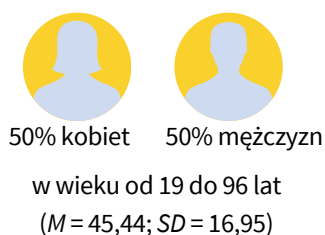
Johnny Bravo

pełen rzeczywistych zalet,
ale wiele tracący przez
narcyzm i przesadne
skoncentrowanie
na sobie

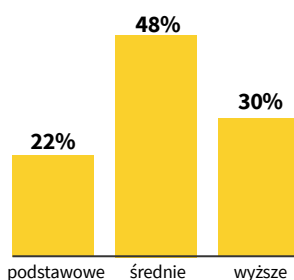
demografia

- Segment o najniższym poziomie wykształcenia, z najwyższym odsetkiem emerytów i rencistów. Pomimo tego raczej zadowoleni ze swojej sytuacji materialnej.
- Częściej niż inne segmenty korzystają z mediów tradycyjnych: telewizji, papierowych gazet. Rzadziej natomiast czytają książki. Oglądają TVP, rzadziej TVN.

PŁEĆ I WIEK

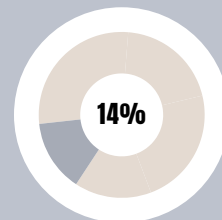

WYKSZTAŁCENIE

ZAWSTYDZENI POLSKĄ

Ogólna charakterystyka segmentu

N = 203

identyfikacja z narodem

- Osoby osiągające niskie wyniki zarówno na skali bezpiecznej identyfikacji z narodem polskim, jak i identyfikacji pozabezpiecznej. Polskość jest mało istotnym elementem ich tożsamości. Traktują ją z niechęcią. Przyjmują najmniej kryteriów definiujących bycie Polakiem – dla nich tożsamość ta jest płytka, a Polaków mało ze sobą łączy.
- Uważają, że należy dbać o kraj, w którym się mieszka, głosować w wyborach. Zarazem często są zniechęceni i zrezygnowani wobec Polski i polskiej polityki – stąd średnie prawdopodobieństwo udziału w wyborach.
- Rozumieją patriotyzm w obywatelski sposób, ale ich poczucie patriotyzmu jest niskie.

polityka i religia

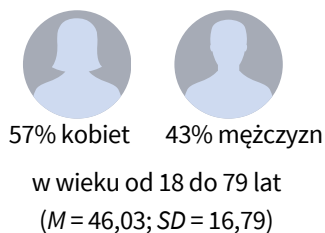
- Osoby o poglądach raczej lewicowych.
- Wysokie poparcie dla Unii Europejskiej.
- Europejska tożsamość jest dla nich ważniejsza niż polska.
- Najniższy odsetek katolików – segment praktycznie świecki.
- Pozytywne nastawienie do grup obcych przy jednoczesnym negatywnym do grupy własnej. Niska dehumanizacja grup obcych przy jednoczesnej metadehumanizacji.
- Najwyższy poziom ojkofobii.

demografia

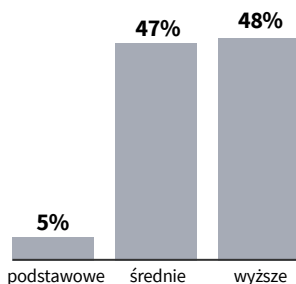
- Segment z przewagą kobiet (57%), aktywny zawodowo, ale niezadowolony z sytuacji materialnej.
- Najwyższy na tle innych segmentów odsetek osób mieszkających w dużych i wielkich miastach, po Spełnionych Demokratach drugi segment pod względem wykształcenia.
- Segment najczęściej czytający książki i najrzadziej korzystający z innych mediów (radio, telewizja, prasa tradycyjna i online).
- Oglądają TVN, nie oglądają TVP.

Zorro
zamaskowany antysystemowiec, ukrywający swoją prawdziwą tożsamość, obrońca uciśnionych, niemogący dopasować się do rzeczywistości takiej, jaka jest, izolujący się od innych

PŁEĆ I WIEK

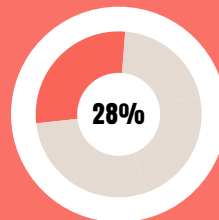

WYKSZTAŁCENIE

WYCOFANI PESYMIŚCI

Ogólna charakterystyka segmentu

N = 427

identyfikacja z narodem

- Osoby osiągające średnie wyniki zarówno w zakresie identyfikacji bezpiecznej, jak i pozabezpiecznej z narodem polskim. Wydaje się, że ich identyfikacja jest w efekcie najbardziej labilna, zależna od warunków zewnętrznych, np. sytuacji gospodarczej.
- Polskość jest mało istotnym elementem ich tożsamości.
- Rozumieją patriotyzm w bardziej narodowy sposób, ale prezentują średnie poczucie patriotyzmu. Są za to segmentem najsilniej przywiązany do swoich lokalnych ojczyzn.
- Segment mało aktywny politycznie.

polityka i religia

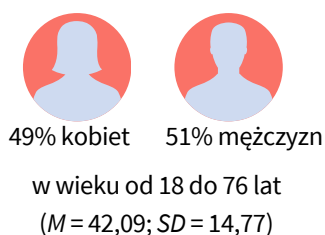
- Mają często niezdefiniowane, niezdecydowane poglądy polityczne.
- Raczej wierzący.
- Prezentują negatywne postawy zarówno w stosunku do grup obcych, jak i do grupy własnej.
- Najwyższy poziom orientacji na dominację społeczną i dehumanizacji grup mniejszościowych, ale też grupy własnej. Mają wysoki poziom metadehumanizacji.
- Prezentują postawy seksistowskie.
- Mają wysoki poziom ojkofobii i negatywny autostereotyp.

demografia

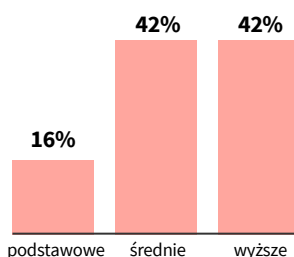
- Najmłodszy z segmentów, najwięcej osób aktywnych zawodowo. Największy odsetek mieszkających na wsi.
- Najrzadziej korzystający z mediów. Nie oglądają TVP. Czasami oglądają TVN.

Tarzan
osamotniony,
skazany na twardą
walkę o byt, warunkowaną
prawami dżungli
(Pesymiści tak postrzegają
rzeczywistość społeczną)

PŁEĆ I WIEK

WYKSZTAŁCENIE

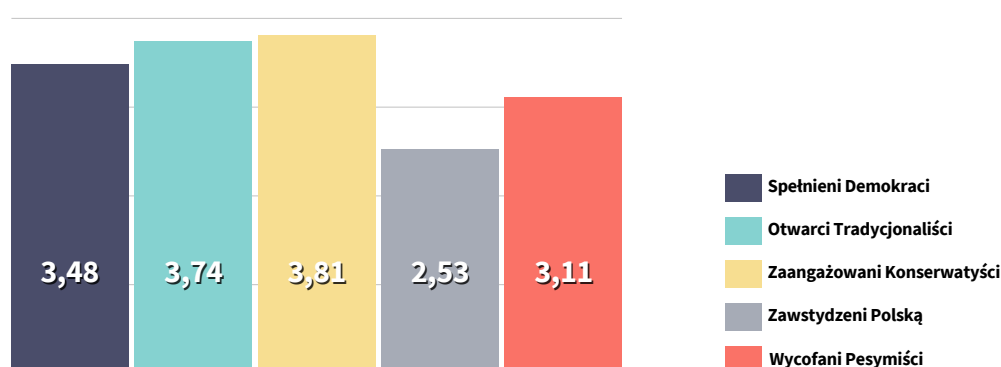

IDENTYFIKACJA Z NARODEM

Identyfikację z narodem polskim mierzono za pomocą pełnej wersji kwestionariusza do pomiaru Identyfikacji Grupowej (Cameron, 2004), składającej się z 12 pozycji testowych. Poniżej prezentujemy wskaźnik (średnie z 12 pytań na skali 1-5) dla każdego segmentu. **Segment, który osiągnął najwyższe wyniki na skali identyfikacji narodowej to Zaangażowani Konserwatyści. Segment o najniższym poziomie identyfikacji z narodem to Zawstydzeni Polską.**

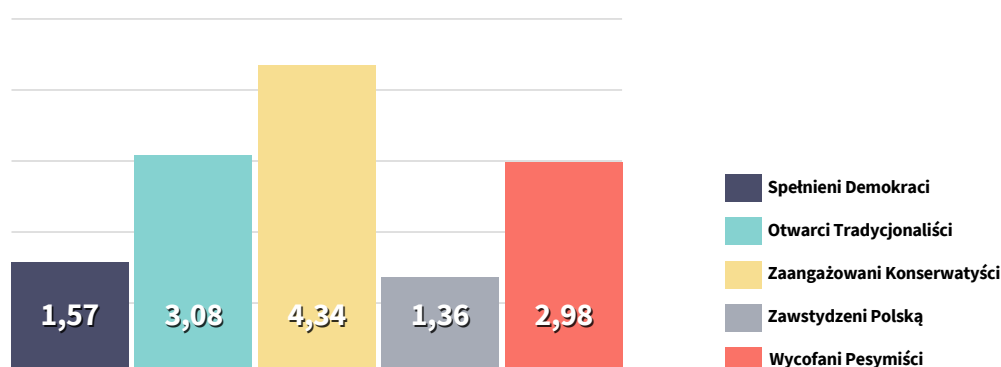
Przykładowa pozycja testowa: Ogólnie bycie Polakiem to ważna część tego, kim jestem.

NARODOWY NARCYZM KOLEKTYWNY

Narcyzm kolektywny, rozumiany jako przekonanie o wyższości własnej grupy przy jednoczesnym poczuciu braku jej docenienia przez innych, zmierzono za pomocą kwestionariusza do pomiaru Kolektywnego Narcyzmu (Golec de Zavala i in., 2009; Golec de Zavala i in., 2013). W skład tej skali wchodziło 5 pytań. Segmenty różniły się między sobą pod względem tej cechy. Poniżej prezentujemy wskaźnik (średnie z 5 pytań na skali 1-5) dla każdego segmentu. **Segment, który osiągnął najwyższe wyniki na skali to Zaangażowani Konserwatyści. Segment o najniższym poziomie kolektywnego narcyzmu to Zawstydzeni Polską**

Przykładowa pozycja testowa: Polacy zasługują na specjalne traktowanie.

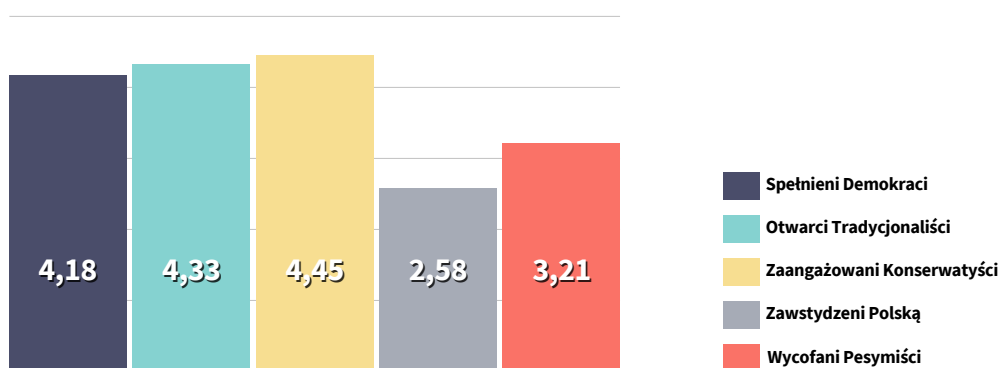

IDENTYFIKACJA BEZPIECZNA

Identyfikację bezpieczną mierzono za pomocą nowopowstałego kwestionariusza do pomiaru identyfikacji z narodem (Rogoza i in., 2024). W skład tej skali wchodziło 15 pytań. Segmenty różniły się między sobą pod względem tej zmiennej. Poniżej prezentujemy wskaźnik (średnie z 15 pytań na skali 1-5) dla każdego segmentu. **Segment, który osiągnął najwyższe wyniki na skali to Zaangażowani Konserwatyści. Segment o najniższym poziomie identyfikacji bezpiecznej to Zawstydzeni Polską.**

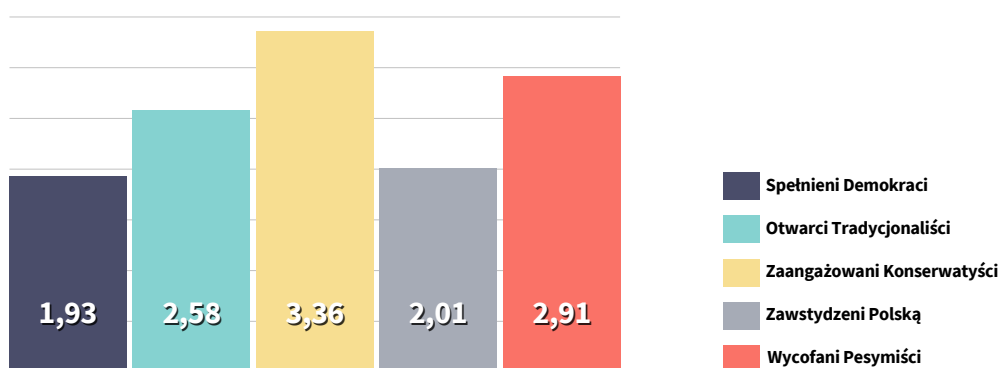
Przykładowa pozycja testowa: Czuję więź z innymi Polakami niezależnie od tego, co nas dzieli.

IDENTYFIKACJA POZABEZPIECZNA

Identyfikację pozabezpieczną mierzono za pomocą nowopowstałego kwestionariusza (Rogoza i in., 2024) do pomiaru identyfikacji z narodem. W skład tej skali wchodziło 15 pytań. Poniżej prezentujemy wskaźnik (średnie z 15 pytań na skali 1-5) dla każdego segmentu. **Segment, który osiągnął najwyższe wyniki na skali to Zaangażowani Konserwatyści. Segment o najniższym poziomie tej zmiennej to Spełnieni Demokraci.**

Przykładowa pozycja testowa: Mogę współdziałać tylko z tymi Polakami, którzy są tacy jak ja.

JAK IDENTYFIKUJĄ SIĘ Z POLSKĄ?

WYSOKA IDENTYFIKACJA BEZPIECZNA

„Ogólnie dumę z bycia Polakiem to ja czuję tak jakoś bezwarunkowo. Tak jak się kocha rodziców. To nie jest jakoś poparte jakimiś wydarzeniami konkretnymi, że gdzieś tam kiedyś coś. Tak ogólnie czuję taką przynależność.”

Spełniony Demokrat, 33 lata

„[Moderatorka: Czyli nie ma to znaczenia, czy ktoś naszwraca uwagę czy nie? Tak czy siak cieszy się Pani z bycia Polką?] Oczywiście, to jest tak jak dziecko się kocha, czy jest grzeczne, czy jest niegrzeczne, czy jest ładne, czy jest brzydkie, to jest moje i tyle, i to jest najważniejsze, tak samo mój kraj.”

Otwarta Tradycjonalistka, 55 lat

WYSOKA IDENTYFIKACJA POZABEZPIECZNA

„[Moderatorka: To jak się Pan czuje gdy właśnie słyszy osobę, która za granicą źle mówi o Polsce?] Bardzo, bardzo mi jest nieprzyjemnie, ponieważ jest takie przysłowie, że zawsze się brudzi pierze w swoim otoczeniu i jeżeli jest coś nie tak to powinno się w swoim kraju robić, a nie wywlekać na całą Europę, na cały świat.”

Zaangażowany Konserwatysta, 51 lat

NISKA IDENTYFIKACJA

„Ja nie widzę jakichś szans, żebym się bardziej poczuł Polakiem czy mieszkańcem danego miasta, bo dla mnie to aspekt bycia człowiekiem, takiego humanizmu, takiej zgody międzyludzkiej jest nadrzędny”.

Zawstydzony Polką, 32 lata

„Sama się zastanawiam jak to jest, bo z jednej strony czuję się Polką i tradycje wszystko ładnie, pięknie, ale z drugiej strony jakby przyszło ponieść jakieś konsekwencje to chyba niekoniecznie, chyba jestem tchórzem.”

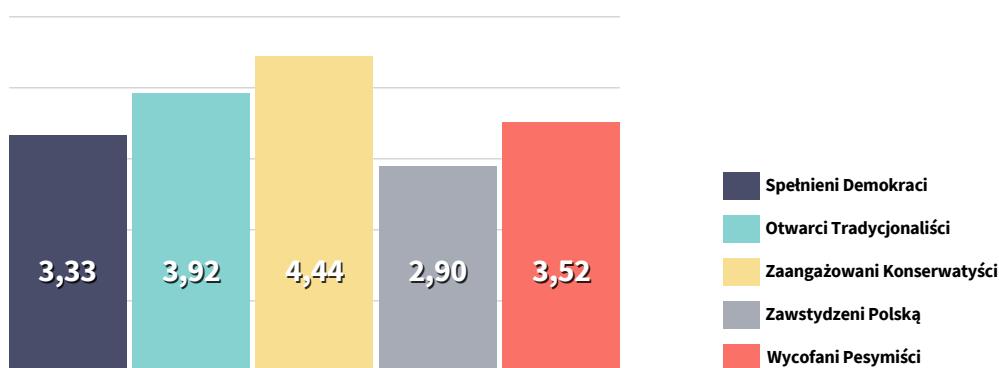
Wycofana Pesymistka, 50 lat

JAK DEFINIUJĄ POLKOŚĆ?

KRYTERIA POLSKOŚCI

W nawiązaniu do badania prezentowanego w Rozdziale 1 kryteria, które według badanych należy spełnić, by uważać się za Polkę/Polaka, zmierzono za pomocą autorskiego kwestionariusza. W skład skali wchodziło 10 pytań. Wyższy wynik wskazuje na postrzeganą konieczność spełnienia większej liczby kryteriów, by móc określać się Polką/Polakiem. Można zatem traktować ten wskaźnik jako miarę eksklusywności/inkluzywności. Osoby, które mają najwyższe wymagania, uważają grupę za bardziej eksklusywną. Poniżej prezentujemy wskaźnik (średnie z 10 pytań na skali 1-5) dla każdego segmentu. **Segment, który osiągnął najwyższe wyniki na skali to Zaangażowani Konserwatyści. Segment o najniższym poziomie tej zmiennej to Zawstydzeni Polską**

Celem jakościowej części badania było lepsze zrozumienie, dlaczego określone kryteria, jakie dana osoba powinna spełnić, by móc nazywać się Polką czy Polakiem, są kluczowe z perspektywy osób reprezentujących poszczególne segmenty. Interesowały nas szczególnie następujące wątki:

- **Inkluzywnego versus wykluczającego podejścia do koncepcji narodowości:** na ile ważne są kwestie, na które dana osoba nie ma wpływu, jak np. pochodzenie, w porównaniu do cech możliwych do nabycia samodzielnie, jak indywidualne poczucie tożsamości, znajomość języka czy historii;
- **Głębokości więzi:** jak wiele różnych kryteriów trzeba spełnić, by być Polakiem/Polką i jaki jest ich charakter: czy bardziej formalny, namacalny, jak np. obywatelstwo, czy nieformalny i niematerialny, związany z odczuciami (np. poczucie bycia Polakiem/ Polką, troska o Polskę) czy działaniami (np. pielęgnowanie tradycji).

JAK DEFINIUJĄ POLKOŚĆ?

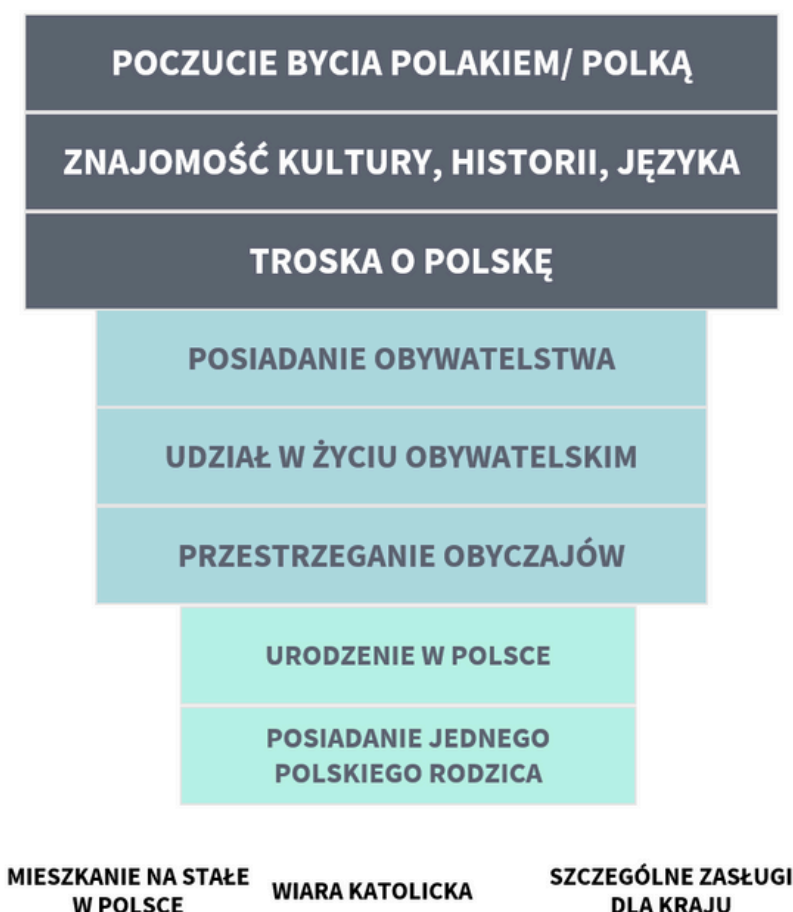
KRYTERIA POLSKOŚCI

Podobnie jak w badaniu ilościowym, również w części jakościowej można było zauważyć, że wymieniane przez poszczególne segmenty kryteria są w dużej mierze podobne, wspólne.

Podstawą tożsamości dla większości segmentów jest indywidualne poczucie bycia Polakiem lub Polką, znajomość kultury, historii, języka oraz troska o Polskę. Znaczenie miały też formalne obywatelstwo i udział w życiu obywatelskim, dbanie o kraj. Dużo mniej wagi przywiązywano natomiast do urodzenia, pochodzenia. Zdaniem większości badanych wiara, zasługi czy miejsce zamieszkania nie ma żadnego znaczenia dla bycia Polakiem/Polką.

Można zatem powiedzieć, że podejście większości badanych do narodowości było inkluzywne. Podstawą były kryteria teoretycznie otwarte, możliwe do spełnienia przez każdego. Zarazem nie były to kryteria formalne. Polaków zdaniem większości badanych łączy coś więcej niż państwo, miejsce zamieszkania czy obywatelstwo – kryteria te są dalece mniej ważne niż przywiązanie do Polski, wspólne korzenie, tradycja, kultura i język.

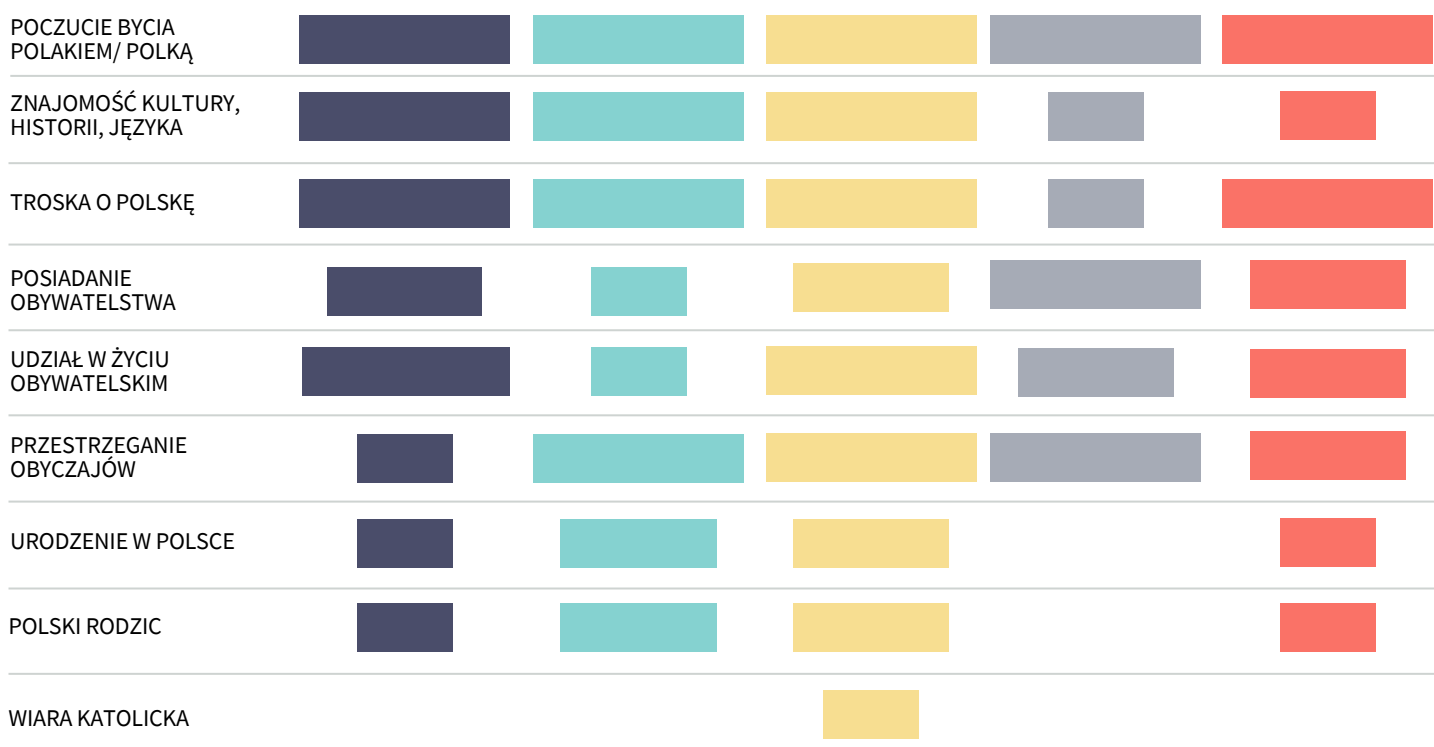

JAK DEFINIUJĄ POLKOŚĆ?

KRYTERIA POLSKOŚCI

Choć podobieństwa dominowały, można było jednak dostrzec różnice w rozumieniu poszczególnych kryteriów i sposobie ich szeregowania, wskazujące na istnienie różnic w stopniu inkluzywności i głębokości pojęcia polskości między poszczególnymi segmentami. Różnice te są pokazane na poniższej grafice, gdzie długość paska przy każdym z kryteriów oznacza, jak ważne było ono dla przedstawicieli i przedstawicielek danego segmentu. Brak paska oznacza, że dane kryterium nie było w ogóle wspomniane przez osoby badane.

Spełnieni Demokraci

Przywiązują większą wagę do udziału w życiu obywatelskim, a mniejszą do przestrzegania polskich obyczajów.

Otwarcy Tradycjoniści

Odwrotnie niż Spełnieni Demokraci - przywiązują większą wagę do przestrzegania polskich obyczajów, a mniejszą do udziału w życiu obywatelskim. Uważają też, że bez polskich korzeni trudno w pełni pojąć polską historię i obyczajowość.

Zaangażowani Konserwatyści

Równą wagę przywiązują do znajomości tradycji i zachowań obywatelskich. Polskie korzenie i wiara są dla nich ważne, by w pełni zrozumieć i pielęgnować polskie obyczaje.

Zawstydzeni Polską

Koncentrują się na poczuciu przynależności i formalnym obywatelstwie. W odróżnieniu od większości, znajomość kultury i historii nie jest ich zdaniem istotna. Język ma dla nich znaczenie jako narzędzie komunikacji, a nie jako utrwalacz polskiej tożsamości.

Wycofani Pesymiści

Mniejszą wagę przywiązują do wiedzy o polskości. Najważniejsze są dla nich chęć przynależności i pozytywne uczucia wobec kraju.

JAKIMI SĄ PATRIOTAMI?

POCZUCIE PATRIOTYZMU

Jednym z najważniejszych celów badania jakościowego było zrozumienie, jak badani z poszczególnych segmentów ustosunkowują się do pojęcia patriotyzmu. Aby tego dokonać, zadawaliśmy szereg pytań o to, jak osoba rozumie patriotyzm, jakie skojarzenia i emocje łączą się z tym pojęciem, a także o to, na ile sama identyfikuje się jako patriota/patriotka i co to dla niej oznacza.

Wyniki pokazały, że współczesne rozumienie patriotyzmu jest zdecydowanie niejednorodne. Ścierają się w nim dwa główne nurty, określone przez nas jako patriotyzm narodowy i obywatelski. Różne osoby w różnym stopniu identyfikują się z jednym oraz drugim rozumieniem.

Wyniki badania jakościowego pokazują, że Polacy mają problem z pojęciem patriotyzmu – tradycyjnie rozumiany nie przystaje do współczesnej rzeczywistości i trudno się z nim identyfikować. Zarazem jednak jego istota, jaką jest troska o losy kraju i identyfikacja z Polską i polskością, są im bliskie.

PATRIOTYZM NARODOWY

Pojęcie patriotyzm kojarzone jest z wielkimi czynami, poświęceniem. Ma charakter akcyjny – zrywu, jednorazowego, wielkiego aktu w odpowiedzi na bezpośrednie zagrożenie dla trwania narodu. Współczesna rzeczywistość raczej nie stwarza okazji do wykazania się takim patriotyzmem (choć wojna rosyjsko-ukraińska podała to przekonanie w pewną wątpliwość). Wyrazem narodowego patriotyzmu może być także przywiązanie do historii, tradycji, kultury polskiej, ich pielęgnowanie i kultywowanie. Narodowy patriotyzm często jest bardziej intuicyjnym, pierwotnym rozumieniem pojęcia patriotyzmu. Z drugiej strony, w odczuciu wielu osób badanych pojęcie to bywa nadużywane, wykorzystywane jako przykrywka w politycznej grze, przez co traci na wartości i znaczeniu.

PATRIOTYZM OBYWATELSKI

Współczesne czasy stwarzają odmienne potrzeby i wyzwania, na które można odpowiadać kierując się troską o dobro kraju. Patriotyzm obywatelski obejmuje postawy i zachowania takie jak udział w wyborach, zainteresowanie polityką czy szeroko pojęte dbanie o otoczenie. Nowy patriotyzm w porównaniu ze *starym* ma odmienny charakter: codzienny, bieżący, stały. Jest to patriotyzm małych, codziennych działań raczej niż wielkich, jednorazowych poświęceń.

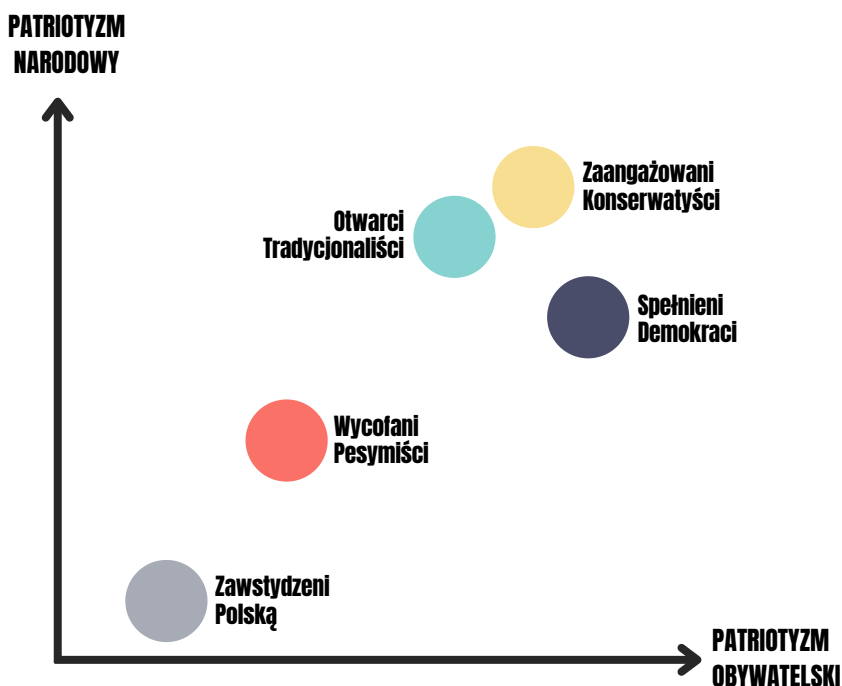
PATRIOTYZM WSPÓŁCZESNY

Współczesny patriotyzm jako pojęcie dopiero się formuje. Stanowi tygiel, w którym nowe miesza się ze starym, w różnych proporcjach. Patriotyzm obywatelski to raczej aktualizacja niż całkowicie nowy system: czerpie z patriotyzmu narodowego, kontynuuje go w warstwie symbolicznej. Stanowi konieczne uzupełnienie – bo we współczesnych czasach gotowość do wielkich poświęceń wydaje się mniej przydatna krajowi niż na przykład codzienna praca, płacenie podatków, udział w politycznym życiu państwa. Postawy te jednak nie wykluczają się, przeciwnie, raczej uzupełniają. Mają wspólny korzeń: są to wartości, takie jak troska o kraj i szacunek do przeszłych pokoleń, oraz emocje: miłość, wdzięczność, duma.

Wspólnym elementem wyróżnionych typów patriotyzmu jest z pewnością przywiązanie i szacunek dla narodowych symboli: godła, hymnu, flagi, jako uniwersalnych emblematów polskości, jakkolwiek różnie bywa ona rozumiana.

JAKIMI SĄ PATRIOTAMI?

POCZUCIE PATRIOTYZMU

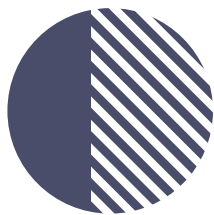
Zaangażowani Konserwatyści i **Otwarci Tradycjoniści** to segmenty najsilniej zaangażowane w kultywowanie tradycji, także religijnych. W tych segmentach najwięcej osób deklarowało także gotowość do czynnej obrony kraju. Zarazem są to segmenty przywiązujące wagę także do współczesnych, obywatelskich form wyrażania patriotyzmu, takich jak udział w wyborach. Tradycjoniści, w porównaniu z Konserwatystami, pielęgnują tradycje szczególnie świadomie. Jest to często owocem przemyśleń i indywidualnej drogi do patriotyzmu. Dużą wagę przykładają do historii i świeckich, państwowych, a nie tylko religijnych, zwyczajów.

Spełnieni Demokraci zdecydowanie bardziej czują się patriotami w rozumieniu patriotyzmu obywatelskiego. W ich odczuciu przyszłość jest ważniejsza niż przeszłość, a małe, codzienne czyny mają większą wartość niż duże słowa.

Choć różnie go wyrażają, patriotyzm jest ważną wartością dla wszystkich tych trzech segmentów. Łączą ich szacunek, wdzięczność, przywiązanie do kraju, w którym żyją.

Wycofani Pesymiści przejawiają zarówno działania wiążące się z patriotyzmem narodowym, jak i obywatelskim, jednak w mniejszym stopniu niż poprzednio omówione segmenty. W mniejszym stopniu identyfikują się też jako patrioci – w ich odczuciu słowo to jest za wielkie w stosunku do tego, co mogą zrobić dla kraju. Są to osoby wyrażające szacunek do narodowych symboli, jednak w małym stopniu angażujące się w propaństwowe działania w swoim życiu, mało zainteresowane tak historią, jak i polityką, koncentrujące się raczej na własnych, codziennych problemach.

Zawstydzeni Polską często wyrażają negatywne postawy wobec kraju – dominuje wstyd, żal, rozczarowanie, rozgoryczenie. Nie czują, by coś Polsce zawdzięczali i nie mają poczucia zobowiązania wobec niej. Angażują się wprawdzie w działania obywatelskie, jednak mniej ze względu na troskę o kraj, a bardziej z uwagi na własny interes i wartości obywatelskie, które byłyby im bliskie niezależnie od państwa, w którym by mieszkali.

Spełnieni Demokraci

Dla Spełnionych Demokratów obecne działania mają większą wartość niż pamięć o historii. Kulturowanie tradycji, wiedza o przeszłości są dla nich ważne, jednak o tym, czy ktoś jest patriotą czy nie, przesądza raczej udział w życiu politycznym i troska o przyszłe losy Polski.

„Od wyborów zależy właśnie w jakim kierunku będzie szła Polska, prawo polskie i zasady, na których będziemy żyli jako obywatele Polscy.”

Spełniona Demokratka, 29 lat

Otwarci Tradycjonalści

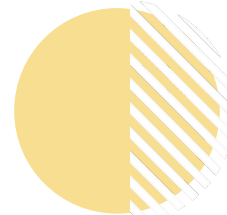
Dla Otwartych Tradycjonalistów wymiar tradycji, korzeni, historii ma szczególną wagę. Bieżące działania mają znaczenie dla funkcjonowania państwa, ale to kultura, język i tradycja spajają je w całość i łączą Polki i Polaków.

„Historia nie raz pokazała, że bez armii i bez granic kraj przestaje istnieć.”

Otwarty Tradycjonalista, 30 lat

„Jeśli zaniknie nasz język, to też nasza kultura, to jest ściśle powiązane, nasze korzenie znikają.”

Otwarta Tradycjonalistka, 56 lat

Zaangażowani Konserwatyści

Dla Zaangażowanych Konserwatystów bardzo ważna jest realizacja wartości patriotycznych. Z tego powodu właściwie równą wagę przykładają do kultury, tradycji i religii, jako podstaw patriotyzmu, jak i do działań obywatelskich, jakie mogą być współcześnie realizowane, z udziałem w wyborach na czele.

„Patriotyzm to bycie Polakiem wielkiego formatu. (...) Umieć po prostu nawet poświęcić własny interes osobisty, w sensie majątkowy, dla celów wyższych.”

Zaangażowany Konserwatysta, 45 lat.

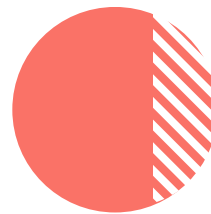

Zawstydzeni Polską

Zawstydzeni Polską nie dostrzegają sensu w pielęgnowaniu tradycyjnych wartości patriotycznych. Patriotyzm narodowy kojarzy im się negatywnie, z ksenofobią, rasizmem, manią wielkości. Historia nie ma dla nich znaczenia, liczy się teraźniejszość oraz przyszłość.

„Ja nie wiem, czy nie jest to uaktualniona, bardziej sensowna wersja słowa patriotyzm, że ktoś jest szczęśliwy żyjąc w swoim kraju niż to, czy on zna historię, czy tam jego dziadek z szabelką walczył, czy klęczy na kolanach, bo obchodzi rocznicę katastrofy smoleńskiej.”

Zawstydzona Polska, 49 lat

Wycofani Pesymiści

Dla Wycofanych Pesymistów patriotyzm silniej wiąże się z historią, tradycją. Działania bieżące są też istotne, ale zestawione z tradycyjnym patriotyzmem wydają się im często trywialne, uważają je za mniejszy, mniej ważny patriotyzm.

„Patriota to nie tylko ten, co nosi polskie nazwisko i ma polski dowód ale to taki, który jednak dba o to, żeby Polska była dobrze postrzegana. Patriota musi uczestniczyć w życiu Polaków, w życiu obywatelskim, w życiu społecznym.”

Wycofana Pesymistka, 69 lat

CZY SĄ LOKALNYMI PATRIOTAMI?

Większość osób badanych, niezależnie od segmentu, wyraża pewne przywiązanie do miejscowości pochodzenia i zamieszkania. Przywiązanie jest silniejsze, gdy osoba przebywa w danym miejscu wiele lat i/lub gdy jest to miejscowość zamieszkała przez rodzinę od pokoleń. Wydaje się też silniejsze w przypadku mieszkańców mniejszych miejscowości niż dużych miast. U niektórych, szczególnie w segmentach Pesymistów, Konserwatystów i Tradycjonalistów, przekłada się to na zainteresowanie historią miejscowości, lokalnymi, wspólnotowymi wydarzeniami. Wiele osób badanych wyraża również lokalny patriotyzm w sensie obywatelskim – wybory samorządowe są dla nich ważniejsze niż państwowe. Dają większe poczucie wpływu i bardziej namacalne efekty. Dodatkowo wiele osób z mniejszych miast z żalem obserwuje negatywne zmiany w swoim najbliższym otoczeniu, nasilone przez czas pandemii – zamykanie lokali gastronomicznych, zawężenie oferty kulturalnej, brak adekwatnej oferty sportowej i edukacyjnej, a także miejsc pracy dla młodych ludzi.

PATRIOTYZM LOKALNY

Najsilniejszy lokalny patriotyzm można zaobserwować w segmencie Wycofanych Pesymistów. Jest to segment koncentrujący się raczej na bezpośrednio ich dotyczących sprawach, mniej angażujący się w sprawy ogólnopolskie, politykę. Silniej utożsamiają się z lokalną społecznością niż ogółem Polaków. Wobec lokalnej ojczyzny mają często duży sentyment i większą gotowość do zaangażowania.

„Nie wyobrażam sobie w momencie, kiedy są jakieś wybory do rady gminy, do rady powiatu czy czegokolwiek, że ja nie pójdę oddać głosu. W takim wypadku my mamy realny wpływ na to jak będzie wyglądało nasze życie.”

Wycofana Pesymistka, 24 lata, wieś

Otwarci Tradycjoniści i Zaangażowani Konserwatyści mają dużą świadomość lokalnych korzeni, częściej niż inne segmenty wyrażają zainteresowanie ludowymi tradycjami i obyczajami oraz przywiązanie do ziemi. Zarazem jednak tożsamość narodowa jest dla nich zdecydowanie ważniejsza niż ta lokalna, zarówno na płaszczyźnie emocjonalnej, jak i podejmowanych działań.

„Bardzo zadowolony jestem, nie widzę innego miejsca tak naprawdę na Ziemi. Pojechać na urlop, zwiedzić coś, tak, nie ma najmniejszego problemu, ale to jest moje miejsce i lepszemu nie potrzeba.”

Zaangażowany Konserwatysta, 51 lat, duże miasto

Spełnieni Demokraci często są związani emocjonalnie, mają sentyment do swoich lokalnych ojczyzn, ale rzadziej przekłada się to na jakieś działania poza udziałem w wyborach.

„Mieszkam w mieście X i tyle, nie utożsamiam się tak strasznie z miastem. Być może gdyby nie córka, gdyby nie mama, to ja bym tu w ogóle nie była. To jest dziura zabita dechami.”

Spełniona Demokratka, 42 lata, małe miasto

Zawstydzeni Polską częściej niż inne segmenty silniej identyfikują się ze swoją lokalną ojczyzną niż z państwem. Jednak wynika to raczej ze słabej identyfikacji z państwem niż szczególnie silnej z lokalną ojczyzną.

„Mieszkaniec mojego miasta’, to pojęcie mi się kojarzy z małomiasteczkowością, z tą lokalną polityką, z tą walką o te jakieś stołki, jakieś urzędy, jakieś takie gierki. W tym naszym mieście jak czas wyborów się zbliża, to są takie różne te mało fajne akcje, gdzie ludzie prześcigają się co zrobili, gdzieś tam nagle wszędzie ich jest pełno. Jakoś to mnie tak trochę męczy.”

Zawstydzony Polską, 43 lata, małe miasto

JAKI MAJĄ STOSUNEK DO POLITYKI?

Choć zrozumienie stosunku badanych do polityki nie było celem badania jakościowego, temat ten naturalnie pojawiał się w kontekście polskości, przede wszystkim w dwóch obszarach:

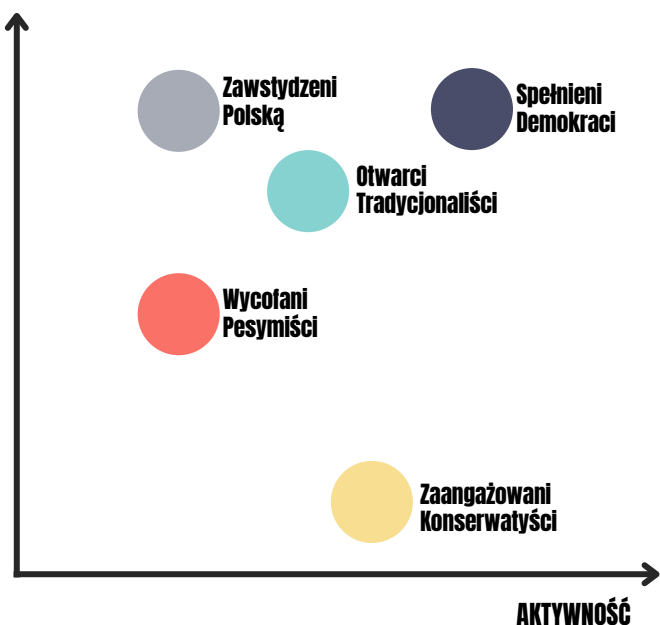
- **Identyfikacji z Polkami i Polakami** – bardzo często wybrzmiewało niezadowolenie z tego, jak tematy polityczne potrafią dzielić i kłócić ludzi, przy czym często pojawiała się także obniżona identyfikacja z osobami o odmiennych poglądach politycznych czy obyczajowych.
- **Zobowiązań wobec kraju** – działania na rzecz państwa, takie jak udział w wyborach, protestach, marszach, zainteresowanie polityką, często były wskazywane jako istotny element współczesnego patriotyzmu lub wręcz obowiązek każdego Polaka.

Spełnieni Demokraci są niezadowoleni z wielu aspektów obecnej sytuacji politycznej: zarządzania finansami, polityki zagranicznej, polaryzacji sceny politycznej, stawiania interesów partii ponad państwowe. Niezadowolenie wyrażają poprzez działania: interesują się polityką i wywierają na nią wpływ w każdy dostępny im sposób – przede wszystkim chodząc na wybory.

Otwarci Tradycjoniści także wyrażają niezadowolenie, przede wszystkim z polaryzacji sceny politycznej. Nie do końca wierzą, że jako obywatele mają realny wpływ na to, jak wygląda polityka. Interesują się też i dobrze orientują w życiu politycznym kraju.

Zaangażowani Konserwatyści są pod wieloma względami zadowoleni z obecnej sytuacji politycznej, choć często także wyrażają ubolewanie z powodu polaryzacji polskiej polityki. Biorą udział w wyborach. Nie mają motywacji, potrzeby, by sprzeciwić się obecnej sytuacji politycznej w kraju.

NIEZADOWOLENIE

Zawstydzeni Polską są niezadowoleni z podobnych obszarów, co **Spełnieni Demokraci**, jednak często wyrażają także rezygnację, wycofują się. Ich zainteresowanie polityką i chęć udziału w działaniach obywatelskich jest mniejsza niż u pozostałych segmentów.

Wycofani Pesymiści wydają się najmniej świadomym politycznie segmentem – często nie mają tej wiedzy co inni o polskim życiu politycznym. Zarazem wiąże się ona dla nich z poczuciem lęku, niepokoju – na przykład o swoje bezpieczeństwo finansowe. To, że nie angażują się silnie w życie polityczne może wynikać z braku poczucia wpływu, kompetencji, politycznej socjalizacji.

JAKI MAJĄ STOSUNEK DO POLITYKI?

CYTATY

WYSOKIE NIEZADOWOLENIE, WYSOKA AKTYWNOŚĆ

„Ja uważam, że naprawdę bylibyśmy świetnym krajem, gdyby u sterów byli ludzie, którzy patrzą na to wszystko, nie przez pryzmat, bo moja partia itd. Tylko przez pryzmat Polski, a takiej ekipy jeszcze nie mieliśmy.”

Spełniony Demokrat, 38 lat

WYSOKIE NIEZADOWOLENIE, NISKA AKTYWNOŚĆ

„Ja już nie wierzę, że politycy za mnie coś załatwią, że mogą im oddać swoją odpowiedzialność, mogą przerzucić na nich, bo jestem na takim etapie rozwoju, że nie wierzę w to, że oni mogą coś zmienić. To, żeby się coś zmieniło, każdy powinien zacząć od siebie i wszyscy powinniśmy być na równi, nie można kogoś stawiać na piedestale.”

Otwarta Tradycjonalistka, 56 lat

„Ja nawet nie mam pomysłu na to, kto powinien rządzić tym krajem, bo to, co w tej chwili rozpuścili, przepuścili, rozdali, nakradli, to nie wiem ile lat, ile pokoleń będzie musiało pokutować za to wszystko.”

Zawstydzona Polska, 49 lat

NISKIE NIEZADOWOLENIE, WYSOKA AKTYWNOŚĆ

„No tak nie można cały czas mówić, że wszystko co w parlamencie jest to na nie, wszystko jest negatywne. Co by rząd nie zrobił. Wiadomo, że każdy popełnia błędy, rządzący też popełniają błędy, ale to nie jest tak, że cały czas jest źle..”

Zaangażowany Konserwatysta, 51

„Ja nie wyobrażam sobie żeby nie iść na wybory. (...) po to wybieram ludzi, żeby po prostu oni podnosili tą stopę życiową w moim środowisku coraz wyżej.”

Zaangażowany Konserwatysta, 65

NISKIE/ ŚREDNIE NIEZADOWOLENIE, NISKA AKTYWNOŚĆ

„Za bardzo się tą polityką nie zajmuję, ale mnie to przeraża. W rodzinie są walki.”

Wycofany Pesymista, 33 lata

JAKI POSTRZEGAJĄ INNYCH?

DEHUMANIZACJA

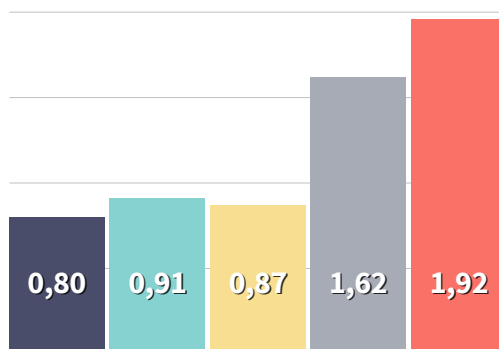
Poziom dehumanizacji określa, jak bardzo osoby pozbawiają cech ludzkich przedstawicieli różnych grup. Mierzono go za pomocą narzędzia opracowanego przez Kteily'ego i in. (2015). Poniżej prezentujemy wyniki dotyczące dehumanizowania wybranych grup

Segmenty, które zazwyczaj osiągały najwyższe wyniki na skali dehumanizacji to **Wycofani Pesymiści** i **Zaangażowani Konserwatyści**. Ci pierwsi najczęściej dehumanizowali Żydów, Ukraińców i grupę własną – Polaków. Drugi z segmentów osiągał najwyższe wyniki w dehumanizacji wobec Rosjan, a także zwolenników UE.

Segment o najniższym wyniku to **Spełnieni Demokraci**. Osiągnęli oni najniższy wynik na skali w przypadku dehumanizacji każdej ze wskazanych grup.

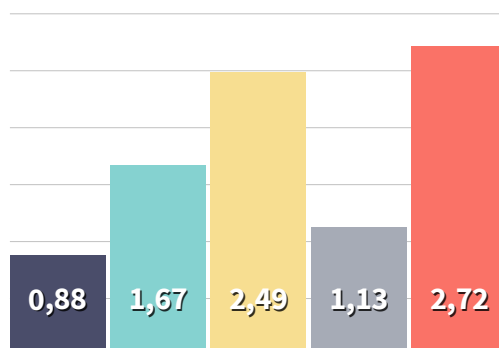
UWAGA: im wyższy wynik, tym silniejsza tendencja do dehumanizowania danych grup.

GRUPA WŁASNA, CZYLI POLKI I POLACY

Inni Polacy najbardziej „ludzcy” okazali się dla Spełnionych Demokratów, najmniej – Wycofanych Pesymistów.

ŻYDZI

Najwyższą dehumanizację wobec Żydów wykazywali Wycofani Pesymiści, zaś najniższą – Spełnieni Demokraci.

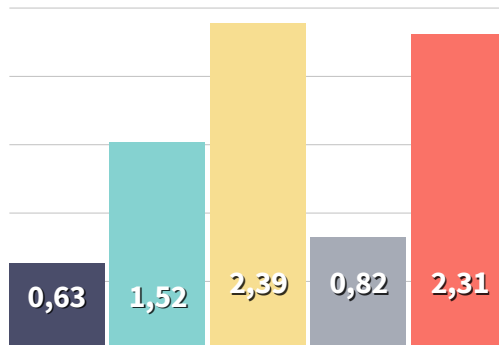

JAKI POSTRZEGAJĄ INNYCH?

DEHUMANIZACJA

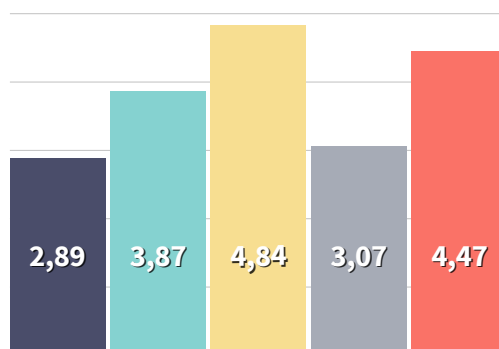

ZWOLENNICY UNII EUROPEJSKIEJ

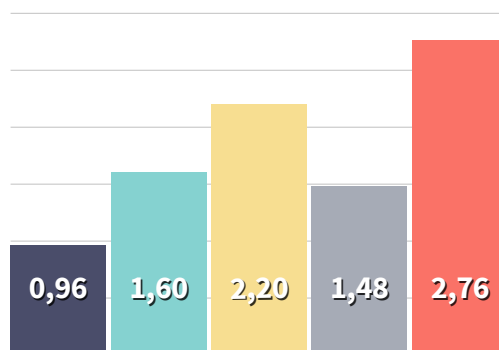
Cechy ludzkie w zwolennikach Unii dostrzegali przede wszystkim Spelnieni Demokracy. Na przeciwnym biegunie znaleźli się Zaangażowani Konserwatyści.

ROSJANIE

Rosjan najmniej dehumanizują Spelnieni Demokracy, najbardziej – Zaangażowani Konserwatyści.

UKRAIŃCY

Ukraińców jako najbardziej ludzkich postrzegają Spelnieni Demokracy, najmniej – Wycofani Pesymiści.

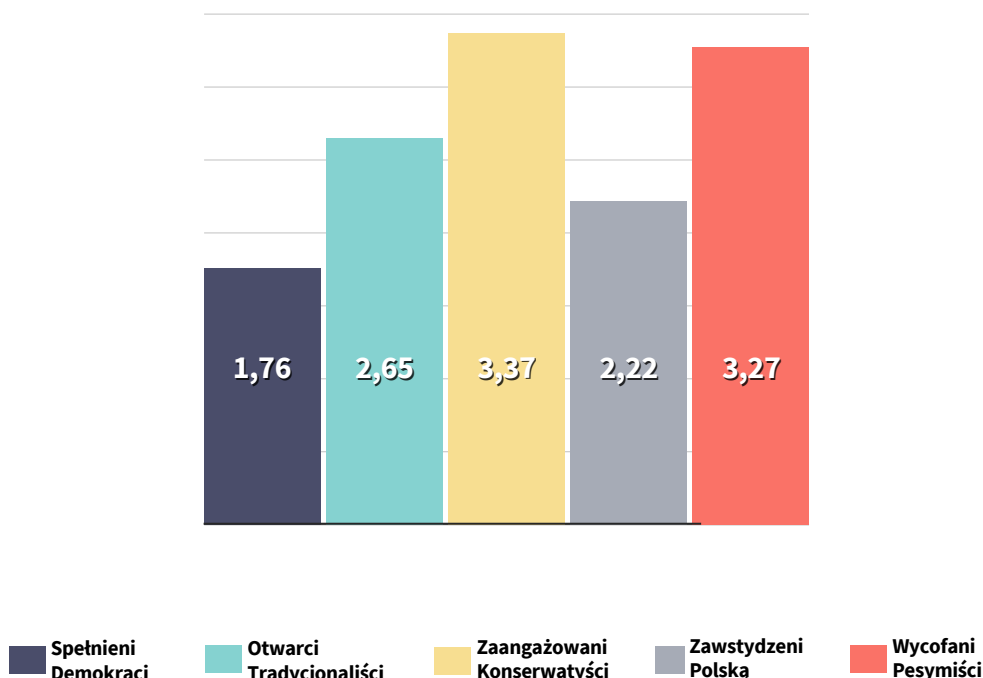
JAK MYŚLĄ, ŻE SĄ POSTRZEGANI? METADEHUMANIZACJA

Poziom metadehumanizacji określa, jak bardzo badani są przekonani, że inne grupy dehumanizują grupę własną - Polki i Polaków (Kteily i in., 2015). Poniżej prezentujemy wskaźnik (średnie z 5 pytań na skali 1-7) dla każdego segmentu.

Segment, który osiągnął najwyższe wyniki na skali to **Zaangażowani Konserwatyści**.

Segment o najniższych wynikach w zakresie metadehumanizacji to **Spełnieni Demokraci**.

JAKI MAJĄ STOSUNEK DO UNII EUROPEJSKIEJ?

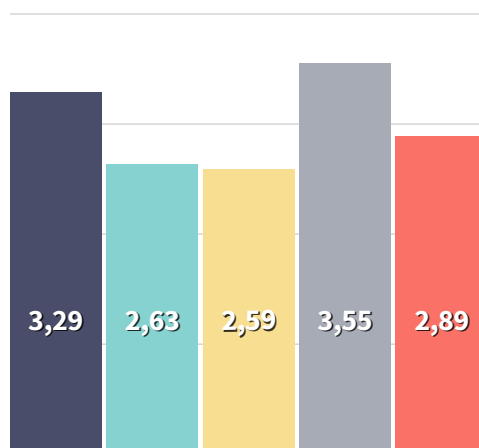
Postawy wobec Unii mierzone za pomocą kwestionariusza stworzonego na potrzeby niniejszego badania. W skład tej skali wchodziło 6 pytań (po 3 pytania dla skali pro- i antyunijnej). Segmenty różniły się między sobą pod względem postaw wobec UE. Poniżej prezentujemy wskaźniki (średnie z 3 pytań dla każdej z postaw na skali 1-5) dla wszystkich segmentów.

Najbardziej prounijną grupą okazali się Zawstydzeni Polską.

Najwyższy wynik w zakresie postaw antyunijnych uzyskali Zaangażowani Konserwatyści.

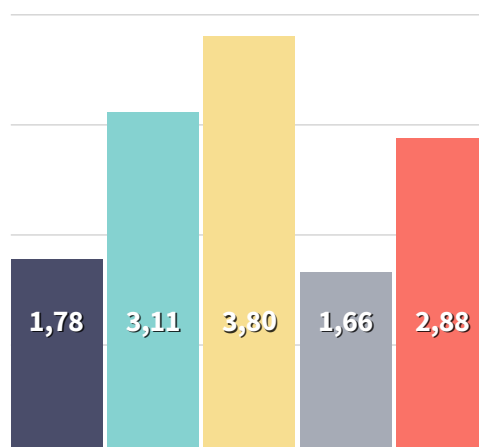
POSTAWA PROUNIJNA

Przykładowa pozycja testowa: Unijne prawo powinno być w Polsce bezwzględnie przestrzegane.

POSTAWA ANTYUNIJNA

Przykładowa pozycja testowa: Żądania Unii Europejskiej wobec Polski są zbyt wygórowane.

Spełnieni Demokracy

Otwarci Tradycjoniści

Zaangażowani Konserwatyści

Zawstydzeni Polską

Wycofani Pesymiści

POLSKOŚĆ A EUROPEJSKOŚĆ

POLAK/POLKA

Zaangażowani
Konserwatysty

Otwarci
Tradycjoniści

Wycofani
Pesymiści

Spełnieni
Demokraci

Zawstydzeni
Polską

EUROPEJCZYK/
EUROPEJKA

Dla Zaangażowanych Konserwatystów i większości Otwartych Tradycjonalistów identyfikacja z Polską jest ważniejsza niż ta z Europą. Z polskością wiążą się specyficzne wartości, obyczaje, historia. Inne kraje europejskie są mniej znane, odległe, nie ma poczucia wspólnoty. Pojawiają się też obawy o zachowanie odrębności i suwerenności w obliczu integracji europejskiej, a także przekonanie o odmiennych wartościach kulturowych, przy czym jednak Otwarci Tradycjoniści dostrzegają więcej korzyści integracji i mają bardziej pozytywne postawy w stosunku do UE.

„Teraz się bardzo podkreśla wspólnotowość, tutaj w ramach Unii Europejskiej, że my musimy tworzyć jedno. To jest jednak takie odcinanie od naszej kultury. Próbuje się stworzyć tak, że we wszystkich krajach będziemy tacy sami i niezależnie gdzie pojedziemy, to nie będzie nas nic różniło zupełnie i właśnie przez kontekst współczesnego podejścia do europejskości, tak że wszyscy musimy być tacy sami, to dla mnie to jest pojęcie takie najbardziej odległe i... Oczywiście historycznie i jakby miejscowo jestem Europejką. Dla mnie ten kontynent jest najwspanialszy na świecie.”

Zaangażowana Konserwatystka, 29 lat

„Najważniejszą korzyścią, to jest to, że nie jesteśmy wyrzuceni na jakiś margines, tylko przemierzamy się, jeździmy. Możemy jechać do innego kraju, tam sobie na przykład popracować i vice versa, ktoś przyjeżdża do nas. Nie wiem, handel wymienny bez problemu... może byśmy tego nigdy nie poznali, gdybyśmy nie byli Europejczykami. Ale ja jednak jestem za tym żeby każdy kraj miał swoją walutę, tak jak to było. Zostawmy coś, żeby nas odróżniało. Żeby było widać, że jest Polska, Niemcy, Francja, Hiszpania. Niby jesteśmy połączeni, ale jednak zostawiamy te swoje tradycje, te swoje symbole.”

Otwarty Tradycjonalista, 51 lat

Wycofani Pesymiści nie identyfikują się silnie ani z polskością, ani z europejskością. Polska jest im bliższa, bardziej znana. Europa kojarzy się przede wszystkim z wyższym statusem materialnym, swobodą, wolnością, ale i odchodzeniem od katolicyzmu i moralnym zepsuciem.

„Polska i Europa, to jest dla mnie takie miejsce zamieszkania. Mam żonę, dziecko i byle z nimi, mógłbym w każdym miejscu mieszkać.”

Wycofany Pesymista, 33 lata

Spełnieni Demokraci identyfikują się zarówno z polskością, jak i europejskością. Bycie Polakiem jest na pierwszym miejscu, bo jest bliższą, bardziej specyficzną identyfikacją, ale polskość oznacza europejskość – bo Polska jest częścią Europy. „Europejska” część polskość jest też tą najlepszą – kojarzy się z wysoką kulturą, ugruntowanymi wartościami demokratycznymi.

„Istotna jest przynależność do Unii Europejskiej, bo dzięki temu my, Polacy, nareszcie mogliśmy się poczuć obywatelami świata. Dołączyliśmy do grona ludzi na wyższym poziomie żyjących pod każdym względem. Czuję się dużo bardziej dowartościowana, będąc tą Europejką w Unii Europejskiej.”

Spełniona Demokratka, 65 lat

Zawstydzeni Polską silniej identyfikują się z europejskością niż polskością. Przyczyną jest niechęć do polskość, zawstyżenie tym, jak wygląda polska polityka. W swoim kraju czują się pominięci, wykorzystywani. Aspirują do Europy, która kojarzy się przede wszystkim z lepszymi warunkami materialnymi.

„Bardziej się czuję Europejczykiem niż Polakiem, bo jednak bliżej mi do poglądów europejskich, europejskości niż polskośći.”

Zawstydzony Polską, 24 lata

POLACY WOBEC POLARYZACJI

Segmenty różnią się pod względem tego, jakie znaczenie mają dla nich podziały obserwowane w polskim społeczeństwie. Różnią się pod względem wyrażanego poziomu niezadowolenia z tego, że polaryzacja zachodzi oraz znaczenia, jakie ma ona dla ich identyfikacji z ogółem Polaków. Niektórzy identyfikują się z Polakami jako grupą nadrzędną niezależnie od zachodzących podziałów, dla innych identyfikacja z pewnymi dużymi podgrupami jest utrudniona lub wręcz niemożliwa, co rzutuje na ogólne poczucie przynależności.

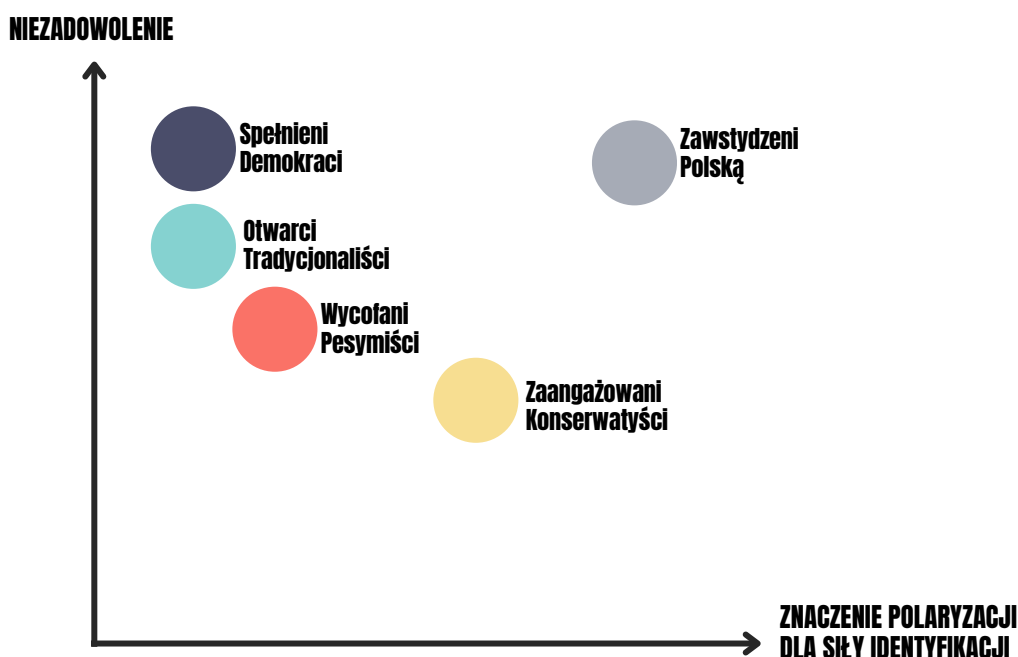
Spełnieni Demokraci są niezadowoleni z polaryzacji polskiej sceny politycznej, a zarazem stosunkowo otwarci wobec osób o odmiennych poglądach. Są przekonani, że Polaków w istocie więcej łączy niż dzieli.

Otwarci Tradycjoniści także są zdania, że Polacy mają wiele ze sobą wspólnego, a dodatkowo często uważają, że istniejące podziały polityczne są często sztucznie generowane po to, by społeczeństwem manipulować. Ich dystans wobec polityki, przypisywanie jej pośledniejszego znaczenia, powoduje, że w mniejszym stopniu niż Demokraci przejmują się istniejącymi podziałami.

Zaangażowani Konserwatyści dostrzegają istniejące podziały na scenie politycznej i między Polakami, ale częściej niż inni uważają je za do pewnego stopnia zasadne. Ich identyfikacja jest silnie zakorzeniona w łączącej wszystkich kulturze i tradycji, ale także przywiązaniu do wiary, która bywa przyczyną podziałów. W efekcie, choć polskość jest dla nich ważna, wykazują obniżoną gotowość do współpracy z osobami o odmiennych poglądach, w mniejszym stopniu identyfikując je z polskością – czyli nie identyfikują się równie silnie z całym narodem.

Zawstydzeni Polską wyrażają niezadowolenie z polaryzacji równie silnie, jak Demokraci. Zarazem polaryzacja jest istotną przyczyną ich trudności w identyfikacji z narodem polskim – mają ograniczoną otwartość w stosunku do osób o odmiennych poglądach. Ich identyfikacja jest labilna, zależna od sytuacji politycznej.

Wycofani Pesymiści uważają polaryzację za coś, co przeszkadza w codziennym życiu, na przykład utrzymywaniu poprawnych stosunków rodzinnych, ale nie przywiązują do niej takiego znaczenia jak Demokraci czy nawet Tradycjoniści – kwestie polityczne są często na marginesie ich zainteresowań. Tym samym istniejące podziały mają małe znaczenie dla ich poczucia identyfikacji.

PORTET PSYCHOGRAFICZNY SEGMENTÓW

Wyróżnione przez nas segmenty różnią się między sobą w zakresie różnego rodzaju zmiennych psychologicznych, tj. samotność, satysfakcja z życia i inne. Poniżej znajduje się krótka charakterystyka psychologiczna każdego z segmentów.

Spełnieni Demokraci

Osoby wyróżniające się wysoką samooceną i zadowoleniem z życia. Cechuje ich stabilność psychologiczna i emocjonalna, a także duże poczucie bezpieczeństwa. Posiadają wysokie kompetencje społeczne i z łatwością nawiązują relacje z innymi. Niskie poczucie samotności i zadowolenie z relacji świadczą o ich umiejętności budowania satysfakcjonujących kontaktów. Wysoki poziom zaufania i niska potrzeba wyjątkowości charakteryzują ich jako osoby szczerze, otwarte i uczciwe. Dodatkowo, niskie wyniki w zakresie cech ciemnej triady osobowości wskazują na brak skłonności do manipulacji, egoizmu i chęci dominacji.

Otwarci Tradycjoniści

Osoby charakteryzujące się wysokim poczuciem własnej wartości. Osoby te czerpią radość z życia i doceniają to, co mają. Skupiają się na pozytywach. Czują się bezpieczni i pewni siebie w różnych sytuacjach życiowych. Budują zdrowe i satysfakcjonujące relacje z innymi ludźmi. Rzadko doświadczają samotności.

Zaangażowani Konserwatyści

Głównie są to osoby o przeciętnej samoocenie, ale jednocześnie najwyższym indywidualnym narcyzmie. Wśród tej grupy obserwuje się również najwyższe wyniki w zakresie cech ciemnej triady osobowości (narcyzm, psychopatia i makiawelizm). Charakteryzuje ich również najwyższa potrzeba wyjątkowości i najwyższe zaufanie. Są to osoby zadowolone ze swoich relacji z innymi, które nie czują się samotne. Jednak mają one skłonność do odczuwania wysokiego poczucie zagrożenia.

Zawstydzeni Polską

Osoby o niskiej samoocenie, które są pesymistyczne i doświadczają wahań nastrojów. Charakteryzują się niskim zadowoleniem z życia. Brakuje im pewności siebie, co przekłada się na lęk przed wyrażaniem opinii i stawianiem granic. Poczucie zagrożenia potęguje samotność i trudności w nawiązywaniu relacji.

Wycofani Pesymiści

Osoby te często doświadczają negatywnych emocji i mają niskie poczucie własnej wartości. Doświadczają najsilniejszego poczucia samotności i zagrożenia ze wszystkich wyróżnionych segmentów. Ich poczucie bezpieczeństwa jest niskie, a świat postrzegają jako wrogi i niebezpieczny. Pomimo niskiej samooceny, osoby te mają ogromne poczucie własnej ważności i wyjątkowości. Uważają się za lepsze od innych i wymagają ciągłego podziwu i uznania.

Powyższe opisy są uogólnieniami i nie muszą dotyczyć wszystkich osób z danego segmentu. Są one stworzone na podstawie średnich wyników uzyskanych przez osoby w danym segmencie. Opisy te mają jedynie dać ogólne wyobrażenie o tym, czym charakteryzują się poszczególne segmenty. Nie należy ich traktować jako sztywnych schematów.

ROZDZIAŁ 4
JAK WZMACNIAĆ
BEZPIECZNĄ IDENTYFIKACJĘ
Z NARODEM?

TESTOWANIE INTERWENCJI: BADANIE EKSPERYMENTALNE

Nasze badania (patrz: poprzednie rozdziały raportu) wskazują, że około 1/4 osób badanych uważa, że Polaków więcej dzieli niż łączy. Polacy i Polki są niezadowoleni z tego, jak tematy polityczne potrafią dzielić i skłócać ludzi - jesteśmy zmęczeni trwającym od lat podziałem i konfliktem politycznym. Rzeczywiście, polaryzacja polityczna wydaje się być problemem współczesnych społeczeństw (np. Górską, 2019). Warto jednak zauważyć, że polaryzacja zachodzi raczej między oponentami politycznymi, między przeciwnymi stronami sporu politycznego (np. najwyższą dehumanizację wobec osób o poglądach konserwatywnych wykazywali wyborcy Lewicy, a zwolenników Koalicji Obywatelskiej najbardziej dehumanizują wyborcy Konfederacji i Zjednoczonej Prawicy). Czy możemy ten konflikt nieco załagodzić bezpieczną polskością?

Jak zmniejszać polaryzację i wzmacniać poczucie, że mimo różnych preferencji politycznych, to nas - Polki i Polaków - więcej łączy niż dzieli? Uważamy, że podkreślane wspólnej identyfikacji z polskością w jej bezpiecznej formie może stanowić potencjalne rozwiązanie.

Dlaczego warto wzmacniać bezpieczną identyfikację narodową? Nasze badanie segmentacyjne jasno wskazuje, że osoby o wysokich wynikach w zakresie identyfikacji bezpiecznej, a niskich w identyfikacji pozabezpiecznej (tj. Spełnieni Demokraci) mają najsilniejsze obywatelskie postawy i wyrażają największą chęć wzięcia udziału w wyborach. Jednocześnie są otwarci na innych, mają pozytywne postawy wobec zarówno grup obcych, jak i wobec własnej grupy narodowej. To sugeruje, że bezpieczna identyfikacja narodowa idzie w parze z postawami obywatelskimi, współpracą mimo różnic i lepszym stosunkiem do innych, a zatem może mieć także potencjał osłabiania polaryzacji politycznej. Z kolei część obywateli ma problem ze swoją polskością, na przykład osoby nieidentyfikujące się (Zawstydzeni Polską) lub osoby o wysokim pozabezpiecznym przywiązaniu do narodu (Zaangażowani Konserwatyści), co może negatywne przekładać się na relacje wewnątrz- i międzygrupowe. Sugeruje to, że warto zająć się kwestią budowania bezpiecznej identyfikacji narodowej.

W eksperymencie zaadresowaliśmy więc następującą kwestię: **jak wzmocnić bezpieczną identyfikację narodową**, jednocześnie nie zwiększając pozabezpiecznego (defensywnego) przywiązania do własnego kraju? Zastanawialiśmy się także, **jak przenieść wyniki badań na planowaną interwencję - jakie elementy można zastosować w świecie rzeczywistym?**

Sięgnęliśmy do klasyki psychologii - czyli do Teorii Społecznego Uczenia się A. Bandury (1969, 1977, 1982, 1986), która - między innymi - postuluje, że **ludzie uczą się nowych umiejętności czy zachowań poprzez obserwację** i kodowanie odpowiednich wzorców zachowań (*role model behaviors*), odtwarzanie i kontynuowanie ich. J. Jung zasugerował (1986), że **wzory do naśladowania (*role models*) mogą inspirować do zachowywania się w określony sposób lub przyjmowania określonych ról**.

Badania wskazują, że **ekspozycja na wzory kobiety-naukowczyni (women science career role models) pozytywnie wpłynęła na stosunek studentów do naukowców i kobiet w nauce (Smith i Erb, 1986), a odpowiednie wzory do naśladowania/autorytety (role models) mają wpływ na przedsiębiorczość, inspirując do zakładania własnych biznesów (Bosma i in., 2012).**

W przypadku identyfikacji, badania sugerują, że wzory/autorytety również mogą mieć znaczenie. W badaniu osób z identyfikacją nieheteroseksualną, osoby wskazywały, że wzorce/autorytety obecne w mediach wpłynęły na ich identyfikację i były źródłem dumy i inspiracji (Gomillion i Giuliano, 2011). Badania te wskazują, że pokazywanie odpowiednich wzorów do naśladowania może pozytywnie wpływać na identyfikację z grupą. **Czy dotyczy to również identyfikacji z narodem?**

W badaniu eksperymentalnym postanowiliśmy to sprawdzić i zbadać, czy ekspozycja na wypowiedzi potencjalnych autorytetów/wzorów mówiących o polskości w sposób, który odnosi się do bezpiecznej identyfikacji narodowej, rzeczywiście wzmocni ten rodzaj identyfikacji.

PYTANIE BADAWCZE

Czy ekspozycja na pozytywne wzorce polskości (poprzez wypowiedzi autorytetów) zwiększy bezpieczną identyfikację?

GŁÓWNE WNIOSKI I PODSUMOWANIE WYNIKÓW

Skuteczne modelowanie bezpiecznej identyfikacji narodowej jest możliwe.

Ekspozycja na wypowiedzi znanych osób, mogących stanowić autorytety, które opowiadają o polskości w sposób bezpieczny, ma potencjał wzmocnienia identyfikacji bezpiecznej i obniżania pozabezpiecznej.

Interwencja wzmacniająca bezpieczną identyfikację może być również skuteczna w obniżaniu polaryzacji politycznej.

Badanie eksperymentalne sugeruje, że modelowanie bezpiecznej identyfikacji narodowej jest możliwe. Co ważne, wzmocnienie bezpiecznej identyfikacji narodowej może dalej przekładać się na obniżanie negatywnych postaw wobec oponentów politycznych (tj. osób wspierających inne partie polityczne). Podkreślanie wspólnej bezpiecznej tożsamości (polskości) ma więc potencjał łagodzenia konfliktu politycznego. Wyniki te wskazują, że budowanie bezpiecznej identyfikacji z narodem może mieć kluczowe znaczenie dla podejmowania współpracy na rzecz kraju i dalszej budowy społeczeństwa obywatelskiego.

Wyniki badania eksperymentalnego, wykorzystującego wypowiedzi potencjalnych autorytetów (m.in. Władysława Bartoszewskiego, Lecha Kaczyńskiego, Anny Dymnej, Martynty Wojciechowskiej) uwzględniających w swoich wypowiedziach pozytywne wzorce polskości (nawiązujące do bezpiecznej identyfikacji narodowej), wskazują potencjalne metody wzmacniania bezpiecznej identyfikacji narodowej.

Przede wszystkim, w grupie eksperymentalnej zaobserwowaliśmy wzrost identyfikacji bezpiecznej i spadek pozabezpiecznej w czasie (tj. w pomiarze 2 w porównaniu z pomiarem 1), zaś takich zmian w czasie nie było w grupie kontrolnej. Jeśli chodzi o porównania międzygrupowe tuż po manipulacji, to rzeczywiście nie zaobserwowaliśmy istotnych wyników – natomiast efekt dla identyfikacji bezpiecznej był na poziomie tendencji statystycznej, co – szczególnie biorąc pod uwagę wyniki porównań w czasie – sugeruje, że zastosowana przez nas manipulacja ma duży potencjał wzmacniania bezpiecznej identyfikacji.

Analizy wskazują również, że w grupie eksperymentalnej osłabiła się polaryzacja polityczna a wzmocniło zjednoczenie polityczne w porównaniu do grupy kontrolnej. Sugeruje to, że przymowanie bezpiecznej identyfikacji narodowej ma potencjał łagodzenia stosunku do oponentów politycznych, co może dalej prowadzić do budowania zgody i współpracy między Polkami i Polakami o różnych preferencjach politycznych.

METODOLOGIA BADANIA: PRÓBA

N = 827

Badanie zrealizowane metodą CAWI (Computer Assisted Web Interview) na ogólnopolskiej próbie N = 827* Polaków i Polek.

PŁEĆ

52% kobiet

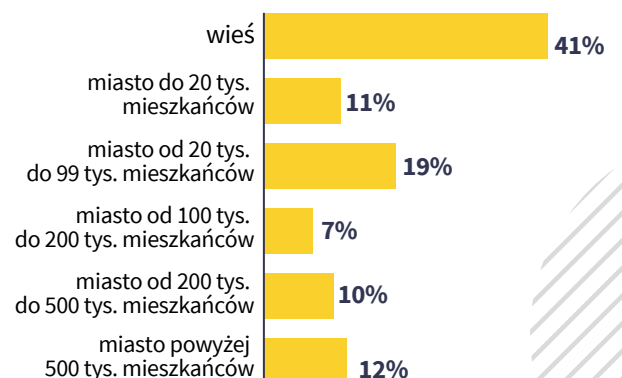
48% mężczyzn

WIEK

M = 49,23 lat

SD = 16,63

WIELKOŚĆ MIEJSCA ZAMIESZKANIA

*Jest to finalna wielkość próby, po uwzględnieniu pytań sprawdzających uważność wypełniania badania. Na podstawie tych pytań wykluczaliśmy 34 osoby.

Krok 1

Badanie składało się z dwóch pomiarów (z udziałem tych samych osób badanych). W pierwszej części zmierzaliśmy ich bazyowy poziom dwóch typów identyfikacji z narodem. Po trzech dniach wróciliśmy z drugą częścią badania.

Krok 2

Wszystkie osoby badane (niezależnie od przydzielenia do grup) wypełniały tę samą, drugą część kwestionariusza, który zawierał pomiar dwóch typów identyfikacji z narodem oraz polaryzacji politycznej.

Krok 3

W drugiej części, osoby badane zostały losowo przydzielone do dwóch grup. W każdej z nich wyświetlaliśmy sześć grafik z cytatami osób mogących stanowić autorytety. Cytaty dotyczyły: 1 – polskości (indukcja bezpiecznej identyfikacji; $N = 419$); 2 – muzyki (grupa kontrolna; $N = 408$).

Aby wzmocnić manipulację, poprosiliśmy osoby badane, żeby wybrały cytat, który najbardziej do nich trafił i napisali kilka zdań o tej wypowiedzi.

BODŹCE EKSPERYMENTALNE

GRUPA EKSPERYMENTALNA

„Mamy różne życiorysy, zawody, reprezentujemy różne pokolenia i różne regiony naszego kraju, ale łączy nas jedno - Polska. Mamy różne przekonania i aspiracje, nierzadko różne pochodzenie, czasem także wyznanie, ale wszyscy jesteśmy córkami i synami Rzeczypospolitej. Mamy powody do dumy. Oczywiście niemało jest jeszcze w Polsce do zrobienia i w naprawie naszej Ojczyzny z całą pewnością nie można

ustawać. Wasza praca, wasze osiągnięcia to także wspólne budowanie siły naszego kraju. Zawsze pamiętajmy, że naszym wspólnym celem powinno być dobro Polski. Starajmy się dostrzec w drugim człowieku po prostu Rodaka, który ma prawo do innych przekonań.”

LECH KACZYŃSKI - polityk i prawnik, prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2005–2010.

„Tak naprawdę to nie wyobrażam sobie życia poza Polską. Tu jest mój dom, moja przystań i to miejsce kocham najbardziej. Czuję się wielką patriotką i podobną postawę staram się przekazać córce. We wszystkich krajach, które odwiedzam, na najodleglejszych krańcach świata, gdy pytają mnie, jakie jest najwspanialsze miejsce na ziemi, zawsze odpowiadam, że Polska. Im więcej z córką jeździmy, tym bardziej ona i ja wiemy, że nasz dom jest w Polsce. Nie wyobrażam sobie, że mogłybyśmy mieszkać gdzieś indziej. Czuję się współodpowiedzialna za losy kraju. To, że jesteśmy tu, gdzie jesteśmy, stały się możliwe dzięki temu, że potrafimy ze sobą współpracować, a nie tylko walczyć.”

MARTYNA WOJCIECHOWSKA - dziennikarka, podróżniczka, pisarka i działaczka społeczna.

GRUPA KONTROLNA

„Muzyka jest sferą tak mocnych doznań, że oczywiście przede wszystkim chcę zrobić przyjemność sobie. My muzycy to wiemy. Muzyka może być teatrem naszego życia. Rzesze słuchaczy muzyki świadczą o tym, że też tego potrzebują. Każda cywilizacja przekazuje swoje emocje, przekonania również w sferze muzyki. Nie werbalnie, ale dźwiękiem. Muzyka jest emanacją tego, co robimy na co dzień w życiu. Są napięcia i jest

rozluźnienie. Jest relaks i jest działanie. Muzyka jest lustrem tego, kim jesteśmy. To nie jest mój wymysł intelektualny, tylko moje odczucia, które doprowadzają do tego, że piszę taką a nie inną muzykę. Raz dynamiczną, raz spokojną.”

WŁODEK PAWLIK - kompozytor, pianista jazzowy, lider zespołu Włodek Pawlik Trio, laureat nagrody Grammy.

„Autorom w muzyce na ogół chodzi o to samo. By poruszyć jakieś czułe struny w naszym odbiorcy. By opowiedzieć historię w na tyle uniwersalny sposób, aby odbiorca uznał ją za własną. Zawsze jest marzenie z tytu głowy by nasze dźwięki i treści docierały głęboko i wzbudzały refleksję, dawały radość lub pozwoliły na wybuch innych emocji. Ta muzyka poza tym pozwala na podróżowanie uchem po mapie. Z jednej strony jest bardzo egzotyczna, a z drugiej swojska. Nigdy nie zamykam się na muzyczne przygody.”

KAYAH - wokalistka, autorka tekstów, kompozytorka, producentka muzyczna, założycielka wytwórni muzycznej Kayax.

STOSUNEK DO NARODU

Bezpieczna versus pozabezpieczna identyfikacja z narodem – mierzone za pomocą nowopowstałego kwestionariusza (Complete Identity Scale; Rogoza i in., 2023), składającego się łącznie z sześciu stwierdzeń na skali od 1 (zdecydowanie się nie zgadzam) do 7 (zdecydowanie się zgadzam).

Bezpieczna identyfikacja z narodem

Osoby badane miały ustosunkować się do trzech stwierdzeń: „Nawet gdy w Polsce nie dzieje się dobrze, mój kraj jest dla mnie ważny,” „Czuję więź z innymi Polakami niezależnie od tego, co nas dzieli,” „Jestem zadowolony/a z bycia Polakiem/Polką bez względu na to, czy mój naród komuś imponuje, czy nie.”

Pozabezpieczna identyfikacja z narodem

Osoby badane miały ustosunkować się do trzech stwierdzeń: „Tylko wtedy gdy inni doceniają mój kraj, czuję się w pełni Polakiem/Polką,” „Mogę współdziałać tylko z tymi Polakami, którzy są tacy jak ja,” „Naprawdę cieszę się z bycia Polakiem/Polką dopiero wtedy, gdy wszyscy zwracają uwagę na mój kraj.”

DANE Z TYCH SKAL ZOSTAŁY ZEBRANE W OBU POMIARACH

STOSUNEK DO OSÓB POPIERAJĄCYCH INNE PARTIE POLITYCZNE

Polaryzacja polityczna versus zjednoczenie polityczne (przeciwieństwo polaryzacji) były mierzone za pomocą kwestionariusza stworzonego na potrzeby tego badania, składającego się łącznie z sześciu stwierdzeń na skali od 1 (zdecydowanie się nie zgadzam) do 7 (zdecydowanie się zgadzam).

Polaryzacja polityczna

Repondenci/teki ustosunkowywali/ły się do trzech stwierdzeń zaczynających się od „Osoby popierające inną partię niż ja...”: „...nie troszczą się o swój naród,” „...nie myślą o dobru społeczeństwa,” „...powinni mieć ograniczone prawa wyborcze.”

Zjednoczenie polityczne (przeciwieństwo polaryzacji)

Repondenci/teki ustosunkowywali/ły się do trzech stwierdzeń zaczynających się od „Osoby popierające inną partię niż ja...”: „...są wartościowymi członkami społeczeństwa,” „...mają na względzie dobro społeczeństwa,” „...dbają o swoich bliskich.”

DANE Z TYCH SKAL ZOSTAŁY ZEBRANE TYLKO W POMIARZE DRUGIM (PO MANIPULACJI EKSPERYMENTALNEJ).

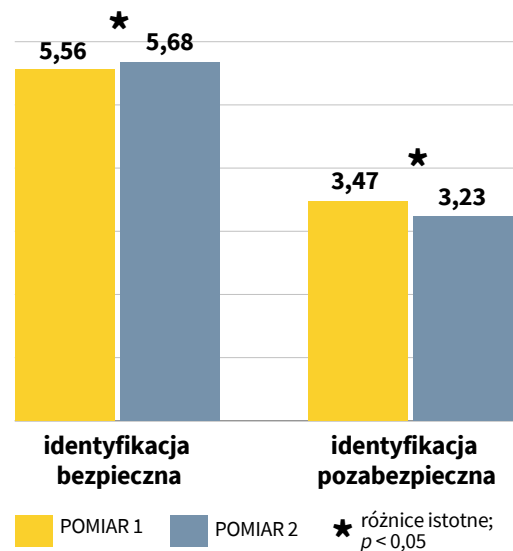

Porównania w czasie dla warunku eksperymentalnego

Chcieliśmy sprawdzić, czy dla dwóch badanych typów identyfikacji narodowej zaszły różnice między pierwszym a drugim pomiarem, czyli przed i po manipulacji eksperymentalnej. Najpierw wzięliśmy pod lupę zmiany w obrębie warunku eksperymentalnego (ekspozycji na wypowiedzi dot. polskości). Wykonaliśmy testy *t* dla grup zależnych, porównując poziom identyfikacji osób z grupy eksperymentalnej (N = 419) w pierwszym i drugim pomiarze.

Wyniki testu *t* dla grup zależnych dla:

- Identyfikacji bezpiecznej: $t(418) = 3,16; p = 0,002;$
- Identyfikacji pozabezpiecznej: $t(418) = -3,43; p < 0,001.$

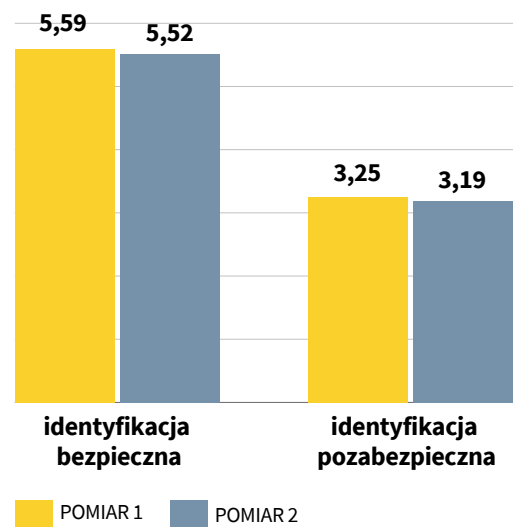
Wyniki wskazują, że u osób z warunku eksperymentalnego bezpieczna identyfikacja narodowa istotnie wzrosła w stosunku do poziomu bazowego (pretest, pomiar 1). Z kolei identyfikacja pozabezpieczna jest niższa po ekspozycji na wypowiedzi autorytetów niż kilka dni wcześniej (tj. niż w pomiarze 1). Sugeruje to, że nasza manipulacja nie tylko podwyższyła identyfikację bezpieczną, ale i obniżyła pozabezpieczną w stosunku do ich poziomów z kilku dni przed ekspozycją.

Porównania w czasie dla warunku kontrolnego

W dalszej kolejności przeprowadziliśmy te same analizy, ale dla warunku kontrolnego (ekspozycja na wypowiedzi dot. muzyki). Chcieliśmy sprawdzić, czy i w tej grupie zaszły różnice między pierwszym a drugim pomiarem. Wykonaliśmy testy *t* dla grup zależnych, porównując poziom identyfikacji narodowej w pierwszym i drugim pomiarze, wśród osób z grupy kontrolnej (N = 408).

Wyniki testu *t* dla grup zależnych dla:

1. Identyfikacji bezpiecznej: $t(407) = -1,62; p = 0,106;$
2. Identyfikacji pozabezpiecznej: $t(407) = -1,02; p = 0,307.$

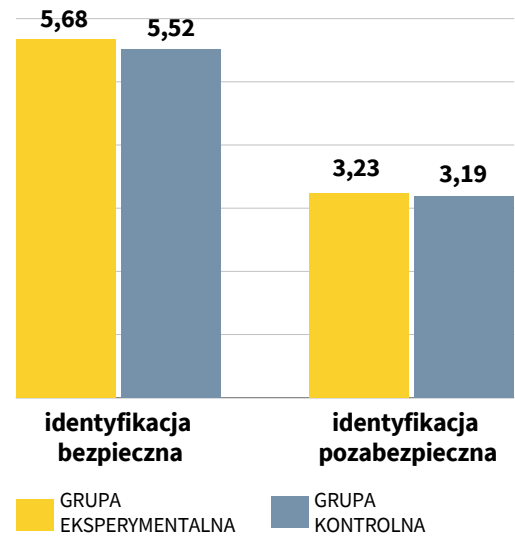
Wyniki wskazują, że u osób z warunku kontrolnego nie zaszły istotne zmiany w czasie (przed vs. po manipulacji). Sugeruje to, że jedynie warunek eksperymentalny – a nie kontrolny – zmienił w czasie (wzmocnił bezpieczną i osłabił pozabezpieczną) identyfikację narodową.

Analiza pomiaru 2 (po manipulacji)

Kolejny krok analiz to sprawdzenie różnic między grupami (eksperymentalną vs. kontrolną) dla danych z post-testu, czyli z drugiego pomiaru (od razu po manipulacji). To znaczy, sprawdziliśmy różnice w poziomie dwóch typów identyfikacji narodowej po manipulacji w podziale na grupy badawcze za pomocą testu t dla grup niezależnych.

Wyniki testu t dla grup niezależnych dla:

1. Identyfikacji bezpiecznej: $t(808,329) = 1,23$; $p = 0,068$;
2. Identyfikacji pozabezpiecznej: $t(825) = 1,929$; $p = 0,670$.

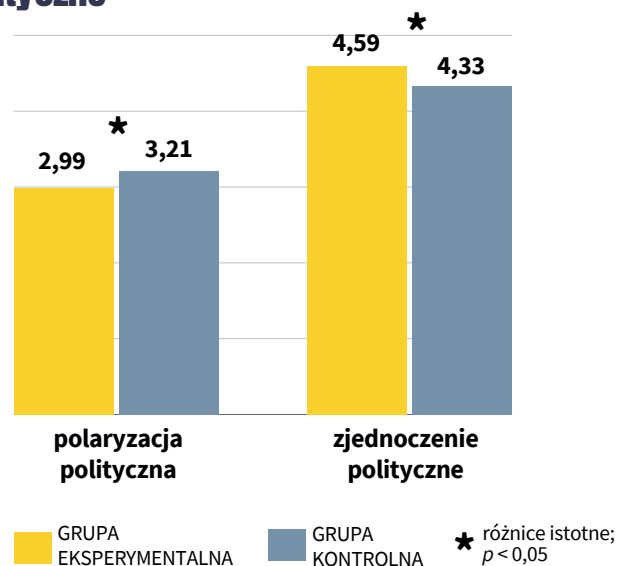
Wyniki powyższych analiz nie wskazują na istotne różnice w poziomach identyfikacji bezpiecznej i pozabezpiecznej po manipulacji. Warto jednak zwrócić uwagę, że **w przypadku identyfikacji bezpiecznej różnica jest na poziomie tendencji statystycznej**. Sugeruje to, że być może bardziej intensywna manipulacja, silniejsze bodźce podobnego typu byłyby w stanie istotnie podwyższyć poziom tej formy identyfikacji narodowej.

Analiza stosunku do osób popierających inne partie polityczne

W ostatnim kroku analiz chcieliśmy sprawdzić, czy przymowanie bezpiecznej identyfikacji z narodem (poprzez ekspozycję na pozytywne wzorce polskości prezentowane przez autorytety) zmieni stosunek do osób popierających inne partie polityczne, a konkretnie, czy obniży polaryzację polityczną i wzmocni zjednoczenie polityczne. Sprawdziliśmy więc różnice między grupami (eksperymentalną vs. kontrolną) dla danych z post-testu, czyli z drugiego pomiaru (od razu po manipulacji) dla dwóch zmiennych dotyczących stosunku do oponentów politycznych za pomocą testu t dla grup niezależnych.

Wyniki testu t dla grup niezależnych dla:

1. Polaryzacji politycznej $t(825) = -2,13$; $p = 0,033$;
2. Zjednoczenia politycznego: $t(825) = 2,78$; $p = 0,006$.

Wyniki pokazują istotne różnice w poziomach zarówno polaryzacji politycznej, jak i zjednoczenia politycznego między grupami eksperymentalną a kontrolną – podczas gdy **polaryzacja zmniejszyła się w grupie eksperymentalnej, to zjednoczenie polityczne wzrosło**. Wskazuje to, że indukowanie bezpiecznej identyfikacji narodowej może obniżyć negatywny i podwyższać pozytywny stosunek do oponentów politycznych, potencjalnie prowadząc do większej zgody między współobywatel/kami.

Eksperyment wykorzystujący wypowiedzi potencjalnych autorytetów (m.in. Władysława Bartoszewskiego, Lecha Kaczyńskiego, Anny Dymnej, Martynty Wojciechowskiej), które prezentują w swoich wypowiedziach pozytywne wzorce polskości (nawiązujące do bezpiecznej identyfikacji narodowej), dostarczył ciekawych wyników.

Przede wszystkim wyniki sugerują, że **warto próbować modelować pozytywne wzorce polskości i bezpieczną identyfikację** (a jak pokazaliśmy – w dalszej kolejności również stosunek do osób o innych preferencjach politycznych), poprzez odpowiednio dobrane wypowiedzi osób mogących stanowić autorytety w różnych dziedzinach. Osoby te powinny w swych wypowiedziach – i według tego dobraliśmy cytaty do tego badania – mówić o polskości w sposób odzwierciedlający bezpieczną identyfikację (np. stabilny i pozytywny obraz narodu, przy jednoczesnej tolerancji wobec innych). Warto, by postacie te były zróżnicowane (pod kątem wieku, płci, poglądów, zawodu itp.) tak, aby każdy odbiorca mógł znaleźć wśród tych osób/autorytetów kogoś, z kim może się utożsamić lub sympatyzować. Ponadto wyniki badania zdają się sugerować, że pokazanie cytatów znanych osób ma potencjał, ale może być niewystarczające – warto więc użyć bodźców, które mogą być bardziej angażujące i silniejsze. Przykładem takiego materiału może być film (np. dokumentalny), którego zróżnicowani pod kątem różnych cech bohaterowie (mniej lub bardziej znani) będą opowiadać o Polsce w sposób wspierający bezpieczną identyfikację z narodem. Eksperyment sugeruje, że taka interwencja może mieć duży potencjał.

Tego rodzaju interwencja może być skuteczna we wszystkich wyróżnionych przez nas segmentach, szczególnie ze względu na zróżnicowanie bohaterów/autorytetów - mają oni różne historie i różne wartości (co pozwala utożsamić się z nimi osobom o różnych poglądach), lecz łączy ich bezpieczna identyfikacja narodowa i troska o swój kraj, która może być okazywana w rozmaity sposób. Wśród Spełnionych Demokratów podkreślanie (i tak już wysokiej u nich) bezpiecznej identyfikacji może wpływać na większą akceptację osób wspierających inne partie, co może wspomagać budowanie dialogu i współpracy obywatelskiej. Podobnie w przypadku Otwartych Tradycjonalistów, u których możemy wzmacniać bezpieczne i nieco zredukować pozabezpieczne aspekty identyfikacji, dalej budując bardziej pozytywne postawy wobec współobywateli o innych poglądach. Z kolei u Zaangażowanych Konserwatystów poprzez pokazywanie zróżnicowanych (acz bezpiecznych) odcieni polskości możemy niwelować pozabezpieczną identyfikację, wzmacniając jej bezpieczny odpowiednik, i przez to budować większą otwartość i pozytywne postawy wobec różnych grup. Interwencja taka może zadziałać również na Zawstydzonych Polską, poprzez pokazywanie pozytywnego (lecz nie wyidealizowanego) obrazu polskości, którą reprezentują zróżnicowane osoby (z którymi można się utożsamić), możemy wskazywać, że polskość nie jest taka zła, jak im się wydaje, że może być różnie okazywana i rozumiana, a przez to budować bezpieczną identyfikację z narodem. Wreszcie, u Wycofanych Pesymistów możemy budować poczucie, że polskość niejedno ma imię - może być rozumiana nieco inaczej przez różnych ludzi, ale jest ważna i przekłada się na nasze życie, dzięki czemu możemy wzmacniać znaczenie polskości i bezpieczną identyfikację narodową.

POL. SKOŚĆ

w siedmiu portretach

ROZDZIAŁ 5

**JAK WZMACNIAĆ BEZPIECZNĄ
IDENTYFIKACJĘ Z NARODEM?**

FILM DOKUMENTALNY

POLSKOŚĆ

FILM DOKUMENTALNY JAKO FORMA INTERWENCJI

Przeprowadzone przez nas badanie segmentacyjne pokazało, że prawie 60% Polek i Polaków ma problem z polskością - są to Wycofani Pesymiści, Zawstydzeni Polską i Zaangażowani Konserwatyści. Przewaga niekonstruktywnych postaw wobec własnego narodu prowadzi do coraz większej polaryzacji społecznej. Podjęliśmy próby zrozumienia, **w jaki sposób można promować przywiązanie do własnego narodu i patriotyzm, który jest budujący i przyczynia się do działania na rzecz społeczności?** Postanowiliśmy stworzyć interwencję, która szczególnie wśród osób z pozabezpiecznym przywiązaniem do Polski i Polaków będzie promować przywiązanie do własnego narodu i patriotyzm, który jest budujący i przyczynia się do działania na rzecz społeczności. Aby odpowiednio dostosować przekaz do dzisiejszych czasów i grupy docelowej, dlatego jako podsumowanie naszego projektu badawczego stworzyliśmy film dokumentalny pod tytułem **Polskość**, który stał się innowacyjną formą podsumowania naszego projektu badawczego.

Scenariusz i reżyseria:

Paweł Nazaruk (DogFilm Studio Filmowe)

Współpraca reżyserska:

Arkadiusz Bartosiak

Pomysł i produkcja:

Marta Marchlewska, Dagmara Szczepańska,
Radosław Rogoza, Zuzanna Molenda,
Marta Rogoza, Oliwia Maciantowicz,
Michalina Szczęsna, Dominika Adamczyk

BOHATEROWIE FILMU

Film prezentuje ośmioro bohaterów, którzy wywodzą się z odmiennych środowisk i są od siebie bardzo różni, ale łączy ich silna i bezpieczna więź z Polską.

S. TYMOTEUSZA GIL

współautorka projektu społecznego Dom Chłopaków w Broniszewicach

MAREK JANOWSKI

ratownik medyczny i fascynat Przemysła

JAN BŁACHOWICZ

reprezentant Polski w mieszanych sztukach walki

NINA MIKOŁAJEWICZ

najstarsza rodzima mieszkanka podlaskich Milejczyc

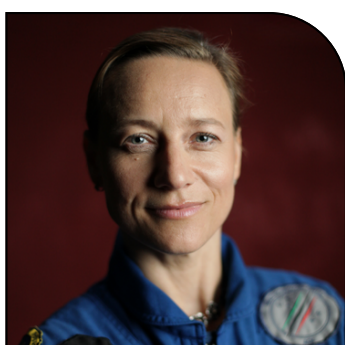
ULA ZAWADZKA I ANGELIKA WIŃSKA

na rodzinnym Podlasiu tworzą Kuchnię Dobromil - restaurację z regionalnymi produktami z ponad 30-letnią tradycją

CZESŁAW MOZIL

polsko-duński wokalista i muzyk

AGATA KOŁODZIEJCZYK

polska neurobiolożka i astrobiolożka, pomysłodawczyni i realizatorka analogowych baz do symulacji misji kosmicznych w Polsce

GDZIE MOŻNA OBEJRZEĆ NASZ FILM?

Polskość to innowacyjny projekt, pierwszy film o Polsce, który został stworzony przez naukowców. Oparta o wyniki badań naukowych produkcja nie przedstawia jednej wizji patriotyzmu, ale zachęca do refleksji nad własną tożsamością. Zależało nam, żeby ze swoim przekazem dotrzeć do jak największej liczby osób. Dlatego po oficjalnej kinowej premierze, która odbyła się 23 maja w warszawskiej Kinotece, film można bezpłatnie obejrzeć w internecie na kanale Laboratorium Poznania Politycznego IP PAN na YouTube.

[POLSKOŚĆ.PSYCH.PAN.PL](https://polskość.psych.pan.pl)

[YOUTUBE.COM/@PSYCHPOLLAB](https://youtube.com/@psychpollab)

- Bandura, A. (1969). Social learning theory of identification process. W D. A. Goslin (Red.), *Handbook of socialization theory and research* (s. 213-262). Rand McNally.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37, 122-147.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. Prentice-Hall.
- Bosma, N., Hessels, J., Schutjens, V., Van Praag, M., & Verheul, I. (2012). Entrepreneurship and role models. *Journal of Economic Psychology*, 33(2), 410-424.
- Cameron, J. E. (2004). A three-factor model of social identity. *Self and Identity*, 3(3), 239-262.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of stereotype content as often mixed: Separate dimensions of competence and warmth respectively follow from status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 878-902.
- Golec de Zavala, A., Cichocka, A., Eidelson, R., & Jayawickreme, N. (2009). Collective narcissism and its social consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(6), 1074-1096.
- Golec de Zavala, A., Cichocka, A., & Bilewicz, M. (2013). The paradox of in-group love: Differentiating collective narcissism advances understanding of the relationship between in-group and out-group attitudes. *Journal of Personality*, 81, 17-29.
- Gomillion, S. C., & Giuliano, T. A. (2011). The influence of media role models on gay, lesbian, and bisexual identity. *Journal of Homosexuality*, 58(3), 330-354.
- Górska, P., Marchlewska, M., Szczepańska, D., Molenda, Z., Michalski, P., & Furman, A. (2023). A vicious circle? Longitudinal relationships between different modes of in-group identity and COVID-19 conspiracy thinking. *The Journal of Social Psychology*, 163(6), 877-894.
- Inglehart, R., Haerpfer, C., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano, J., Lagos, M., Norris, P., Ponarin, E., & Puranen, B. (Red.). (2018). *World Values Survey: Round Four - Country-Pooled Datafile* [Baza danych]. JD Systems Institute & WWSA Secretariat.
- Jung, J. (1986). How useful is the concept of role model? A critical analysis. *Journal of Social Behavior & Personality*, 1(4), 525-536.
- Kofta, M., & Podsiadłowski, W. (2023). Skala ambiwalentnej postawy wobec Polaków. Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski.
- Magalhães, P. C. (2014). Government effectiveness and support for democracy. *European Journal of Political Research*, 53, 77-97.
- Marchlewska, M., Castellanos, K. A., Lewczuk, K., Kofta, M., & Cichocka, A. (2019). My way or the highway: High narcissism and low self-esteem predict decreased support for democracy. *British Journal of Social Psychology*, 58(3), 591-608.
- Marchlewska, M., Molenda, Z., Rogoza, R., Rogoza, M., Szczepańska, D., Maciantowicz, O., i Klusek, D. (2023). Skala wrogiej postawy wobec Polaków. Laboratorium Poznania Politycznego, Instytut Psychologii PAN.
- Rogoza, R., Marchlewska, M., Molenda, Z., Maciantowicz, O., Rogoza, M., Szczepańska, D., & Maison, D. (2023). Conceptualizing and measuring social identity [Manuscript submitted for publication]. Institute of Psychology, Polish Academy of Sciences.
- Górska, P. (2019). *Polaryzacja polityczna w Polsce. Jak bardzo jesteśmy podzieleni*. Warszawa: Centrum Badań nad Upředzeniami.
- Smith, W. S., & Erb, T. O. (1986). Effect of women science career role models on early adolescents' attitudes toward scientists and women in science. *Journal of Research in Science Teaching*, 23(8), 667-676.
- Kteily, N., Bruneau, E., Waytz, A., & Cotterill, S. (2015). The ascent of man: Theoretical and empirical evidence for blatant dehumanization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(5), 901-931.

- załącznik -

WYKORZYSTANE NARZĘDZIA POMIAROWE

Poniżej znajdują się pełne wersje narzędzi pomiarowych, które zostały wykorzystane w badaniach opisanych w raporcie, a których pełne wersje nie zostały zaprezentowane.

POPARCIE DLA SYSTEMU DEMOKRATYCZNEGO

Co Pani/i sądzi ogólnie o ustroju demokratycznym?

Skala odpowiedzi : 1 = zdecydowanie się nie zgadzam; 5 = zdecydowanie się

1. Ustrój demokratyczny prowadzi do niezdecydowania i zbyt wielu konfliktów*.
2. System ekonomiczny w ustroju demokratycznym działa źle*.
3. W ustroju demokratycznym trudno utrzymać porządek*.
4. Zamiast sejmu, potrzebni są eksperci, którzy będą podejmować decyzje zgodnie z tym, co ich zdaniem jest lepsze dla kraju*.
5. W państwie potrzebny jest silny przywódca, który nie musiałby przejmować się sejmem czy wyborami nowych władz*.
6. Naszym państwem powinno rządzić wojsko*.
7. Powinniśmy mieć system polityczny oparty na zasadach ustroju demokratycznego.

* pozycje odwrócone

WROGA POSTAWA WOBEC INNYCH POLAKÓW – OJKOFOBIA

Każdy z nas należy do różnych grup. Wobec wielu grup mamy pewne uczucia i postawy. Prosimy, aby opisał/a Pan/i swoje odczucia i myśli związane z przynależnością do narodu polskiego przez ustosunkowanie się do stwierdzeń, które znajdują się poniżej.

Skala odpowiedzi : 1 = zdecydowanie się nie zgadzam; 5 = zdecydowanie się

1. Polacy stanowią zagrożenie dla wszystkiego, co uważam za dobre, moralne i normalne na świecie.
2. Polaków powinno się unikać.
3. Polakom nie powinno się ufać.
4. Większość Polaków to nieudacznicy.

AMBIWALENTNA POSTAWA WOBEC INNYCH POLAKÓW

Każdy z nas należy do różnych grup. Wobec wielu grup mamy pewne uczucia i postawy. Prosimy, aby opisał/a Pan/i swoje odczucia i myśli związane z przynależnością do narodu polskiego przez ustosunkowanie się do stwierdzeń, które znajdują się poniżej.

Skala odpowiedzi : 1 = zdecydowanie nie; 7 = zdecydowanie tak

1. Polacy potrafią być wspaniali, ale potrafią też być beznadziejni.
2. Choć uwielbiam Polskę, to jednak czasami czuję, że mam jej dosyć.
3. Jestem dumny/a z naszych historycznych dokonań, ale często też wstydę się tego, co potrafią zrobić Polacy.
4. Polacy potrafią otworzyć swoje serca na obcych, ale czasem są wobec nich zadziwiająco nieczuli, a nawet okrutni.
5. Kiedy myślę o Polsce, targają mną sprzeczne uczucia.

WYMIAR CIEPŁA – WYMIAR KOMPETENCJI

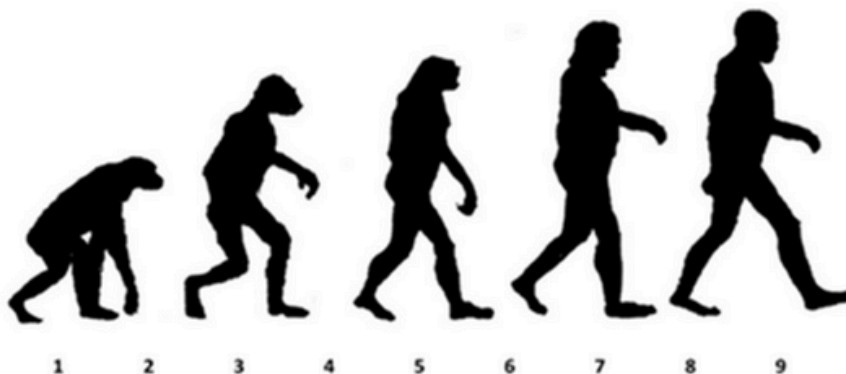
Mysząc o przeciętnym Polaku/Polce, prosimy zaznaczyć, w jakim stopniu zgadza się Pan/i się, że ta osoba jest:

Skala odpowiedzi : 1 = zdecydowanie się nie zgadzam; 5 = zdecydowanie się

1. kompetentna (wymiar kompetencji)
2. asertywna (wymiar kompetencji)
3. moralna (wymiar ciepła)
4. ciepła (wymiar ciepła)

DEHUMANIZACJA

Ludzie wydają się czasem innym bardziej bądź mniej ludzcy. W oczach innych ludzi niektórzy wydają się być bardzo rozwinięci, inni zaś zdają się znajdować na wcześniejszych stadiach ewolucji. Posługując się obrazkami zamieszczonymi poniżej, prosimy określić, na jakim stadium ewolucji* umieścić(a)by Pan/i [GRUPA].

* w badaniu zaprezentowane zostały wyniki zrekodowane/odwrócone

STOSUNEK DO UNII EUROPEJSKIEJ

Prosimy, aby wyraził Pan/I swoją opinię na temat relacji Polski z UE.

Skala odpowiedzi : 1 = zdecydowanie się nie zgadzam; 5 = zdecydowanie się

Postawa prounijna

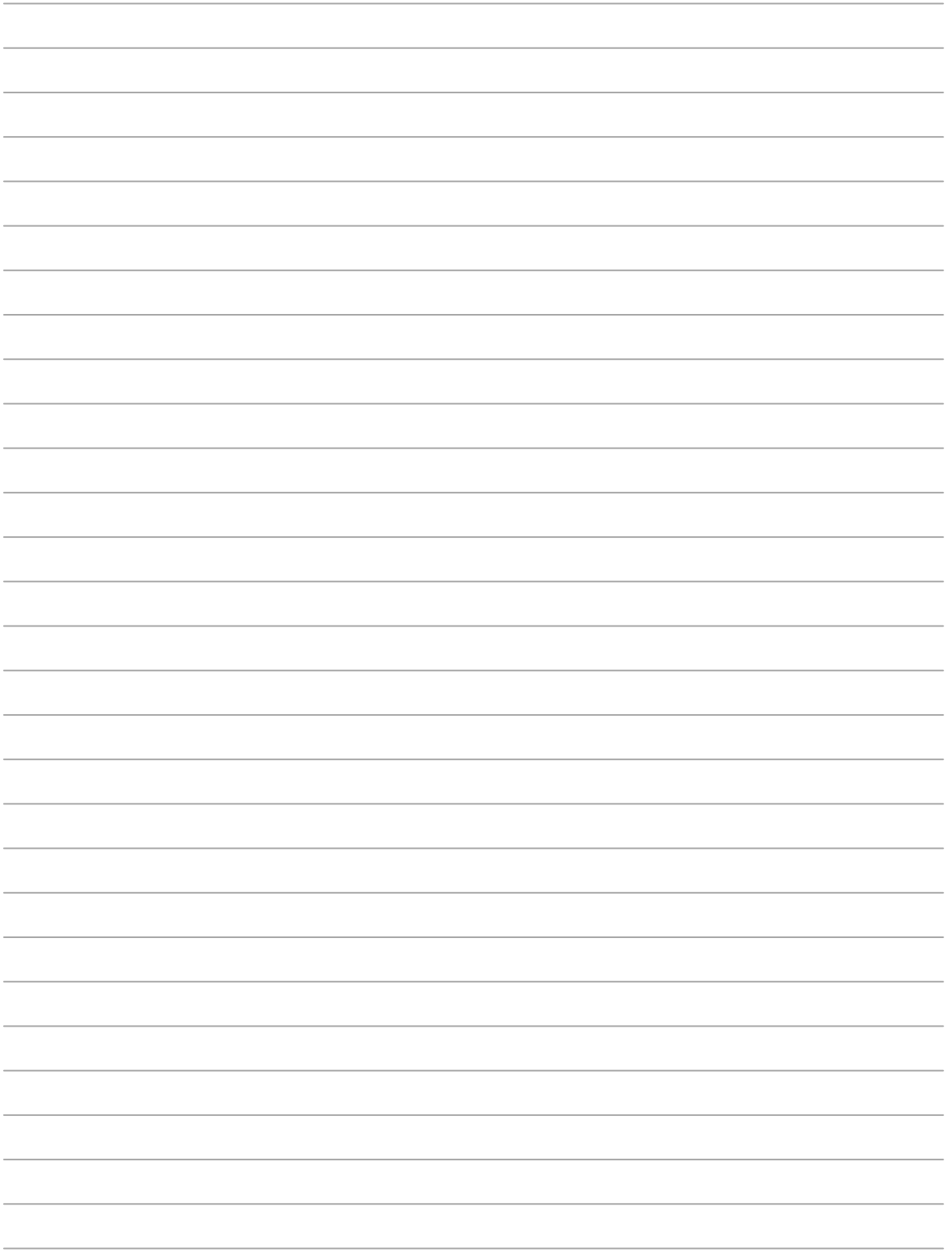
1. Polska powinna być w pełni posłuszna Unii Europejskiej.
2. Unijne prawo powinno być w Polsce bezwzględnie przestrzegane.
3. To władze Unii Europejskiej zawsze mają rację w sporach z krajami członkowskimi.

Postawa antyunijna

1. Polska pod żadnym pozorem nie powinna zgadzać się na warunki dyktowane przez Unię Europejską.
2. Żaden kraj w Unii Europejskiej nie jest tak sztykany jak Polska.
3. Żądania Unii Europejskiej wobec Polski są zbyt wygórowane.

© Copyright by Laboratorium Poznania Politycznego IP PAN, Warszawa 2024

LABORATORIUM POZNANIA POLITYCZNEGO

INSTYTUT PSYCHOLOGII PAN